ИСТРАЖИВАЊЕ, ПРИПРЕМА И ИЗРАДА ДОКУМЕНТА

Давор Стрика

Дејан Лучка

Петар Јокановић

ОМЛАДИНСКА ПОЛИТИКА ГРАДА БАЊА ЛУКА (за период 2018-2022)

Носилац пројекта
Савјет омладинских организација Бања Лука

Интернет презентација пројекта
https://omladinskapolitika.wordpress.com/
https://www.facebook.com/omladinskapolitika/

Бања Лука
октобар 2017. године

Омладинска политика Града Бања Лука (2018-2022) је пројекат који је спровео Савјет омладинских организација Бања Лука.

На пројекту су радили:
Давор Стрика, као координатор пројекта
Дејан Лучка, **Петар Јокановић** и **Алекса Проле** као сарадници на пројекту.

Проведбу истраживања и писање документа су урадили: Давор Стрика, Дејан Лучка и Петар Јокановић.

Стручну помоћ и сарадњу при проведби пројекта и изради документа пружили су: **Бањалучки центар за људска права**, **Ана Котур – Еркић** и **Драган Тодоровић**. Одређене сугестије је дало удружење „Здраво да сте“.

СКРАЋЕНИЦЕ

Град – Град Бања Лука
Република – Република Српска
БиХ – Босна и Херцеговина
ЕУ – Европска унија
ОП – Омладинска политика
ОПБЛ – Омладинска политика Града Бања Лука
ОПРС – Омладинска политика Републике Српске
ЗООРС – Закон о омладинском организовању Републике Српске
Упитник – Истраживање и обрада преференција, ставова и потреба младих људи у Бањој Луци путем Упитника у коме су дата питања из различитих области на које се фокусира Омладинска политика Бање Луке
Завод – Завод за запошљавање Републике Српске
ИРБ – Инвестиционо-развојна банка Републике Српске
Комора – Привредна комора Републике Српске
МСУРС – Музеј савремене умјетности Републике Српске
IT, ИТ – *information technology*, информационе технологије
УНИБЛ – Универзитет у Бањој Луци
УКЦ – Универзитетски клинички центар Републике Српске
ДЗ – Дом здравља Бања Лука
ЦЗМЗ – Центар за заштиту менталног здравља „Дома здравља“ у Бањој Луци
БДП – Бруто домаћи производ
МОЦАРТ – Мрежа омладинских центара за анимирање, развој и тренинг Републике Српске
УНИЦЕФ – *United Nations Children's Fund*
ООЗОС – Одјељење за образовање, здравство, омладину и спорт Града Бања Лука

САДРЖАЈ

I УВОД 5
1. О Омладинској политици Града Бања Лука 5
2. Правни основ и законски оквир 7
3. Међународни документи 9
4. Политичко друштвена потреба 11
5. Мисија 12
6. Визија 12
7. Мото 13
8. Кључни принципи 13
9. Циљна група и усмјереност 14

II АНАЛИЗА СТАЊА ПРЕМА ОБЛАСТИМА 16
1. Истраживање 16
   1.1. Истраживање статистичких података датих од надлежних организација и институција а који су у вези са израдом ОПБЛ 16
   1.2. Истраживање преференција, ставова и потреба младих људи у Бањој Луци путем Упитника у коме су дата питања из различитих области на које се ОПБЛ фокусира 17
2. Компаративна анализа стања у Граду 19
   2.1. Основни подаци о младим људима 20
      2.1.1. Полна структура 20
      2.1.2. Степен образовања 21
   2.2. Остали основни подаци 22
   2.3. Запошљавање младих 25
   2.4. Стамбена политика за младе 47
   2.5. Образовање, култура и физичка култура 53
      2.5.1. Образовање 53
         2.5.1.1. Формално образовање 53
         2.5.1.2. Неформално образовање 58
      2.5.2. Култура 64
      2.5.3. Физичка култура 77
   2.6. Здравље и социјална политика за младе 81
      2.6.1. Здравље 81
      2.6.2. Социјална политика за младе 87
   2.7. Информисање младих 90
   2.8. Равноправност полова 92
   2.9. Мобилност, омладински рад и организовање 96
      2.9.1. Мобилност 96
      2.9.2. Омладински рад 97
      2.9.3. Омладинско организовање 97
   2.10. Борба против насиља и криминалитета 104
   2.11. Кориштење слободног времена и партиципација у друштву 111

2.11.1.Кориштење слободног времена младих 111
2.11.2.Партиципација у друштву 114
2.12. Заштита животне средине и млади 123
2.13. Особе са инвалидитетом у Бањој Луци 126
2.14. Наталитетна политика и останак младих у Бањој Луци 130
2.14.1.Наталитетна политика 130
2.14.2.Останак младих у Бањој Луци 132
III МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА 134
IV СТРАТЕШКИ ПРАВЦИ И ЦИЉЕВИ ОПБЛ 135
1. Запошљавање младих 136
2. Стамбена политика за младе 139
3. Образовање, култура и физичка култура 141
3.1. Образовање 141
3.1.1. Формално образовање 141
3.1.2. Неформално образовање 143
3.2. Култура 144
3.3. Физичка култура 145
4. Здравље и социјална политика за младе 146
4.1. Здравље 146
4.2. Социјална политика за младе 147
5. Информисање младих 148
6. Равноправност полова 149
7. Мобилност, омладински рад и организовање 150
7.1. Мобилност 150
7.2. Омладински рад 151
7.3. Омладинско организовање 151
8. Борба против насиља и криминалитета 152
9. Кориштење слободног времена и партиципација у друштву 153
9.1. Кориштење слободног времена младих 153
9.2. Партиципација у друштву 154
10. Заштита животне средине и млади 155
11. Особе са инвалидитетом у Бањој Луци 155
12. Наталитетна политика и останак младих у Бањој Луци 156
12.1. Наталитетна политика 156
12.2. Останак младих у Бањој Луци 157
ЛИТЕРАТУРА 158
ДОДАТАК 167

I
УВОД

„Носе те у срцу, чувају у души... млади су будућност нашој Бањалуци.“

1. О Омладинској политици Града Бања Лука

Град Бања Лука (у даљем тексту: Град) је највећа политичко-територијална јединица у Републици Српској (у даљем тексту: Република) и други највећи град у Босни и Херцеговини (у даљем тексту: БиХ). Уједно је универзитетски, привредни, политички, финансијски и административни центар Крајине[1] и Републике. Као стјециште интелектуалног и друштвеног живота у држави, Бања Лука посебну пажњу треба да обраћа на своју будућност. Будућност Града је његова омладина, односно млади људи који би требало да полако преузимају кормило напретка којим се Бања Лука мора кретати.

Омладинска политика Града Бања Лука[2] (2018-2022) представља стратегију која обезбјеђује систематско унапређивање стања већег броја области које су подручја интересовања младих у највећем граду Крајине.

Циљеви у оквиру реализације пројекта ОПБЛ су постављени у складу са *Законом о омладинском организовању Републике Српске* (у даљем тексту: ЗООРС). Сваки од циљева и потреба омладине (дефинисаних у ЗООРС) требало би да се испуне у разумној и остваривој мјери. На тај начин се побољшава положај омладине у Бањој Луци као средишту развоја Републике.

ОПБЛ ће дефинисати основне проблеме младих, те начине њиховог рјешавања и поставити темеље за будуће побољшање положаја омладине у Бањој Луци. Активности које су од значаја за побољшање положаја младих у Републици и које се реализују са младима и/или за младе су у надлежности више различитих институција, те је неопходан међусекторски приступ током њиховог планирања и спровођења, што је могуће реализовати кроз овај стратешки документ, који је јединствен и заједнички за све субјекте чији рад утиче на популацију младих. ОПБЛ кроз своје стратегије и мјере треба да укључи што више младих људи у друштвено-економске токове, да их уведе у процесе одлучивања и да кроз пружање конкретних праваца дјеловања омогући подршку за формално и

[1] Израз „Крајина“ се у цјелокупној Омладинској политици Бање Луке употребљава у смислу историјске области Крајине, која се односи на данашње општине Бања Лука, Градишка, Лакташи, Србац, Челинац, Котор Варош, Кнежево, Мркоњић Град, Шипово, Купрес, Рибник, Источни Дрвар, Петровац, Прњавор, Приједор, Нови Град, Крупа на Уни, Костајница, Козарска Дубица и Оштра Лука у Републици Српској и општине Велика Кладуша, Бужим, Цазин, Босанска Крупа, Бихаћ, Босански Петровац, Сански Мост, Кључ, Дрвар, Босанско Грахово, Гламоч, Јајце и Купрес у Федерацији Босне и Херцеговине.

[2] У даљем тексту: ОП када је у питању омладинска политика у глобалу и ОПБЛ када је у питању Омладинска политика Града Бања Лука.

неформално образовање младих људи, њихову надоградњу, социјализацију и унапређење сопствене личности у свим сегментима.

ОПБЛ мора водити рачуна о различитим потребама младих које се јављају у свим сегментима заједнице. Она поготово мора бити фокусирана на стварно стање ствари и на пројекте односно мјере и стратегије које је могуће реализовати у овом тренутку. ОП која би била само „мртво слово на папиру“ и за коју не постоји довољно капацитета да се проведе не би допринијела напретку самог Града и младих људи у њему. Зато ОПБЛ мора бити заснована на стварним потребама младих људи у Бањој Луци.

Поред тога што је ОП неопходна за правилан развој односа града према својој омладини, она је нарочито битна у транзиционим земљама и демократијама у развоју. Такође, питања која занимају младе особе и смјернице за рјешавање проблема омладине и односа државних власти према њима се актуелизују при оцјењивању испуњавања услова за чланство БиХ у Европској унији (у даљем тексту: ЕУ) и даљој сарадњи са Руском Федерацијом, Народном Републиком Кином, државама бившег Савеза Совјетских Социјалистичких Република, Сједињеним Америчким Државама и осталим земљама модерног свијета.

Бања Лука као град са највећим људским потенцијалима у БиХ мора да има ОП која кореспондира са модерним токовима који се свакодневно „рађају“ у многим областима. Крајишка љепотица треба да се активно укључи у развој потреба и жеља омладине на свом подручју и да тако постане лидер у региону када је у питању однос града према својој будућности. Сам Град представља не само стјециште младих људи из Крајине, него и *melting pot* многобројне омладине из цјелокупне Републике и многих дијелова БиХ. Стога, ОПБЛ се не односи само на омладину која стално пребивалиште[3] има у Бањој Луци, него и на остале младе људе који су неким другим разлогом (образовним, пословним, личним) везани за град на Врбасу.

Извори односно референце и ближа објашњења одређених појмова су дата у фуснотама, испод сваке странице. Фусноте су означене арапским бројевима (од 1 до 142). Називи извора су у самом тексту наведени на нашем језику, док је у фуснотама и литератури наведен оригинал имена документа или публикације (на језику на којем су документ или публикација оригинално написани). Сви изрази употребљени у овом тексту за означавање мушког или женског рода подразумијевају све родове у оним дијеловима текста који нису родно одређени и који се могу односити на више родова.

[3] Под пребивалиштем једног лица које има држављанство Републике Српске/Босне и Херцеговине сматра се општина или дистрикт у којем се држављанин настани с намјером да тамо стално живи, док се под боравиштем сматра општина или дистрикт гдје се држављанин настани с намјером да тамо привремено живи. *Закон о пребивалишту и боравишту држављана Босне и Херцеговине*, [Службени гласник Босне и Херцеговине, бројеви 32/01, 56/08 и 58/15], члан 3.

2. Правни основ и законски оквир

Уставом Босне и Херцеговине је предвиђено да је ентитетима дата у надлежност брига о омладини на подручју дјеловања њихових институција, таксативним навођењем ингеренција институција БиХ и клаузулом у којој је наведено да функције и овлашћења која нису Уставом БиХ изричито дата институцијама БиХ, припадају ентитетима.[4]

Уставом Републике Српске је одређено да Република обезбјеђује и уређује бригу о дјеци и омладини.[5] Детаљније дефинисање односа Републике према омладини је дато у законима које доноси Народна скупштина Републике и подзаконским актима које доносе првенствено јединице локалне самоуправе, као и остали органи у државној номенклатури. Ово је посебно нормирано у ЗООРС.

Омладинска политика представља „документ који Република и јединице локалне самоуправе доносе у циљу побољшања положаја и рјешавања утврђених проблема младих у Републици. То је документ са јасно дефинисаним програмским циљевима, механизмима и роковима за њихову реализацију, одговорним институцијама и организацијама, партнерима, те неопходним финансијским средствима и њиховим изворима, а у складу са јасно дефинисаним областима од интереса за младе.“[6]

Као акт који треба да усвоји јединица локалне самоуправе ОП мора бити искључена сваког различитог прописивања и планирања, укључујући свако искључивање, ограничавање или давање предности утемељено на стварним или претпостављеним основама према било којем лицу или групи лица и онима који су с њима у родбинској или другој вези на основу њихове расе, боје коже, језика, вјере, етничке припадности, инвалидитета, старосне доби, националног или социјалног порријекла, везе с националном мањином, политичког или другог увјерења, имовинског стања, чланства у синдикату или другом удружењу, образовања, друштвеног положаја и пола, сексуалне оријентације, родног идентитета, полних карактеристика, као и сваке друге околности која има за сврху или посљедицу да било којем лицу онемогући или угрожава признавање, уживање или остваривање на равноправној основи, права и слобода у свим областима живота.[7]

У погледу доношења, ОП се доноси „на нивоу Републике и јединица локалне самоуправе на период од пет година“. Када се ОП усвоји на нивоу локалне самоуправе,

---

[4] *Устав Босне и Херцеговине* – Анекс IV Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, [преговори започети у Дејтону 21. новембра 1995, а споразум потписан у Паризу 14. децембра 1995], члан 3.

[5] *Устав Републике Српске*, [Скупштина српског народа у Босни и Херцеговини (данас Народна скупштина Републике Српске), Сарајево: 28.02.1992, Службени гласник Републике Српске, бројеви 21/92, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 31/02, 31/03, 98/03 и 115/05], Амандман XXXII став 1. тачка 12.

[6] *Закон о омладинском организовању Републике Српске,* [Службени гласник Републике Српске, бројеви 98/04, 119/08 и 1/12], члан 2.

[7] *Закон о забрани дискриминације*, [Службени гласник Босне и Херцеговине, бројеви 59/09 и 66/16], члан 2.

„јединице локалне самоуправе доносе акциони план провођења ОП за период од годину дана. Акциони план провођења ОП доноси се у року од 30 дана од дана усвајања буџета за годину за коју се акциони план доноси.“[8]

Акциони план провођења ОП и саму ОП за подручје јединице локалне самоуправе доноси скупштина јединице локалне самоуправе, на приједлог надлежног органа јединице локалне самоуправе и комисије за младе. Дакле, ОП и акциони план провођења ОП доноси Скупштина Града Бања Лука. Сама ОПБЛ мора да буде у складу са ОП Републике.[9]

У оквиру ОП дефинишу се посебни програми из различитих области омладинског живота и интересовања за чију реализацију су задужени „ресорно министарство, надлежна министарства, органи јединице локалне самоуправе, образовне, културне, спортске и друге институције, организације и органи у сарадњи са омладинским савјетом, комисијом за младе скупштине јединице локалне самоуправе и скупштинског радног тијела које се бави питањима младих.“

Тим програмима нарочито се утврђују:

- „задаци и мјере за реализацију омладинске политике по областима,
- општи, материјални, кадровски, просторни и други услови за њихово остваривање,
- институције надлежне за реализацију програма омладинске политике,
- сарадња са омладинским организацијама,
- садржај и обим омладинских пројеката и манифестација који се финансирају или суфинансирају из јавних средстава,
- извршиоци програма, начин њиховог избора и рокови за реализацију и
- вријеме за који се доноси програм.“

Надлежни органи јединице локане самоуправе посебну пажњу посвећују изради и реализацији програма у сљедећим областима:

1. запошљавање младих,
2. стамбена политика за младе,
3. образовање, култура и физичка култура,
4. здравље и социјална политика за младе,
5. информисање младих,

[8] *Закон о омладинском организовању Републике Српске,* [Службени гласник Републике Српске, бројеви 98/04, 119/08 и 1/12], члан 13.

[9] *Закон о омладинском организовању Републике Српске,* [Службени гласник Републике Српске, бројеви 98/04, 119/08 и 1/12], члан 15.

6. равноправност полова,
7. мобилност, омладински рад и организовање,
8. борба против насиља и криминалитета,
9. кориштење слободног времена младих и партиципација у друштву и
10. заштита животне средине и млади.[10]

Град обавља разне послове из области друштвене бриге о омладини, у складу са законом, а нарочито:

- доноси средњорочне и краткорочне планове омладинске политике за подручје Града,
- учествује у финансирању програма омладинске политике на нивоу Града,
- обезбјеђује објекте и услове у којима млади обављају омладинске активности на основу утврђених критеријума,
- припрема и реализује годишњи програм стручног усавршавања из области омладинског рада и активности од интереса за Град.[11]

3. Међународни документи

Бања Лука је дио Европе и њеног културног, политичког и правног насљеђа. Као модеран европски град, Град у поступању са младима треба да примјењује препоруке које доносе најважније међународне организације. Град се треба трудити да поштује европске смјернице и документе који се односе на положај младих у цијелој Европи. Препоруке, услови и принципи који се односе на омладину и побољшање живота младих људи су посебно битни за креирање квалитетне ОП.

У најновијој *Резолуцији Савјета и представника влада држава чланица, који су се састали унутар Савјета, о плану рада ЕУ за младе за период од 2016. до 2018. године* наглашава се да је међусекторску сарадњу у вези са младима потребно ојачати кроз већу социјалну укљученост свих младих, при чему би требало узимати у обзир основне европске вриједности. Такође, потребно је веће судјеловање свих младих у демократском и грађанском животу Европе, као и лакши прелаз младих из младости у одраслу доб, посебно када је у питању интеграција на тржиште рада.[12]

[10] *Закон о омладинском организовању Републике Српске,* [Службени гласник Републике Српске, бројеви 98/04,119/08 и 1/12], чланови 16-19.
[11] *Статут Града Бања Лука*, [Службени гласник Града Бања Лука, бројеви 25/05, 30/07, 17/12 и 20/14], члан 22.
[12] *Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on a European Union Work Plan for Youth for 2016-2018*, [Official Journal of the European Union: 2015/C 417/01]

У *Бијелој књизи о младима Европске комисије* се наводи да млади Европљани имају много тога за рећи, поготово што они активно учествују у свим економским и демографским промјенама у свијету, а поготово у глобализацији као модерном феномену. Млади људи би требало да узму активно учешће у изградњи нове демократске и отворене Европе и баш због тога морају учествовати у дебатама које се тичу њеног развитка. Млади људи у својим срединама би требало да буду она „позитивна сила“ у конструкцији Европе и њених држава.[13]

Измијењена и допуњена *Европска повеља о учешћу младих у животу на локалном и регионалном нивоу* наглашава да је од кључног значаја да партиципација буде садржајна за младе. Само равноправним учешћем у одлукама и друштвеним ангажманом они могу да обликују и утичу на одлуке и поступке. Зато локалне власти морају да подржавају и подстичу партиципацију младих и тако доприносе и њиховој друштвеној интеграцији, помажући им да се суочавају, не само са изазовима и притисцима младости, већ и са изазовима савременог друштва. Свака политика или акција осмишљена како би се подстакла партиципација младих мора „обезбиједити да се културно окружење одликује поштовањем према младима“, а мора такође да „узме у обзир и различите потребе, околности и тежње младих“.[14]

Европска повеља о информисању младих прописује да „поштовање демократије, људских права и основних слобода подразумијева право свих младих људи на приступ потпуним, објективним, разумљивим и поузданим информацијама, о свим питањима и потребама које они изразе“. Информисање младих покрива све теме које интересују младе људе, и може да укључи различит спектар активности: „информисање, савјетовање, подршку, обуку и тренинге, умрежавање и упућивање на специјализоване сервисе“. Информисање младих треба да поштује принципе ове повеље, који би кроз стандарде и критеријуме квалитета, требало да буду дио ОП.[15]

Учешће младих у свим сферама јавног живота представља један од основних циљева ЕУ, Савјета Европе, Уједињених нација, Организације за европску безбједност и сарадњу, као и многих других међународних организација.

Цијели концепт ОПБЛ се темељи управо на овим препорукама, смјерницама, принципима и идејама водиљама које су се годинама кристалисале кроз европско и свјетско правно и културно-друштвено уздизање.

---

[13] *European Commission White Paper – A New Impetus for European Youth,* [Commission of the European Communities, Brussels: 21.11.2001 COM (2001) 681], p 4-6.

[14] *Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life*, [Adopted by the Congress of Local and Regional Authorities of Europe (10th session – 21 May 2003 – Appendix to the Recommendation 128)]

[15] *European Youth Information Charter*, [Adopted in Bratislava (Slovak Republic) on 19 November 2004 by the 15th General Assembly of the European Youth Information and Counselling Agency (ERYICA)]

4. Политичко-друштвена потреба

Град Бања Лука је политички, административни и универзитетски центар Крајине и Републике. У складу са својим развојем у различитим областима дјеловања, самом Граду је неопходна опширна и квалитетна ОП, која у себи садржи стратегију која младима помаже у рјешавању њихових проблема и даје им могућност већег утицаја на друштво. Млади људи су будућност сваке државе, а своју пуну афирмацију могу првенствено остварити на подручју локалних заједница, као што је случај са Бањом Луком.

Омладинска политика Града Бања Лука (2018-2022) представља стратегију која обезбјеђује систематско унапређивање стања већег броја области које су подручја интересовања младих у највећем граду Крајине. Циљеви у оквиру писања ОПБЛ су постављени у складу са ЗООРС, а сама политика прати и надограђује рјешења дата у *Омладинској политици Републике Српске* (у даљем тексту: ОПРС), гледајући такође и на претходне ОП на нивоу Града.

Главна премиса ОПБЛ је да се сваки од циљева ОПБЛ и потреба омладине покуша остварити у разумној и остваривој мјери. На тај начин ће се побољшати положај омладине у Бањој Луци као средишту Крајине и Републике.

Активности које су од значаја за побољшање положаја младих у Републици и Бањој Луци, које се реализују са младима и/или за младе су у надлежности више различитих институција, те је неопходан међусекторски приступ током њиховог планирања и спровођења, што је могуће реализовати кроз овај стратешки документ, који је јединствен и заједнички за све субјекте чији рад утиче на популацију младих на подручју Бање Луке.

Млади имају право на пуноправно учешће у одлукама које се доносе на локалном или регионалном нивоу, те би стога требало да буду охрабрени да се укључују у све врсте активности на подручју своје локалне заједнице.

Локалне заједнице у којима млади предузимају иницијативу и у којима су млади ангажовани на побољшању опште-друштвене ситуације по правилу су заједнице које много боље прихватају нове трендове и много се лакше прилагођавају модерним токовима.

Омогућавање младима да учествују у животу заједнице не значи само помоћи им да искажу свој став, „већ и подржати их да искористе могућности и суоче се са изазовима, које учешће у животу заједнице подразумјева. Ако желимо да учешће у животу заједнице буде за младе нешто стварно и значајно, неопходна је не само њихова преданост већ и

озбиљна и трајна посвећеност свих осталих који су у овај процес укључени, прије свега локалних и регионалних власти, будући да су оне најближе младима.“[16]

5. Мисија

Мисија ОПБЛ је да кроз креирање одговарајућег стратешког оквира за младе у Бањој Луци, поштујући законе БиХ и Републике, као и међународне документе везане за области дјеловања које су обрађене:

- осигурава поштовање основних људских права, као и осталих права грађана,
- обезбјеђује здравствену, економску, социјалну и политичку заштиту младих,
- гарантује старосну, полну и економску равноправност младих,
- осигура недискриминацију младих људи без обзира на њихову расу, націју, вјеру, пол, држављанство, сексуалну оријентацију, имовинско стање, политичка убјеђења, инвалидитет и друга стварна, односно претпостављена лична својства,
- подстиче учешће младих у одлучивању, властитом усавршавању и укупном друштвеном развоју,
- развија и подстиче укупну афирмацију младих на подручју за које се доноси ОПБЛ.

6. Визија

Визија ОПБЛ је одређена у складу са идејом и визијом Бање Луке као модерног европског града у коме млади доживљавају своју пуну афирмацију и која кореспондира са визијом ОПРС (од 2016. до 2020. године). Визија ОПРС јесу „млади, као равноправан и активан партнер институцијама Републике Српске“, који „живе у сигурном друштву једнаких могућности, које их подстиче да остваре своје потенцијале“.

Визија ОПБЛ јесу млади као равноправни учесници и партнери у промјенама на боље у Бањој Луци и

- Бања Лука као град који се развија захваљујући активном ангажману младих,
- Бања Лука као град који је створио услове за добро пословно и радно окружење у којем млади живе и раде, и који константно инсистира на побољшању тих услова,
- Бања Лука као град у коме постоји институционално уважавање нових идеја и процеса које иницирају млади, уз константно потицање омладине од стране свих органа Града да даје допринос рјешавању тренутних проблема и да буде

[16] *Омладинска политика Града Бања Лука (2013-2017),* [Службени гласник Града Бања Лука, број 19/13]

генератор позитивних промјена које се дешавају за бољу и просперитетнију будућност Бање Луке, Крајине и Републике Српске и
- Бања Лука као град који гледа и корача ка напретку за све младе људе на њеном подручју.

7. Мото

ОП није само формални и политичко-правни документ који се може одвојити од везе подручја за које се ОП ради и младих људи на које ће се она односити. У том смислу, Бања Лука је деценијама град који у себи носи посебну везаност омладине са њеним алејама, улицама кестена, старим путевима, Кастелом, зеленим Врбасом и озрачјем које постоји у крајишкој љепотици. Та симбиоза и емоције које постоје према Бањој Луци су она иницијална каписла, која многе планове из ОПБЛ може реализовати у стварност. Нажалост, на емоције према свом граду и локалпатриотизам који постоји према њему, није се на прави начин гледало до сада. Баш зато, у овој ОПБЛ, представљамо и мото цијеле политике, који се ослања на посебну везаност младих људи за њихов град и емоције које та везаност носи.

Мото ОПБЛ гласи: **„Носе те у срцу, чувају у души... млади су будућност нашој Бањалуци“.** Он је уграђен у цјелокупну анализу стања, сва рјешења, критике и стратегије, јер само уколико Град буде имао младе које ће бринути о њему кроз „мирно море“ али и буре и олује које надолазе, он ће имати сигурну будућност. Мото је инспирисан и прерађен по узору на стих из једне од најљепших пјесама о Бањој Луци, коју су пјевале Бањалучанке, дјеца у основним и средњим школама, позната бањалучка група Басданс, као и многи други бањалучки музичари. Оригиналан стих гласи: „Носим те у срцу, чувам те у души, пјевам само теби, мојој Бањалуци“. Пјесма се у разним варијантама другачије зове, али је њено оригинално име „Пјесма Бањалуци“. Текст је дјело Исмета Бекрића, а музику је компоновао Фрањо Петрушић, док је Мирослав Јањанин овај стих уградио у нову пјесму, отпјевавши га у у новом руху.

8. Кључни принципи

Кључни принципи ОПБЛ који се односе на процес истраживања за документ, његов развој и на његово спровођење кореспондирају са кључним принципима ОПРС[17] уз одређене специфичности. Специфичности у кључним принципи ОПБЛ долазе због *sui generis* планирања саме ОПБЛ и због јединствених рјешења која кореспондирају са правцима ОПРС, а која се односе на Бању Луку. Кључни принципи ОПБЛ су:

Принцип транспарентности: ОПБЛ са свим релевантним истраживањима и подацима, доступна је јавности, подложна је критици и предмет је јавне расправе.

[17] *Омладинска политика Републике Српске*, [Службени гласник Републике Српске, број 62/16], страна 5.

Принцип активног учешћа младих: Млади су били активно и директно укључени у процес истраживања за документ, као и у процес припреме документа. ОПБЛ је дефинисано и активно учешће младих у процесу спровођења, праћења и процјене реализације смјерница датих ОПБЛ.

Принцип недискриминације: Цијела ОПБЛ је заснована на искључењу сваког различитог прописивања и планирања активности које има за сврху или посљедицу да било којем лицу онемогући или угрожава признавање, уживање или остваривање на равноправној основи, права и слобода у свим областима живота.

Принцип једнакости и социјалне укључености: Разноликост искустава, способности, идентитета, специфичности и културе младих се признаје, а смањење неједнакости, побољшање социјалне сигурности и поштовање права младих се промовише кроз цијели документ као средство за побољшање резултата и постизање веће социјалне укључености.

Принцип ефикасности кроз оријентисаност ка резултатима: У склопу постизања ефикасних политика и активности које су обухваћене ОПБЛ, оне морају бити поткријепљене валидним истраживањима и доказима и у исто вријеме морају бити усмјерене на постизање договорених резултата.

Принцип ефективности: Механизми примјене ОПБЛ и праћења њене примјене су постављени тако да омогућавају производњу жељеног резултата.

Принцип јасно дефинисане одговорности: За сваку наведену мјеру, пројекат или активност јасно је дефинисана одговорност и главни носилац исте.

9. Циљна група и усмјереност

Према одредбама ЗООРС омладину и младе чине лица од 15 година старости до навршених 30 година.[18] Према мишљењу Уједињених нација које се користи за статистичке сврхе, млади су особе од 15 до 24 године.[19] Међутим, Уједињене нације у својим различитим документима другачије дефинишу младе, односно године које би одређено лице требало да има да спада у категорију младих. Различите организације, као што је нпр. Свјетска банка, имају своју методологију дефинисања младих. Свјетска банка дефинише младе као особе старости од 15 до 24 године.[20] Многе друге организације у Европи и свијету такође као младе дефинишу особе од 15 до 24 година старости.

[18] *Закон о омладинском организовању Републике Српске*, [Службени гласник Републике Српске, бројеви 98/04, 119/08 и 1/12], члан 2.

[19] *Secretary-General's Report to the General Assembly,* [United Nations, A/36/215, 1981] *и Secretary-General's Report to the General Assembly*, [United Nations, A/40/256, 1985]

[20] *Youth and Employment in Africa – The Potential, the Problem, the Promise*, [The World Bank: 2008], page 1.

Појмови „млади" и „омладина" описују фазу живота између дјетињства и одраслог доба. Младост је „посебно животно раздобље у којем се, уз биолошко и психолошко сазријевање, одвија и процес укључивања појединца у друштвену заједницу. Током тог раздобља, од младих се очекује да развију вјештине и способности да би могли да преузму улоге у свим областима друштвеног дјеловања."[21] Практично гледано, трајање младости је социјално, а не биолошки одређено, у чему је школовање понекада кључни чинилац који скраћује или продужава младост. „Младост је краћа код оне групе младих који се краће школују, док је дужи пут до одрастања младих који се најдуже школују."[22] У схватању људи са подручја за које се пише ОПБЛ млади се најчешће гледају као они појединци који још увијек нису напустили родитељски дом или које родитељи још увијек финснсијски издржавају. Међутим, само ово не може бити подлога за дефиницију младих, пошто је значајан број особа које још увијек живе са родитељима и које родитељи финансијски издржавају, а који имају више од 30 година живота.

У земљама и друштвима у транзицији, као што је наша Република, продужена младост је често ствар принуде и специфичности ситуације због многих фактора, као што су сиромаштво, низак проценат запослености младих и изазови са којима се суочавају млади људи у процесу преласка из периода дјетињства у одрасло доба. Зато је горња граница младости тридесет година, уз свијест да је у питању веома хетерогена популација коју карактеришу „различити развојни циљеви у различитим фазама младости".[23]

Из горе побројаних разлога, циљна група ОПБЛ су грађани Републике и Бање Луке од 15 до 30 година, односно млади дефинисани према одредбама ЗООРС. Сама ОПБЛ је усмјерена на све младе људе који се налазе у Бањој Луци и којима је Бања Лука мјесто у оквиру кога ће покушати остварити своје пуно социо-економско укључење у друштвене, пословне, правне и грађанске односе.

Иако су циљна група ОПБЛ млади од 15 до 30 година старости, она ће свакако имати утицај и на друге старосне категорије. Ово стога што је за квалитетну проведбу ОПБЛ потребан међусекторски приступ и свакако да ће се циљеви, мјере и стратегије дефинисане ОПБЛ спроводити и путем различитих пројеката који неће бити директно усмјерени на младе људе. Такође, одређене стратегије које су дефинисане у овом документу донијеће корист не само младој популацији у Бањој Луци, него и оним који *de iure* не спадају у младе, зато што имају мање или више година од замишљене границе младости која је законски дефинисана.

---

[21] *Национална стратегија за младе Републике Србије*, [Влада Републике Србије, 9. маја 2008. године], страна 2.

[22] *Национална стратегија за младе Републике Србије*, [Влада Републике Србије, 9. маја 2008. године], страна 2.

[23] *Национална стратегија за младе Републике Србије*, [Влада Републике Србије, 9. маја 2008. године], страна 2.

II
АНАЛИЗА СТАЊА ПРЕМА ОБЛАСТИМА

1. Истраживање

У склопу израде ОПБЛ, у циљу квалитетније и што свеобухватније анализе стања по областима, спроведено је истраживање о положају, ставовима и потребама младих људи у Бањој Луци. Истраживање се састојало из:

1. Истраживања и обраде статистичких и осталих података датих од надлежних организација и институција који су у вези са израдом ОПБЛ и
2. Истраживања и обраде преференција, ставова и потреба младих људи у Бањој Луци путем Упитника у коме су дата питања из различитих области на које се ОПБЛ фокусира.

1.1. Истраживање статистичких података датих од надлежних организација и институција а који су у вези са израдом ОПБЛ

У склопу израде ОПБЛ за период од 2018. до 2022. године контактиране су институције и организације из Бање Луке и Републике Српске, са циљем добијања што бољих и тачнијих података везаних за омладину у Бањој Луци.

Након добијања података, исти су анализирани, упоређени и уклопљени у *Анализу стања према областима*. Одређене институције и организације нам нису доставиле податке које смо тражили, али смо захваљујући другим изворима успјели доћи до одређених информација које су везане за њих или за њихову дјелатност.

Институције и организације које су дале конкретне податке које смо од њих тражили и самим тим помогле изради ОПБЛ су: Град Бања Лука, Влада Републике Српске и министарства, Џендер центар Владе Републике Српске, Окружно јавно тужилаштво Бања Лука, Музеј савремене умјетности Републике Српске, Привредна комора Републике Српске, Унија удружења послодаваца, Агенција за статистику Републике Српске, Универзитетски клинички центар Републике Српске, Бањалучки центар за људска права и Друштво психолога Републике Српске.

Институције које нису доставиле податке, односно институције које нису одговориле на наш упит су: Центар јавне безбједности Бања Лука, Основни суд Бања Лука, Окружни суд Бања Лука, Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, Јавна установа Завод за запошљавање Републике Српске, Универзитет у Бањој Луци, Републички педагошки завод, Инвестиционо-развојна банке Републике Српске, Центар за социјални рад Бања Лука, Волонтерски сервис Републике Српске и Центар за ментално здравље „Дома здравља“ Бања Лука.

1.2. Истраживање преференција, ставова и потреба младих људи у Бањој Луци путем Упитника у коме су дата питања из различитих области на које се ОПБЛ фокусира

Истраживање преференција, ставова и потреба младих људи у Бањој Луци путем Упитника у коме су дата питања из различитих области на које се ОПБЛ фокусира је рађено на подручју Бање Луке у периоду од 1. августа 2017. године до 5. октобра 2017. године путем штампаног папирног Упитника и Упитника који се могао попунити путем интернета.

У оба упитника су дата идентична питања са идентичним понуђеним одговорима или празним мјестима за исти. На крају истраживања папирни и интернет упитници су обједињени у једну цјелину, обрађени и резултати из њих су презентовани у овом документу заједно са компарацијом са званичним подацима од институција и организација који су их доставиле, као и са подацима који се могу наћи у јавно објављеним статистикама или другим документима.

Исто тако, у склопу обраде података дата су и поједина стајалишта о томе како би Град требало да се понаша у вези са одређеним проблемима. Детаљније акције и активности које би Град требало да предузме су дате у *Стратешким правцима и циљевима ОПБЛ*.

Истраживањем путем Упитника су обухваћени млади људи онако како су они дефинисани у ЗООРС и како су схваћени у ОПБЛ (од 15 до 30 година старости). Упитник је садржио 80 (осамдесет) питања из различитих области. Одговори на ова питања ће послужити за боље разумијевање потреба младих људи у Бањој Луци и креирање стратегија за побољшање њиховог положаја.

Свако од 80 датих питања се може разложити на велики број подпитања из различитих области. Међутим, због специфичности истраживања, које би у случају великог броја питања било ограничено на мањи број испитаника, број питања је ограничен на 80. Овим питањима се испитују преференције, ставови и потребе младих људи у Бањој Луци, а посебна истраживања треба урадити за анализу сваке области појединачно.

Циљ истраживања путем Упитника је био што већи захват младих особа које би одговарале на Упитник, а које су везане за Бању Луку. Доња граница у погледу бројности испитаника је постављена на минимално 300 (три стотине) попуњених Упитника, да би Упитник успио.

У самом одговарању на Упитник учешће је узела 1031 (хиљаду тридесет и једна) особа. Из анализе је елиминисано 11 (једанаест) попуњених Упитника због неподударања са дефиницијом младе особе из ЗООРС, пошто је у тих 11 Упитника старосна граница

испитаника у тренутку попуњавања Упитника била преко горње границе од 30 (тридесет) година. Такође, 2 (два) упитника су елиминисана из крајњих резултата због неодговарања на 78 (седамдесет осам) питања (испитаник је одговорио само на питања о годинама и полу) односно 79 (седамдесет девет) питања (испитаник је одговорио само на питање о годинама), због чега се није могао добити увид о тачним преференцијама испитаника.

За израду ОПБЛ као валидни резултати су узети резултати од **1018 (хиљаду осамнаест)** правилно попуњених Упитника, и у наставку анализе Упитника ће се користити подаци из тих упитника.

Свим учесницима је гарантована потпуна анонимност при испуњавању Упитника. Одговарање на било које од 80 постављених питања је могло бити прескочено, уколико особа која је Упитник попуњавала није жељела да да одговор на исто. Ово је урађено у складу са принципима слободне воље и поштовања нечијег права да не одговори на питање које му не одговара или на које неће да дâ одговор. Због тога број одговора на различита питања варира, те је нпр. на једно питање одговор дало 987 испитаника, док је на друго питање одговор дало 1007 испитаника. У склопу сваког питања дат је и податак колико је испитаника на њега одговорило, а колико њих то није урадило.

Постотак који је дат у оквиру истраживања се односи само на оне испитанике који су одговорили на питање које се обрађује. Они који нису на то питање одговорили нису рачунати у постотке за њега. Због лакше прегледности и јасноће резултата истраживања постотци су заокружени на двије децимале иза зареза (нпр. 23,87%). Уколико би у трећој децимали број био изнад 5, број испред би био повећан за 1 (у датом примјеру постотак 23,866% би се заокруживао на 23,87%).

Упитником је обрађено десет области које су ЗООРС предвиђене за посебну бригу локалних самоуправа, односно Града. Такође, Упитником су обрађене и двије додатне области које су уграђене у Упитник због специфичности положаја тих области, односно младих људи на које се те области односе у оквиру друштвене ситуације у Бањој Луци, Крајини и Републици.

Коначно срачунати и обрађени подаци добијени путем истраживања и сам Упитник су слободно и без икакве накнаде доступни за даљу обраду и истраживање, искључиво у непрофитне сврхе.

Сви графикони у ОПБЛ се односе искључиво на истраживање путем Упитника, док подаци добијени од институција и организација нису приказани графиконима.

Најмлађи испитаник је у тренутку испуњавања Упитника имао 16 година, 3 мјесеца и 6 дана, док је најстарији испитаник имао 29 година, 11 мјесеци и 27 дана. Просјечна старост испитаника је износила 26 година и 7 мјесеци.

2. Компаративна анализа стања у Граду

Компаративна анализа стања у Граду се односи на упоредну анализу стања, положаја, жеља, потреба и ставова младих људи у Бањој Луци према подацима добијеним од стране институција, организација и осталих друштвено-политичких актера, анализе аката донешених на републичком, државном и међународном нивоу, докумената и релевантне литературе израђене на домаћем и међународном нивоу и анализе Упитника односно истраживања и обраде преференција, ставова и потреба младих људи у Бањој Луци путем Упитника у коме су дата питања из различитих области на које се ОПБЛ фокусира. У компаративној анализи дате су и одређене смјернице на које би Град у свом будућем дјеловању требало да обрати пажњу.

Поред законске препоруке да Град посебну пажњу посвећује изради и реализацији програма у областима: запошљавања младих, стамбене политике за младе, образовања, културе и физичке културе, здравља и социјалне политике за младе, информисања младих, равноправности полова, мобилности, омладинског рада и организовања, борбе против насиља и криминалитета, кориштења слободног времена младих и партиципације у друштву и заштите животне средине[24] ОПБЛ уводи и двије нове области које су због специфичности стања у Бањој Луци и Републици неопходне за побољшање положаја свих младих људи у Граду.

Двије области које ОПБЛ уводи, као *sui generis* области за Бању Луку су:

- положај особа са инвалидитетом у Бањој Луци и
- наталитетна политика и одлазак младих из Бање Луке.

У оквиру компаративне анализе фокус је стављен на стварне потребе младих људи које су они исказивали директно путем Упитника уз поређење стања „на терену“ са подацима институција и организација. Ово због тога што је цијела ОПБЛ фокусирана на практично примјењиве ствари и зато је веома битно да се одреде стварне потребе младих људи, да се не би дошло у ситуацију у којој би превелико теоретисање обесмислило сам концепт ОП, који се треба састојати од примјењивих ствари које ће бити дате на разумљив и свима прихватљив начин без строге номотехнике и теоретског формулисања.

Такође, при цјелокупном дефинисању потреба младих водили смо се старим законодоносилачким поукама, које кажу да „пракса исправља законе“, јер је „пракса најбољи тумач свега“[25], те се и из тог разлога фокус ОПБЛ ставио на проблеме која млади доживљавају кроз своју свакодневицу, а које су изразили путем Упитника који су попуњавали.

[24] *Закон о омладинском организовању Републике Српске,* [Службени гласник Републике Српске, бројеви 98/04,119/08 и 1/12], чланови 16-19.
[25] Љубомир ИВ. Јовић, *Језик закона*, [Завод за уџбенике и наставна средства, Београд: 1995[2]], стр 20.

2.1. Основни подаци о младим људима

2.1.1. Полна структура

У самој изради ОПБЛ и истраживању путем Упитника велика пажња је посвећена равноправној заступљености полова и родној равноправности. Сам „принцип родне равноправности“ према стандардима који су препоручени европским локалним управама у циљу усмјеравања њихових снага, напора и партнерстава ка постизању веће равноправности, подразумијева да родна равноправност мора бити узета у обзир приликом састављања докумената, стратегија, метода и инструмената који утичу на свакодневни живот грађана[26]. У случају ОПБЛ то се односи и на младе људе и однос који ће ОПБЛ имати према њима.

Руководећи се законским рјешењем према којем „сви статистички подаци и информације, који се прикупљају, евидентирају и обрађују у државним органима на свим нивоима, јавним службама и установама, државним и приватним предузећима и осталим субјектима, морају бити приказани по полу“[27], а шире тумачећи рјешења закона према коме један пол мора бити заступљен са минимално 40% у укупном односу[28] и имајући у виду одредбе *Конвенције о укидању свих облика дискриминације жена*[29], само истраживање је урађено на тај начин да на равноправан начин Упитник буде достављен и женама и мушкарцима.

Водећи се горе наведеним стварима, Упитник је попунио подједнак број припадника женског и мушког пола. Од 1018 испитаника Упитник је попунило 555 испитаника женског пола, односно 54,84%, док је број испитаника мушког пола износио 45,16% односно 457 испитаника, док 6 испитаника није дало одговор на ово питање.

Подаци добијени истраживањем путем Упитника кореспондирају са резултатима пописа становништва, домаћинстава и станова у Републици из 2013. године[30]. Према

---

[26] *European Charter for Equality of Women and Men in Local Life*, [Council of European Municipalities and Regions: 2006], Principle 1.

[27] *Закон о равноправности полова у Босни и Херцеговини*, [Пречишћени текст, Службени гласник Босне и Херцеговине број 32/10], члан 22.

[28] Иако се у члану 20. *Закона о равноправности полова у Босни и Херцеговини* ради о равноправној заступљености полова у управљању, процесу одлучивања и представљању, писци ОПБЛ су одлучили да се норма аналогно односи и на само испитивање и истраживање путем Упитника, те је доња граница заступљености једног пола одређена на 40% у укупом резултату. Уколико не би постојао толики проценат заступљености једног пола, резултати не би били валидни.

[29] *The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women – CEDAW,* [United Nations, Treaty Series , vol. 1249, New York: 18 December 1979]

[30] Резултати пописа су објављени гледајући старост и пол према петогодиштима (у нашем случају радило се о петогодиштима од 15 до 19 година, од 20 до 24 године и од 25 до 29 година), док су у овом истраживању та петогодишта спојена, због саме форме истраживања у којој се заједно обрађује млада популација од 15 до 30 година старости.

попису из 2013. године у Бањој Луци је 2013. године било 33 102 особе (у распону година од 15 до 29), од чега је 16 439 особа мушког пола (49,66%) док је број особа женског пола 16 663, односно (50,33%) у истој старосној категорији.[31]

2.1.2. Степен образовања

Образовање испитаника је битан фактор при изради ОП. У склопу истраживања које је проведено путем Упитника, највећи број испитаника је имао средњу стручну спрему, док је након њих највећи број испитаника имао завршен факултет.

При самом испитивању уложен је труд да у склопу истраживања буду присутне особе са различитим школским образовањем, да би се тако на најбољи могући начин могле сазнати преференције младих људи у Бањој Луци, како оних са нижим тако и оних са виших степеном образовања.

Када је у питању **образовање испитаника** који су попуњавали Упитник, ситуација је сљедећа: само основну школу је завршило 22 испитаника, односно 2,2 %, са средњом стручном спремом је 47,6% испитаника, односно њих 476, док је са вишом стручном спремом 40 испитаника, односно њих 4%. Завршен основни студиј на факултетима (високу стручну спрему) има 39,4% испитаника, односно њих 394. Мастерат односно магистеријум је завршило 66 испитаника, односно њих 6,6 %, док су 2 испитаника постали доктори наука, што износи 0,20%. На ово питање није одговорило 18 испитаника.

[31] *Резултати пописа становништва, домаћинстава и станова у Републици Српској из 2013. године (градови, општине, насељена мјеста),* [Републички завод за статистику Републике Српске, Бања Лука: 2017], страница 14.

Према попису становништва из 2013. године у Бањој Луци је 2013. године било укупно 153 659 грађана старијих од 15 година. Битно је напоменути да се овај податак односи на све грађане старије од 15 година, а не само на младе особе, које су дефинисане као особе од 15 до 30 година старости. Од тог броја њих 23 011, односно 14,98% је имало завршену основну школу, 83 044, односно 54,04% је имало завршену средњу школу, вишу школу или први степен факултета је завршило 7 972, односно 5,18%, док је са факултетским образовањем било 25 924, односно 16,87% људи. Остатак грађана је био без икаквог образовања (5 673, односно 3,69% грађана), или са непотпуним основним образовањем (6 483, односно 4,21% грађана).

2.1.3. Остали основни подаци

Сви испитаници обухваћени истраживањем путем Упитника су везани за Бању Луку пребивалиштем, боравиштем, породичним, образовним, спортским, пословим или неким другим приликама. При раду на достављању Упитника испитаницима и његовом попуњавању, имало се у виду да је Бања Лука универзитетски и привредни центар Републике и да је зато она стјециште путева и животни избор многих младих људи који немају пребивалиште у њој. Због тога је истраживањем обухваћен један дио младих људи

који стално мјесто боравка имају у остатку Крајине, неком другом дијелу Републике или ван државе.

Уложен је труд да у склопу истраживања буду присутне особе са различитим мјестима боравишта, али које највећи дио њихових активности везују за Бању Луку, да би се тако на најбољи могући начин могле сазнати преференције свих младих људи у Бањој Луци. При томе се имало у виду да највећи број испитаника мора да буде пребивалиштем везано за саму Бању Луку, јер ће се већина мјера и стратегија у ОПБЛ рефлектовати баш на њих.

Када је у питању структура испитаника према мјесту становања, 83,63% испитаника пребивалиште има у Бањој Луци, 10,35% испитаника пребивалиште има у њеној непосредној околини (у политичко-историјском предјелу Крајине), 5,1% стално мјесто боравка има у Републици Српској у мјесту даљем од Бање Луке (изван Крајине), док је 0,92% испитаника смјештено ван граница Републике Српске.

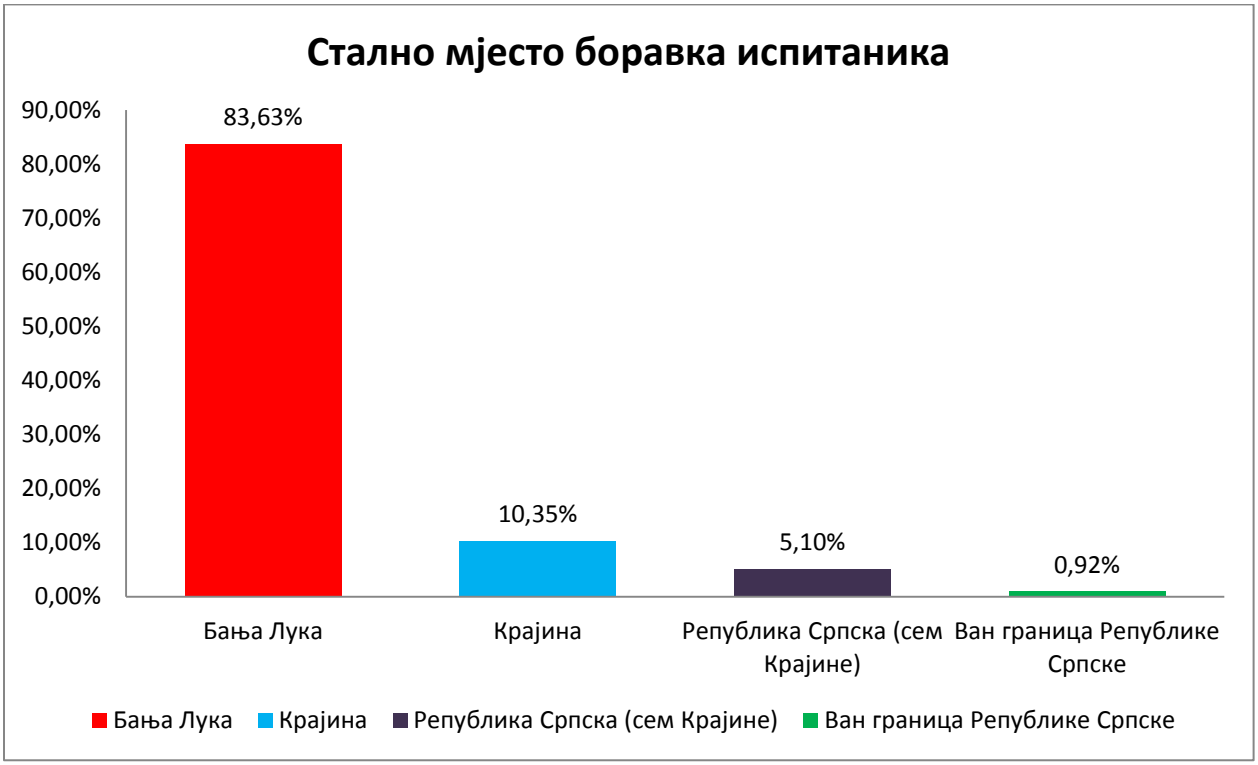

Иако је од завршетка рата у БиХ прошло више од 22 године, проблем избјеглих и расељених лица још увијек није на адекватан начин рјешен у цијелој држави. Зато је у склопу истраживања урађено и испитивање о томе колики проценат младих људи има статус избјеглог или расељеног лица.

Такође, путем Упитника је испитано и колики проценат младих припада породици погинулих бораца.

Од 931 испитаника који су одговорили на питање о томе **да ли имају статус избјеглог или расељеног лица**, њих 769, односно 85,5% нису избјеглице или расељена лица, док њих 134 односно 14,5% представља популацију избјеглица или расељених лица. На ово питање није одговорило 87 испитаника.

Породици погинулих бораца припада 57 испитаника, односно њих 6%, док 94%, односно 893 испитаника није припадник породице погинулих бораца. На ово питање је одговорило 950 испитаника, док њих 68 није дало одговор на ово питање.

2.2. Запошљавање младих

Питање запослености младих је питање које је директно повезано са напорима државне, републичке и локалне власти да незапосленост сведу на најмању могућу мјеру. Већа запосленост младих је питање од виталног интереса сваке савремене друштвене заједнице, јер су „млади покретачи привредног, друштвеног, економског и демографског развоја и највреднији ресурс сваке заједнице, којима се мора посветити дужна пажња“[32]. Од запослености, односно незапослености младих људи и могућности за добијање запослења зависи и могућност развитка одређеног друштва, као и степен сигурности које то друштво пружа младим људима. ОПБЛ се посебно фокусирала на истраживање овог проблема и на стратегијско покушавање рјешавања оних ствари које га творе.

На питање у Упитнику **„Да ли сте запослени?“** позитивно је одговорило 32,40%, односно 325 испитаника. На ово питање негативно се изјаснило 60,12%, односно 603 испитаника, док је 75 испитаника, односно њих 7,48% одговорило да су раније били запослени али више нису. Питању из Упитника је приступило укупно 1003 испитаника, док њих 15 није дало одговор на ово питање.

Овакви одговори младих људи указују на алармантну ситуацију у највећем граду Крајине. У пракси ово значи да више од 60% младих људи нема прихода које добијају захваљујући сопственом раду. Самим тим млади људи немају могућност да реализују

[32] *Омладинска политика Републике Српске*, [Службени гласник Републике Српске, број 62/16], стр. 6.

многе сопствене потребе, не доприносе кућним примањима нити буџету Републике. Млади људи би требало да буду „ударна песница“ у оквиру радног ангажовања а њихово незапошљавање значи да остаје неискоришћен огроман људски потенцијал који млади носе са собом. Ипак, одређен број младих људи који су одговорили на ово питање се налази у процесу образовања, те стога још увијек и не траже активно запослење.

Подаци добијени Упитником показују да Бања Лука такође има проблема са европским трендом незапослености[33], који се константно повећава. Међутим, они показују и да у ситуацији у којој се налази Бања Лука има мјеста за напредак. Међународна организација рада, гледајући свјетске статистике, процјењује да је 9 до 15% младих на глобалном нивоу незапослено[34]. Уколико се подаци из Упитника упореде са нивоом БиХ, да се примјетити да је стопа незапослености младих људи много већа у Бањој Луци, него на нивоу државе.[35] Стопа незапослености међу младим особама у БиХ износи 45,8% (43,1% за мушкарце и 51,4% за жене)[36], према анкети коју је провела Агенција за статистику БиХ.

Када је у питању ниво Републике, закључно са 31.1.2017. године на евиденцији Завода за запошљавање (у даљем тексту: Завод) било је регистровано 126 372 незапослених лица. Од тога је 32 082 лица старосне доби од 15 до 30 година. На подручју бањалучке филијале Завода било је 37 226 незапослених лица.[37] Удио младих незапослених у Бањој Луци[38] је већи него у остатку Републике, гледајући све радно способне грађане, уколико се упореде званичне статистике, према којима је стопа незапослености у 2015. години била 36,20% у Републици.[39] Битно је напоменути да број лица евидентираних код Завода не значи да је то и укупан број незапослених због тога што има грађана који никада нису били евидентирани у Заводу.

Гледајући компаративну анализу резултата из Упитника и званичних статистичких података, јасно је да Град мора уложити много више напора да би се умањио број оних који немају запослење. Свакако да овај проблем, поред Града и његових младих, захтјева укључивање Владе Републике, Завода, Градске развојне агенције, средњих школа у Бањој Луци, приватних и државног универзитета, привредних друштава, удружења и осталих

[33] *World Employment and Social Outlook: Trends 2017,* [International Labour Organization, International Labour Office – Geneva: 2017], pages 27-28.

[34] *World Employment and Social Outlook 2016: Trends for youth,* [International Labour Organization, International Labour Office – Geneva: 2016], page 4.

[35] Млади људи су у овим статистичким подацима дефинисани као особе од 15 до 24 година старости.

[36] *Демографија и социјалне статистике: Анкета о радној снази,* [Агенција за статистику Босне и Херцеговине, Сарајево: 11.7.2017]

[37] *Билтен - статистички преглед,* [Завод за запошљавање Републике Српске, Пале: фебруар 2017], страница 7.

[38] Према резултатима из Упитника.

[39] *База података о економским индикаторима Републике Српске*, [линк ка бази: *http://www.irbrs.net/statistika/UporedniPrikaz.aspx?tab=3&lang=lat*, приступљено 17.10.2017. године у 18:53]

организација које дјелују на подручју Града. Нарочито је битно укључивање развојних агенција и фондова који дјелују на подручју Бање Луке и у које се Град путем различитих пројеката може укључити.

Ако погледамо прошлу ОПБЛ у њој је тачно идентификовано да се проблем незапослености младих може првенствено ријешити на два начина:

1. повећањем домаћих и иностраних инвестиција (са повећањем потребе за радном снагом) и
2. повећањем оснивања нових предузећа – предузетничких радњи заснованих на иновацији које генеришу нову потребу за радном снагом.[40]

Међутим, овоме се може додати и трећа, релативно нова категорија рјешавања незапослености, а то је подстицање тзв. самосталих *freelance* послова. Ове послове, већином за предузећа са страног подручја, обављају млади људи са специфичним знањима која су у огромном броју случајева везана за компјутерске технологије. Добар дио младих људи ради исте или сличне послове и за послодавце са нашег подручја.

У складу са тим, Град би са горе наведеним тијелима, требало да покрене иницијативу да се Бања Лука прогласи *слободном зоном freelance послова*, гдје би се на различите начине потицали млади људи да усвоје специфична знања која су неопходна за такву врсту послова, да се млади људи потичу и да склапају такве послове, као и да млади људи који раде неки од *freelance* послова имају олакшања када су у питању плаћања доприноса и осталих пореза.

Поред тога, неопходно је да се предузетничко образовање уведе у систем формалног образовања, како би млади људи од малих ногу били потицани на то да сами стварају сопствене послове. Поред тога, неопходно је уложити труд и у неформално образовање могућих предузетника, да би се и на тај начин покушао смањити број незапослених људи.

Када је у питању омладинско предузетништво битно је споменути Привредну комору Републике (у даљем тексту: Комора). Чланови Коморе су сва привредна друштва регистрована у Републици.[41] Комора се укључује и подржава активности на развоју омладинског предузетништва кроз пројекте омладинских и невладиних организација које се баве овом популацијом. Комора тренутно припрема пројекат са којим ће се кандидовати на расположиве позиве за суфинансирање од стране страних донатора, а који се тиче формирања Клубова младих предузетника у оквиру редовних тијела Коморе с циљем посвећивања посебне пажње групи привредних друштава чији су оснивачи и/или највиши руководиоци млађи од 35 година.

[40] *Омладинска политика Града Бања Лука (2013-2017),* [Службени гласник Града Бања Лука, број 19/13]
[41] *Закон о Привредној комори Републике Српске*, [Службени гласник Републике Српске, број 65/08], члан 3.

Град би свакако требало да се укључи у ове активности Коморе и да у складу са својим надлежностима помогне младим предузетницима и формирању Клуба младих предузетника на начине који могу побољшати њихов положај и подстаћи већу запосленост на подручју Бање Луке.

Питање „Запослени сте у државном или приватном сектору?“ се надовезивало на питање „Да ли сте запослени?“. На питање **„Запослени сте у државном или приватном сектору?“** одговорило је укупно 318 испитаника, док њих 700 није одговорило на ово питање.

Овакав мали број одговора је присутан зато што је изразито малена запосленост младих људи, што је исказано у одговорима на питање о уопштеној запослености младих људи. На питање „Да ли сте запослени?“ потврдно је одговорило само 325 испитаника, што значи да је велики број од њих одговорио на питање гдје је запослен, док остатак који није одговорио на питање гдје је запослен, то није ни могао урадити, јер није у радном односу.

Од 318 испитаника који су одговорили на питање да ли су запослени у приватном или државном сектору њих 30,50%, односно 97 испитаника је запослено у државном сектору, док је у приватном сектору запослено њих 221, односно 69,50%.

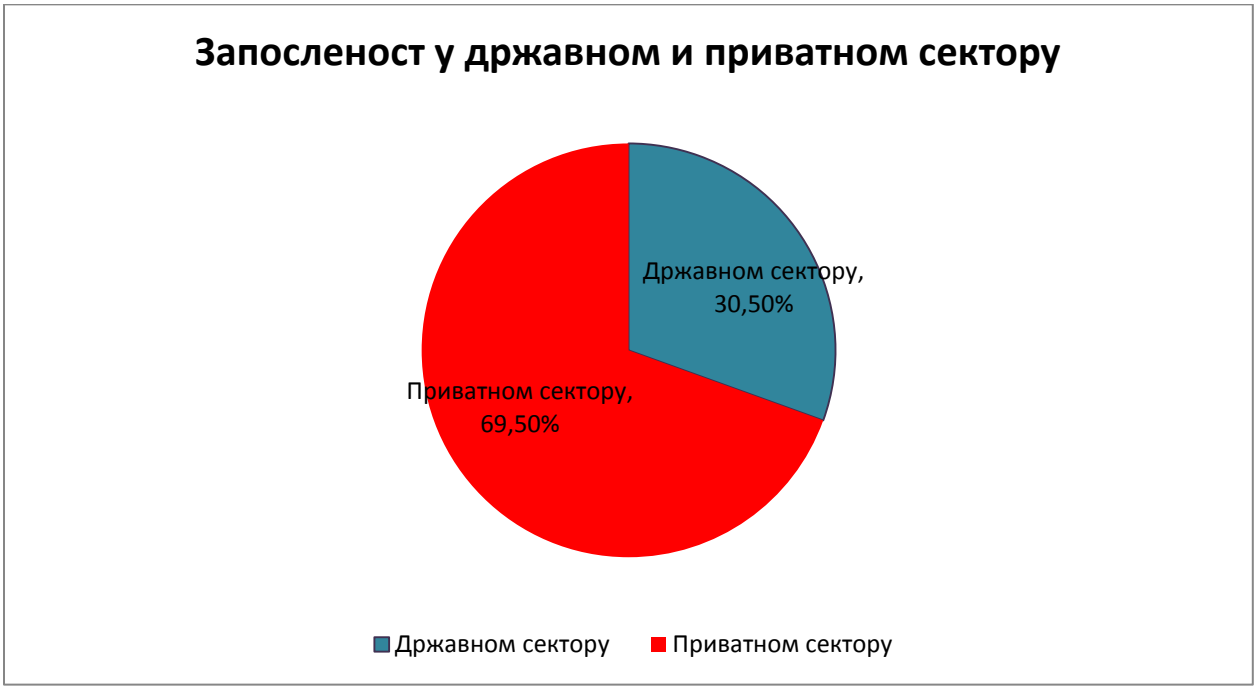

Овај одговор указује на то да је онај проценат младих који је запослен, већином запослен у приватном сектору. Међутим, огроман број запослених у државном сектору, њих преко 30%, указује да економска политика које се води треба да претрпи одређене

промјене, јер би запосленост у државном сектору требало да буде много мања у корист приватног сектора.

Бања Лука је дио Европе и државе у којој је тржишна привреда свакодневица. Када упоредимо ове податке са подацима другим европских земаља видимо да је запосленост младих људи у државном сектору у Бањој Луци изузетно висока. Тако нпр. запосленост младих људи у јавном сектору у другим европским државама износи много мање процената него што је то случај у Бањој Луци. Тако удио младих млађих од 30 година у пословима у јавном сектору износи 26,64% у Ирској, 25,60% у Холандији, 25,03% на Исланду и 24,29% у Уједињеном Краљевству Велике Британије и Сјеверне Ирске. Проценти удјела младих у пословима у јавном сектору у другим земљама са тржишном привредом су још мањи.[42]

Да би се овај проблем ријешио, неопходно је предузимати горе наведе мјере, као и мјере које су наведене у остатку ОПБЛ и подстицати што више младих људи да се константно усавршавају, да самостално отварају сопствена предузећа и послове или да раде одређене *freelance* послове. Јавни сектор мора постати првенствено сектор који пружа услуге грађанима, а не сектор чији је циљ смањење незапослености кроз запошљавање у њему. Овај сектор треба да ствара тржишну атмосферу која ће резултирати новим радним мјестима у приватном сектору и на тај начин смањити незапосленост код младих људи.

Позната пословица каже: „Дајте човјеку рибу и нахранили сте га за један дан. Научите човјека да лови рибу и нахранили сте га за цијели живот.“[43] У складу са њом Град треба да се односи према својој омладини. Много је боље младе људе подучавати и пружити им знање и „атмосферу“ за напредак, него им путем запошљавања у јавном сектору давати све „на готово“. Оног тренутка када јавни сектор више не буде могао да у себе инкорпорише велики број послова (који у цјелокупном сагледавању ситуације и није толико велики, јер не може да обухвати све младе људе), настаће и велики проблеми за младе људе у вези са остајањем на радним функцијама и у вези са новим запошљавањима. Тиме ће се тренд незапослености повећавати, а млади људи који не буду могли бити запослени у јавном сектору или који буду отишли из њега, неће имати потребна знања и вјештине за укључивање или напредак у пословима реалног сектора, нити ће цјелокупна ситуација и „атмосфера“ ићи њима у корист. Млади би требало да посједују вјештине тражене на тржишту рада а уједно би субјекти на тржишту требало да буду подстакнути да запошљавају што већи број младих људи са специфичним знањима или вјештинама. Проблем незапослености се не може ријешити „преко ноћи“ и за његово рјешавање је неопходан међусекторски приступ у многим областима. На Граду је да проналази најбоља

[42] *Government at a Glance 2015*, [OECD Publishing, Paris: 2015], page 30.
[43] Anne Isabella Ritchie, *Mrs. Dymond by Miss Thackeray*, [Smith, Elder, & Co., London: 1885], page 342.

рјешења и да се у садејству са осталим институцијама и организацијама систематски укључи у рјешавање овог проблема кроз давање прилика за знање и одређених олакшица за пословање.

Поред Града, који мора да се, у садејству са осталим институцијама, активније укључи у проблем незапослености младих и сами млади морају постати активан фактор у процесу запошљавања и сопственим трудом подстицати властиту запошљивост и тако повећавати властите шансе за запослење по завршетку школовања.

Млади морају постати активнији у сопственој надоградњи, а то се на најбољи начин постиже путем формалног и неформалног образовања и усавршавања, практичног искуства које се може стећи путем формалног запошљавања или волонтерског рада, програма доквалификација и преквалификације, али највише путем властитог прегалаштва ка константном учењу и праћењу потреба тржишта рада[44].

На питање **„Да ли сте икада имали прилику да будете запослени?“** одговор је дало укупно 927 испитаника, док њих 91 није дало одговор на ово питање. Од 927 испитаника њих 64,08%, односно 594 испитаника су имали прилику да буду запослени, док са друге стране ту прилику није имало 333, односно 35,92% испитаника.

Висок проценат од преко 35% младих људи који никада нису имали прилику да буду запослени говори да је ситуација на тржишту рада у Бањој Луци веома тешка и да се

[44] *Омладинска политика Града Бања Лука (2013-2017),* [Службени гласник Града Бања Лука, број 19/13], стр. 34.

треба урадити много ствари на побољшању садашњег стања. Град се треба активно укључити у стварање пословне атмосфере у којој би се младим људима омогућило да на равноправан начин судјелују у процесу тражења посла и да исти у складу са својим знањима и способностима и добију.

Питање „Да ли је прилика за посао долазила из приватног или државног сектора?“ кореспондира са питање „Да ли сте икада имали прилику да будете запослени?“

На питање **„Да ли је прилика за посао долазила из приватног или државног сектора?“** одговор је дало укупно 592 испитаника, док је одговор ускратило 426 испитаника. У приватном сектору прилику за посао је имао огроман број испитаника, њих 500, односно 84,46%, док је прилику за посао у државом сектору имало 15,54%, односно 92 испитаника.

Охрабрујући је податак да је прилика за посао за највећи број младих људи који су је добили, долазила баш из приватног сектора. Град би требало да у складу са стварањем пословне атмосфере у којој би се младим људима омогућило да на равноправан начин судјелују у процесу тражења посла и да исти у складу са својим знањима и способностима и добију, такође и додатно подстиче приватни сектор да запошљава младе људе, путем различитих неновчаних олакшица.

Као **највећи проблем са којим су суочени** 929 испитаника је наводило различите разлоге. Од 1018 испитаника, њих 89 није одговорило на ово питање. Тако 42,73%, односно 397 испитаника узима незапосленост као највећи проблем са којим су суочени.

Незапосленост је далеко највећи проблем младих људи и многи други проблеми који су такође њихова свакодневица кореспондирају са тиме да не могу начи посао.

Стамбено питање је највећи проблем за 8,82%, односно 82 испитаника, док је недостатак културног и спортског садржаја у граду највећи проблем за њих 39 (4,2%). Могућности и квалитет образовања су највећи проблем за 14,32%, односно 133 испитаника, док је информисаност највећи проблем за 19, односно 2,05% испитаника.

Дискриминацију (националну, полну, расну, религијску или неку другу) као највећи проблем доживљава 9, односно 0,97% испитаника, док је за 2,26%, односно 21 испитаника то насиље и криминалитет. Квалитетно слободно вријеме је проблем за 7,21%, односно 67 испитаника, док је животна средина највећи проблем за 5,92%, односно 55 испитаника. Финансије као свој највећи проблем навело је 9,15%, односно 85 испитаника.

Остали одговори, којих је било 2,37% (22 испитаника), који су били записивани од стране испитаника су били:

- Недостатак свега. Сама идеја није увијек довољна.
- Образовање засновано искључиво на теорији и лоше организован систем здравства.
- Незапосленост. Нема се гдје провести квалитетно слободно вријеме. Станови су прескупи, а плата мала и никако је нема
- Криминал, корупција, незапосленост, неједнакост итд.
- Нестабилан посао, лош квалитет образовања и мањак културних садржаја.
- Недостатак меритократије у свим сферама друштва.
- Немам проблеме.
- Не постоји највећи проблем већ је много њих сведено у један... па се не могу одлучити.
- Највећи проблем је: летаргичност младих и недостак жеље за промјеном и активизмом.
- Незапосленост и пасивност грађана.
- Партократија и фаворизовање неспособности.
- Све од наведеног, али не треба занемарити остале проблеме и треба се посветити рјешавању истих.
- Култура и спорт.
- Недостатак културе и спортског садржаја, квалитетно слободно вријеме и животна средина.
- Немогућност проналажења посла у струци.
- Недостатак културног садржаја, животна средина и партократија.
- Стамбено питање, насиље и криминалитет.

- Слободно вријеме и животна средина.
- Квалитетно слободно вријеме и животна средина.
- Дискриминација и слободно вријеме.
- Мањак слободног времена.

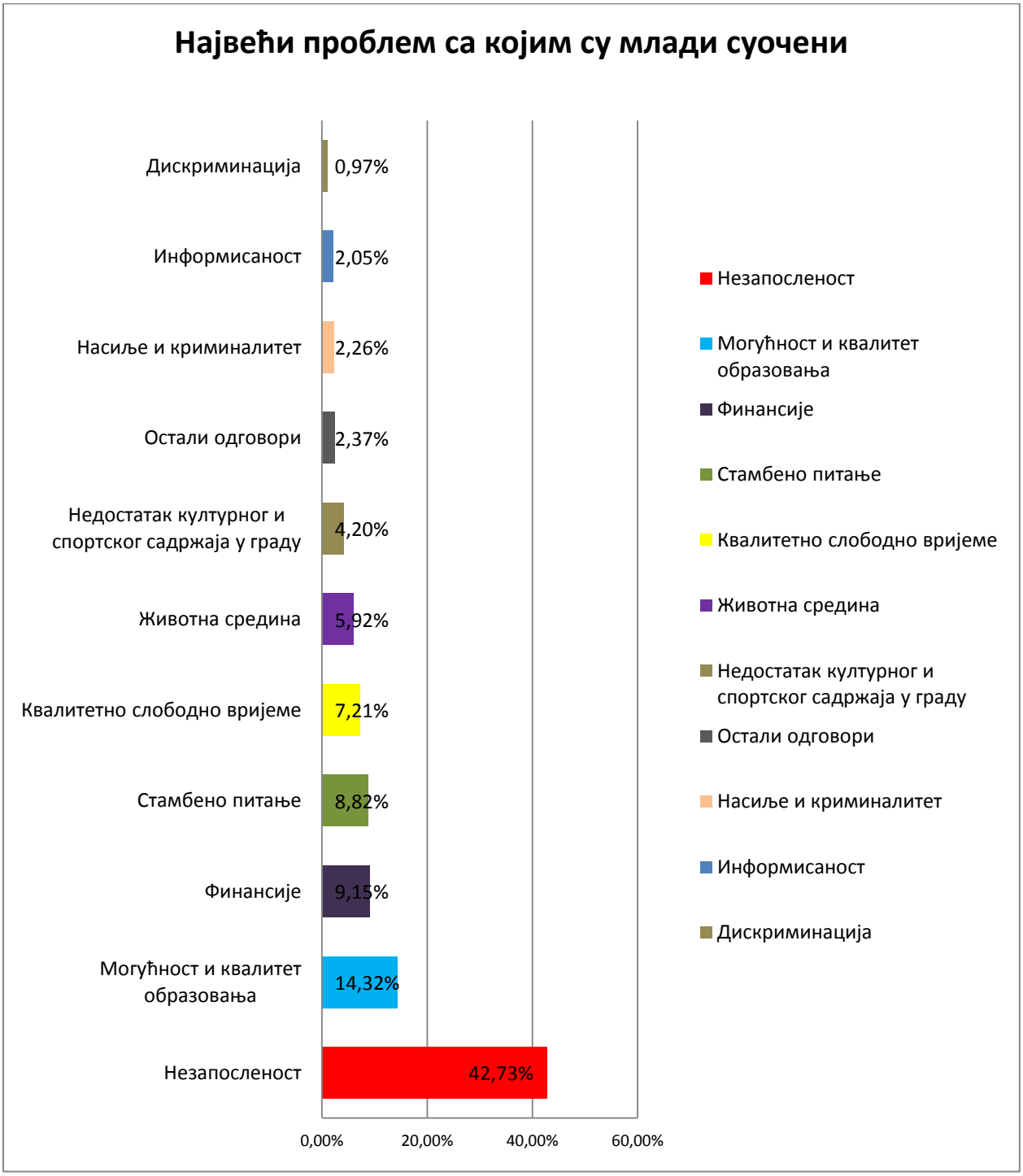

Из одговора које су давали испитаници закључујемо да је незапосленост генератор многих другим проблема који их окружују, а да са незапосленошћу кореспондирају и лош квалитет образовања, партократија и пасивност младих људи.

Све наведене проблеме није могуће ријешити без сарадње локалних органа власти са оним на републичком и државном нивоу. Такође, ови проблеми се могу елиминисати само са активним укључивањем младих људи у њихово рјешавање, као и различитих организација у којима су млади људи ангажовани. Град би требало да посветити пажњу различитим областима, алатима, методима и конкретним активностима које утичу на запошљивост младих, али и на запошљавање младих. Запошљивост у најширем смислу можемо дефинисати као појединачну способност одређене индивидуе, односно појединца да обезбиједи и задржи посао, да напредује на том послу и да се носи са промјенама које се дешавају у вези са његовим послом у током свог радног вијека.[45] Да би се запошљивост повећала, и самим тим и могућности младих за запошљавање потребно је да се успоставе одређене мјере као што су: каријерно савјетовање и вођење младих, подстицаји и подршка послодавцима који запошљавају младе, подстицаји и политике за подршку омладинском предузетништву, локални и међународни програми, праксе и други облици усавршавања и подизања запошљивости.

Као што је истакнуто у преходној ОПБЛ указује се потреба за формирањем посебног и видиљивог сервиса за младе, у виду градског мултифункционалног центра за развој каријере и професионалног усмјеравања, „који би био градски сервис и ресурс, намјењен свим младима у областима каријерног савјетовања и вођења, предузетничке и друге обуке и надоградње, као и програмима неформалног образовања“.[46]

У Упитнику је постављено и питање о **висини примања младих особа на мјесечном нивоу**. У овом питању под примањем се сматрало било које новчано примање младе особе, независно од тога да ли је то примање на основу радног односа, повремених послова, стипендије или родитељског џепарца.

Ово је урађено стога што велики број младих људи нема посао и основни извор прихода им није приход од посла који обављају него новац који добију од родитеља, новац који им је додјељен путем стипендије или неког другог начина који није директна зарада добијена по основну њиховог запослења односно рада.

На ово питање одговор је 999 испитаника, док 19 испитаника није дало одговор на њега. Примања испод 100 КМ мјесечно има 28,63%, односно 286 испитаника. Примања преко 100 КМ мјесечно има 20,92%, односно 209 испитаника, док примања преко 400 КМ

[45] *Report of the Committee on Human Resources, Training and Development,* [International Labour Conference, 88th Session Geneva: 30.5- 15.6.2000]

[46] *Омладинска политика Града Бања Лука (2013-2017),* [Службени гласник Града Бања Лука, број 19/13], страница 20.

мјесечно има 196, односно 19,62% испитаника. Преко 600 КМ мјесечних примања има 15,11%, односно 151 испитаник. Највећа примања од 800 и више КМ и 1000 и више КМ има најмањи број испитаника. Тако примања преко 800 КМ мјесечно има 6,51%, односно 65 испитаника, док преко 1000 КМ мјесечно има 92, односно 9,21% испитаника.

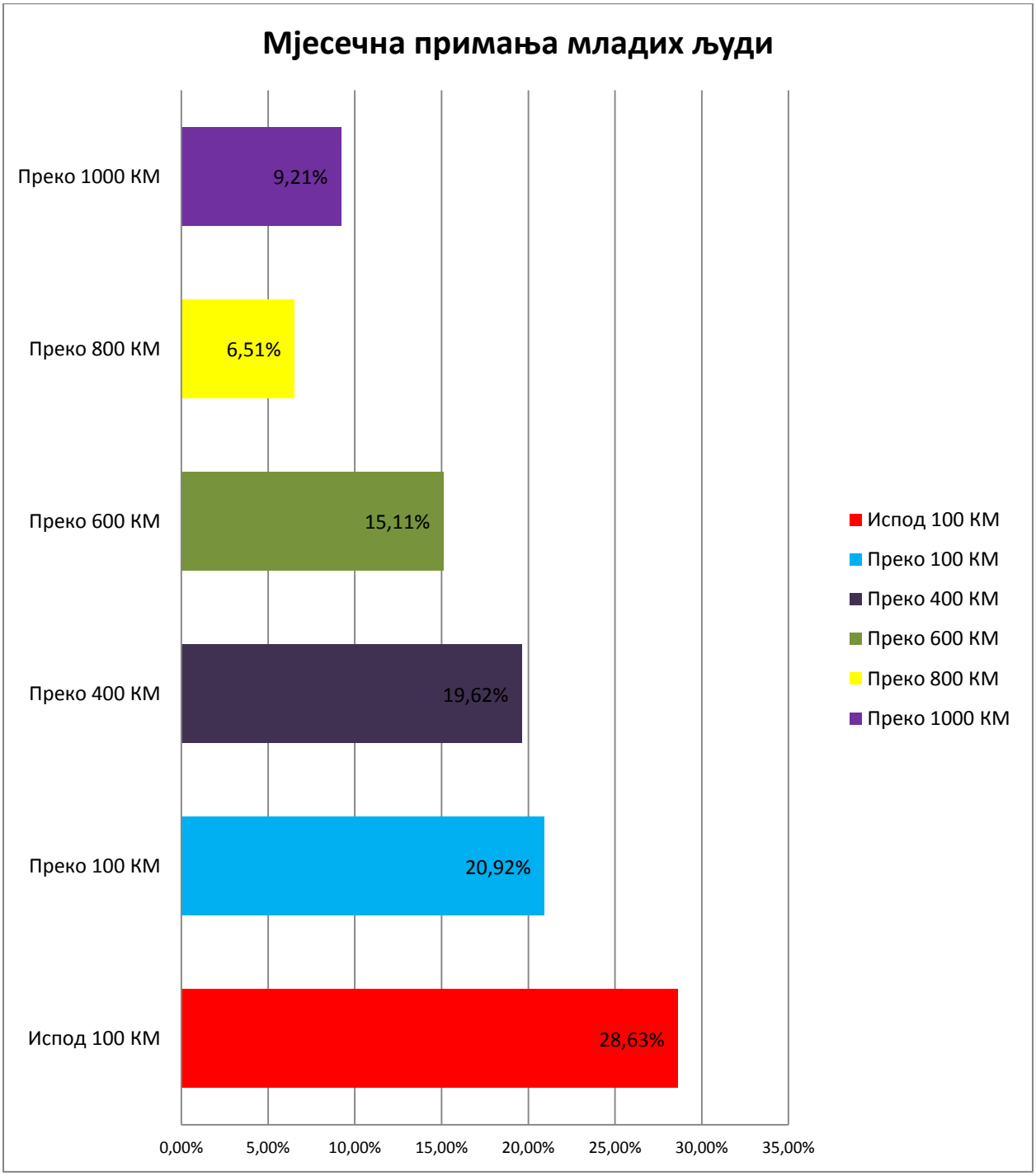

Ови подаци указују да млади људи у Бањој Луци поред велике незапослености имају и проблем финансијске стабилности. Скоро 30 процената младих људи има мјесечна примања испод 100 КМ, што често није довољно ни за основне животне потребе. Поредећи ова примања са примањима младих људи у ЕУ, показује се да млади у Бањој Луци у великом броју случајева имају примања испод просјечне зараде као и њихови вршњаци у свим земљама ЕУ.[47] Ипак, уколико упоредимо нпр. мјесечне зараде младих људи[48] на Малти гдје је у 2016. години, редовна недјељна стопа за седамнаестогодишњег радника била 161,23 евра, а за запослене млађе од 17 година 158,39 евра, или омладинске раднике у Латвији гдје омладински радник има законско вријеме рада од 35 сати недјељно (што је мање од нормалног радног времена од 40 сати), гдје минимална мјесечна зарада износи 370 евра, видимо да у Бањој Луци постоји простора за напредак.[49]

Финансијску нестабилност коју карактерише низак ниво примања младих људи, директно проузрокује више фактора од којих није занемарљив ни онај у коме је примјетно да незапослених младих лица на евиденцији Завода, поред њихове бројности (око 1/3 од укупног броја незапослених лица), „карактерише и то да се највећи број младих на евиденцији незапослених налази дуже од годину дана, због чега улазе у категорију дугорочно незапослених лица, чије будуће запослење је додатно отежано.“ Поред тога, „додатни изазов у погледу запошљивости младих представља и чињеница да највећи број незапослених младих уопште нема радно искуство (у струци или изван ње), те се неријетко дешавају ситуације да млади пет или више година након завршетка школовања не могу да нађу запослење у струци или изван ње“.[50] Ово је напоменуто стога што се не може очекивати финансијска стабилизација младих људи уколико млади не буду имали прилику да сами зарађују новац од сопственог рада. Мала мјесечна примања младих људи су свакако директна посљедица овог и горе наведених ствари везаних за запошљивост и само запошљавање људи од 15 до 30 година старости.

У савременом свијету компјутерска индустрија биљежи невјероватне резултате. Она је најбрже растућа индустрија на свијету и једна је од неколицине у којој недостаје кадра. Такође, поред специфичних знања која су неопходна за специфичне послове који се обављају путем компјутера, одређна знања рада на рачунарима су постала неоходна за обављање свакодневних послова, те је тако познавање рада на компјутеру постало нешто без чега се тешко може добити било какав посао. Баш због тога смо испитали и знања која

[47] *Young people and the youth pay gap,* [линк: *https://www.etuc.org/young-people-and-youth-pay-gap*, приступљено 28.10.2017. године у 20:12]

[48] Ови подаци се односе на законске мјесечне зараде, и служе само за уопштено поређење, јер су се у нашем Упитнику истраживала стварна примања младих људи у Бањој Луци.

[49] *Statutory minimum wages in the EU 2016,* [линк: https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/articles/working-conditions-industrial-relations/statutory-minimum-wages-in-the-eu-2016, приступљено 28.10.2017. године у 20:31]

[50] *Омладинска политика Републике Српске*, [Службени гласник Републике Српске, број 62/16], страна 8.

млади људи у Бањој Луци посједују из области познавања рада на компјутеру и специфичним компјутерским програмима.

Од 1002 испитаника који су дали одговор на питање **„Колико добро познајете рад на компјутеру?“**, њих 12,77%, односно 128 испитаника је изјавило да има основно познавање рада на компјутеру. Средњи ниво познавања рада на компјутеру има 36,43%, односно 365 испитаника, док врло добро познавање рада на компјутеру има 385 испитаника, односно њих 38,42%. Као одличан познаваоц рада на компјутеру препознало се 124 испитаника тј. њих 12,38%. На ово питање није одговорило 16 испитаника.

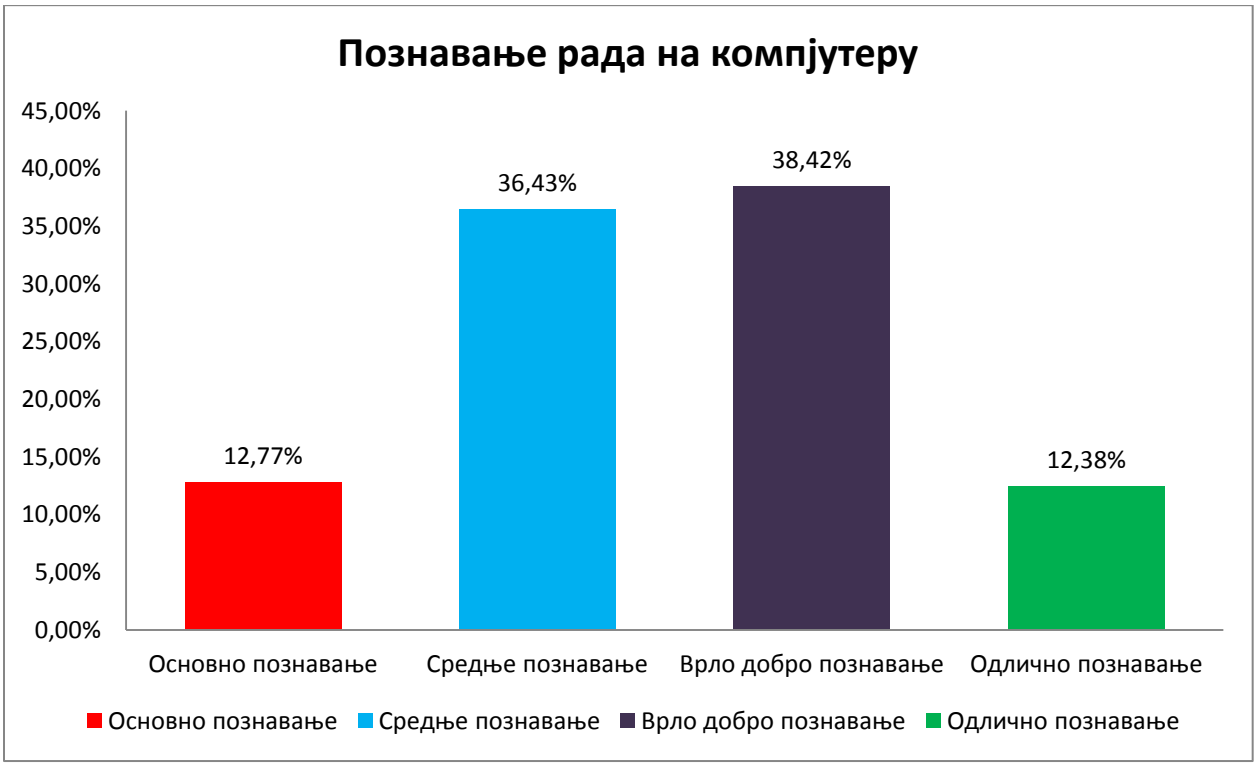

Подаци добијени овим питањем указују да је неопходно унаприједити знање рада на компјутерима код скоро 50% младих људи који имају само основно или средње познавање рада на компјутеру. Ово стога јер је сваким даном све више потребно минимално врло добро познавање рада на компјутеру, и комјутерска писменост постаје нешто што је уобичајно за живот у заједници и добијање било којег посла, тим прије што је за велики број послова неопходно добро познавање рада на комјутеру.

Питање **„Колико добро познајете рад у специфичним компјутерским програмима?“** је било постављено на јединствен начин у Упитнику. Наиме, ради добијања бољег и тачнијег увида у знање испитаника када су у питању специфични компјутерски програми који су потребни за запослење у модерној информационој привреди, испитаницима је пружена могућност да одговоре на то колико добро познају

рад у специфичном компјутерском програму. Одговори који су им били понуђени су: не познајем, имам минимално знање и имам професионално знање.

Када је у питању *Microsoft Word*, од укупно 1008 испитаника, колико их је одговорило на ово питање, њих 1%, односно 10 испитаника не познаје рад у овом програму, док њих 40,77%, односно 411 испитаника има минимално знање рада у *Microsoft Word-у*. Од 1008 испитаника њих 58,23%, односно 587 има професионално знање рада у овом програму. Одговор није дало 10 испитаника.

Рад у програму *Microsoft Excel* од 1008 испитаника не познаје 1,79%, односно њих 18. Више од половине испитаника, њих 62,60%, односно 631 испитаник има минимално знање рада у овој програму, док 35,61%, односно 359 испитаника има професионално знање рада у њему. Одговор није дало 10 испитаника.

У *Microsoft PowerPoint-у,* од укупно 1008 испитаника, професионално зна да ради 587, односно 58,24% испитаника, док минимално знање рада у овом програму има 399 испитаника, односно 39,58%. Мали број испитаника уопште не познаје рад у овом програму, њих 2,18%, односно 22 испитаника. Одговор није дало 10 испитаника, од њих укупнпо 1018.

Рад у програму *Prezi*, од 1003 испитаника, не познаје њих 66,40%, односно 666 испитаника. Минимално познавање рада у овом програму има 22,73%, односно 228 испитаника, док професионално знање посједује њих 109, односно 10,87%. Одговор на ово питање није дало 15 испитаника.

Рад у програму *Adobe Photoshop* (или у програму *Gimp 2*), од 1002 испитаника, не познаје њих 402, односно 40,12%. Минимално знање рада у овом програму има 40,82%, односно 409 испитаника, док професионално у њему зна радити 191 испитаник, односно њих 19,06%. На ово питање одговор није дало 16 испитаника.

У *Adobe Illustrator-у* (или *Inkscape-у*) од 1002 испитаника професионално зна радити 83, односно 8,28% испитаника. Њих 69,56%, односно 697 уопште не познаје рад у овом програму (програмима), док 222 испитаника, односно њих 22,16% минимално познаје рад у овом програму (програмима). Одговор није дало 16 испитаника.

У програмима: *Adobe Premier, Adobe After Effects, Filmora* или *Sony Vegas,* од укупно 1000 испитаника, њих 78,8%, односно 788 испитаника уопште не познаје рад у било којем од ових програма. Минимално познавање рада има њих 15,1%, односно 151 испитаник, док 61 испитаник, односно 6,1% има професионално знање рада у неком (или у свим) од ових програма. Одговор на ово питање од укупно 1018 испитаника, није дало њих 18.

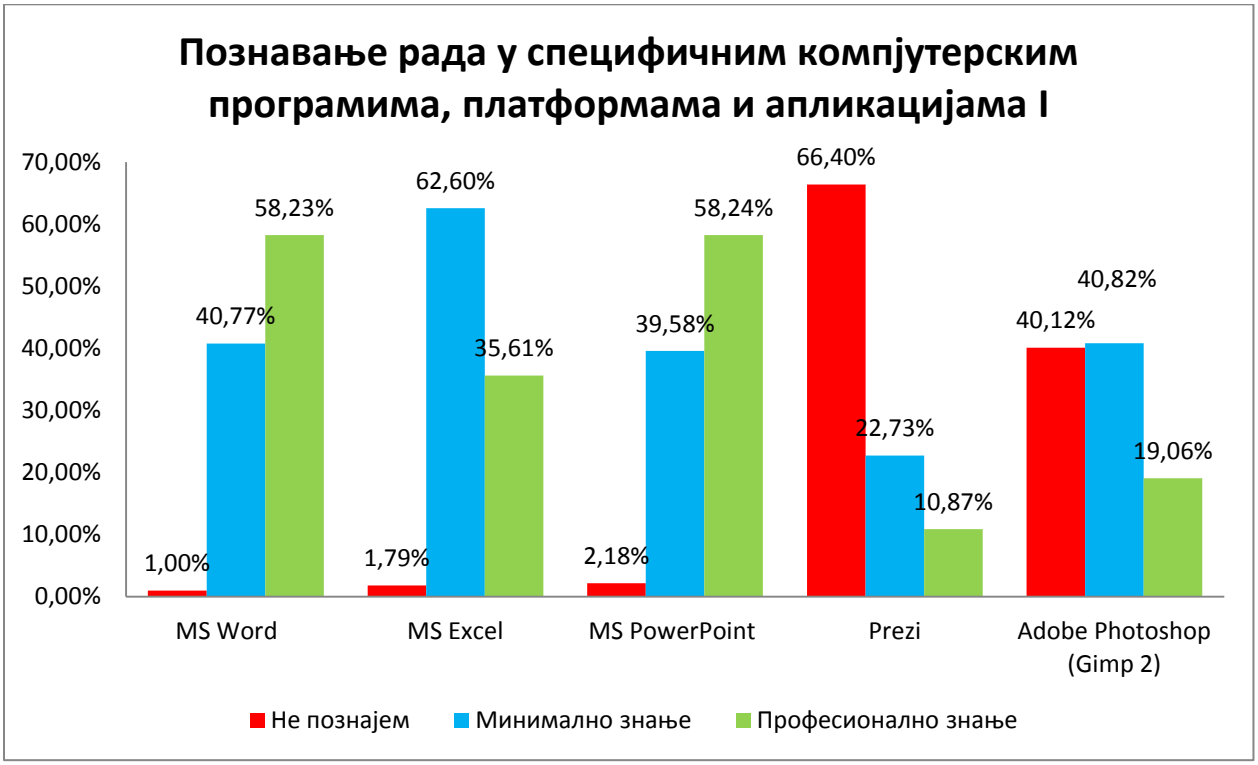
Познавање рада у специфичним компјутерским програмима, платформама и апликацијама I
70,00%
60,00%
50,00%
40,00%
30,00%
20,00%
10,00%
0,00%
1,00%
40,77%
58,23%
1,79%
62,60%
35,61%
2,18%
39,58%
58,24%
66,40%
22,73%
10,87%
40,12%
40,82%
19,06%
MS Word
MS Excel
MS PowerPoint
Prezi
Adobe Photoshop (Gimp 2)
Не познајем
Минимално знање
Професионално знање

Познавање рада у специфичним компјутерским програмима, платформама и апликацијама II
90,00%
80,00%
70,00%
60,00%
50,00%
40,00%
30,00%
20,00%
10,00%
0,00%
69,56%
22,16%
8,28%
78,80%
15,10%
6,10%
80,10%
14,20%
5,70%
50%
37,72%
12,28%
41,73%
42,92%
15,35%
Adobe Illustrator (Inkscape)
Adobe Premier, Adobe After Effects (Filmora, Sony Vegas)
Програмирање (било који облик)
WordPress
Друго
Не познајем
Минимално знање
Професионално знање

Од 1000 испитаника њих 801, односно 80,1% не познаје било који облик програмирања. Минимално знање било којег облика програмирања има 14,2%, односно 142 испитаника, док професионално познавање било ког облика програмирања има 5,7%, односно 57 испитаника. Одговор на ово питање није дало 18 испитаника.

У *WordPress-у*, од укупно 1002 испитаника, професионално зна радити 12,28%, односно 123 испитаника. На овој апликацији рад не познаје 501 испитаник, односно њих 50%, док минимално познавање рада има њих 37,72%, односно 378 испитаника. На ово питање одговор није дало 16 испитаника.

Испитаницима је била и понуђена колона „Друго“, што је подразумијевало познавање рада у неком другом компјутерском програму или апликацији. Од укупно 997 испитаника 41,73% њих, односно 416 испитаника не познаје рад у ниједном другом програму, док 428 испитаника, односно 42,92% има минимално познавање рада у неком другом програму. Професионално познавање рада у неком другом програму има 15,35%, односно 153 испитаника. На ово питање није одговорио 21 испитаник.

Резултати добијени овим испитивањем указују да млади људи познају основне програме у којима се обрађује текст, који су неопходни за било који „канцеларијски посао“. Међутим, тренутно најтраженији послови у области компјутерских технологија су они који укључују рад у специфичним програмима, од којих су неки и наведени као опција за попуњавање у истраживању. Знање рада у њима постоји код веома малог броја испитаника и зато је неопходно да Град кроз своје програме уложи средства у обуку младих људи за рад у специфичним компјутерским програмима, како би млади људи на тај начин лакше дошли до могућности запослења. Познавање више компјутерских програма повећава и „цијену“ радних способности младих људи на тржишту рада.[51]

IT је један од најпрофитабилнијих сектора у свијету у који је потребно уложити знање и стећи потребне вјештине, и за који нису потребне додатне субвенције. Овај сектор у модерном добу представља основу за економски развој држава и градова, па би, имајући то у виду, едукација, запошљавање и развој у области информационих технологија, требало да буду приоритети, а погодности дате компанијама које се баве са овим видом дјелатности улог у бољу и просперитетнију будућност Града. У истраживању Инфостуда

[51] Према истраживању о потребама IT сектора у Србији (које апсолутно осликава и ситуацију у Бањој Луци, односно Републици Српској) које је спровела компанија Инфостуд током фебруара мјесеца 2017. године, види се велика потреба за запошљавањем IT јуниора у 2017. години. Готово све IT компаније имају потешкоћа у проналажењу квалитетних запослених, те су спремне да помогну образовним установама око програма обуке и пракси за преквалификацију у IT. Анкета је урађена на узорку од 118 компанија које су у значајној мјери запошљавале IT кадрове на територији Републике Србије. *Расте потреба за IT јуниорима у 2017. години,* [линк: *https://poslovi.infostud.com/vesti/Raste-potreba-za-IT-juniorima-u-2017.-godini/52355*, приступљено 28.10.2017. године у 18:22]

60% анкетираних компанија потврдило је да су у 2016. години реализовали програме стручне праксе, што им је омогућило запошљавање извјесног броја практиканата и то уз мјесечну надокнаду која је у просеку износила око 250 евра. Судећи према резултатима анкете највећа потражња влада за веб програмерима и програмерима апликација, при чему се највише тражи познавање програмских језика *Java Script, Java, C#, PHP i MS SQL* и програмских алата као што су нпр. *Photoshop* и *Unity*.[52]

Тренутно је многим свјетским компанијама и стартап предузећима потребна радна снага која познаје специфичне компјутерске програме. Они често ангажују тзв. *фриленсере* који за одређену надокнаду обављају посао за њих из мјеста у којем живе, без потребе да долазе на радно мјесто у мјесту гдје се посао обавља. *Фриленсери* надоканде добијају и троше у мјестима гдје и сами живе. Преко различитих интернет сервиса и сајтова могуће је пронаћи посао за страног или домаћег послодавца. Послодавци могу ангажовати *фриленсере* да раде у областима као што су развој софтвера, писање, унос података и дизајн кроз инжењеринг, науку, продају и маркетинг, рачуноводство или правне услуге.[53] Овим се практично обухвата велики варијеритет услуга које *фриленсери* могу пружити од своје куће, тиме помажући сопственим приходима, приходима своје породице и на крају и буџетима Града, Републике и државе.

Овакав вид рада је често занемарен од стране државних и локалних органа, а он би могао бити веома добро рјешење за велики проценат незапослености младих људи. Овакав начин рада би могао бити рјешење за многе младе људе који немају перспективу да ће бити запослени у скорије вријеме у мјесту свог боравка, односно у Бањој Луци. У складу са тим Град би требало и да се укључи у информисање младих о могућностима ангажовања на *фриленс* пословима, као и да понуди могућност лакше преквалификације младих људи за рад на таквим пословима у склопу обука које се могу организовати у сарадњи са осталим институцијама, образовним установама, удружењима и организацијама. Град би, у складу са својим надлежностима, требало да се активно укључи у промовисање смањења стопа доприноса које *фриленсери* плаћају, ради додатног потицања ове врсте запошљавања.

У вези са овим је и питање **„Да ли знате начине на које можете доћи до запослења преко интернета?“** на које је одговор дало укупно 995 испитаника. Од свих испитаника који су одговорили на ово питање њих 649, односно 65,23% зна на који начин може доћи до запослења преко интернета, док 34,77%, односно 346 испитаника то не зна. Одговор на ово питање није дало 23 испитаника.

---

[52] *Најтраженији програмери за веб и апликације*, [линк: *http://www.danas.rs/drustvo.55.html?news_id=340287&title=Najtra%C5%BEeniji+programeri+za+web+i+aplikacije+*, приступљено 28.10.2017. године у 18:37]

[53] *World's largest freelancing and crowdsourcing marketplace,* [линк: *https://www.freelancer.com/about* , приступљено 28.10.2017. године у 18:37]

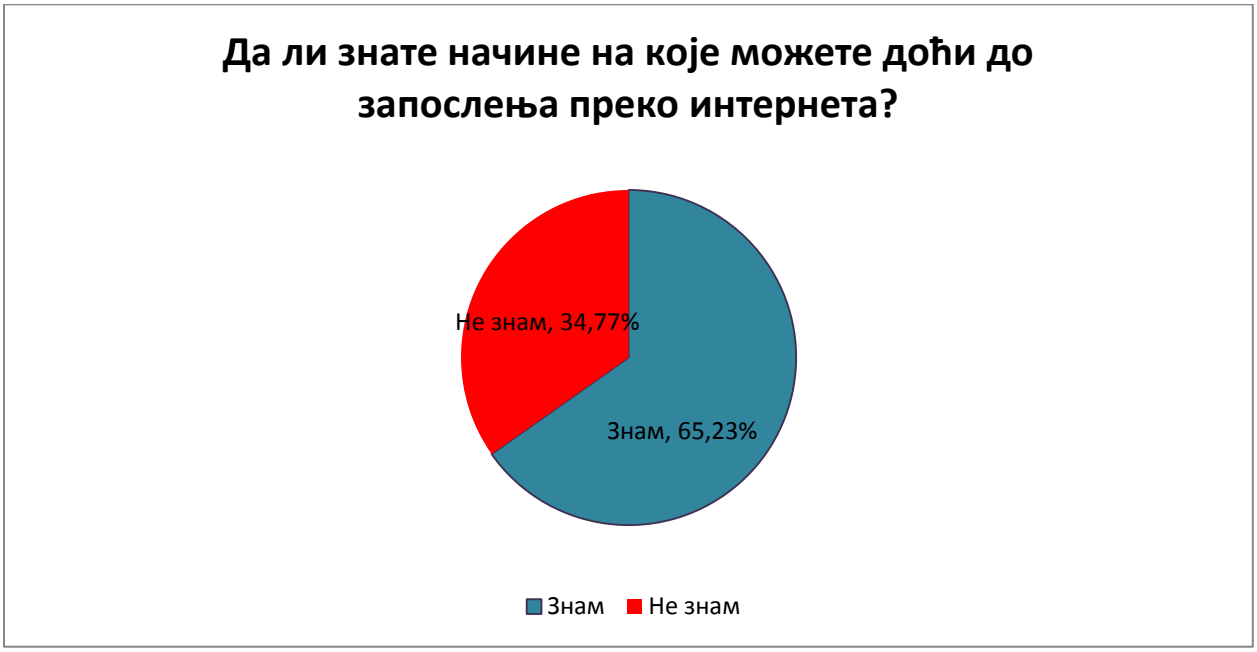

Млади људи познају начине на које могу доћи до запослења преко интернета, међутим, као што је горе наведено, недостаје им специфичних знања у одређеним компјутерским програмима да би могли доћи до запослења.

На питање **„Знате ли колика је стопа незапослености младих у Бањалуци?“** укупно је одговорио 921 испитаник, док њих 97 није дало одговор на ово питање. Од 921 испитаника 40,72%, односно њих 375 зна колика је стопа незапослености младих док њих 546, односно 59,28% то не зна.

Гледајући одговор на ово питање, долазимо до закључка да број незапослених младих људи у Бањој Луци кореспондира са бројем младих људи који не знају која је стопа незапослености. Овај податак је битан јер доводи до сазнања да млади људи нису упознати са размјером незапослености, која постоји у Бањој Луци и да ће уколико не буду имали специфична знања, веома тешко доћи до запослења.

На питање **„Уколико студирате, сматрате ли да ћете се запослити „у струци“ након завршетка студија?“** одговор је дало укупно 216 испитаника, док 802 испитаника нису дала одговор на ово питање. Ово питање је било намјењено за студенте и односило се искључиво на оне испитанике који студирају.

Од 216 испитаника колико их је одговорило на ово питање њих 122, односно 56,5% сматра да ће добити посао „у струци“ након завршетка факултета. Са друге стране 43,5%, односно 94 испитаника сматра да неће добити посао „у струци“ након завршетка факултета.

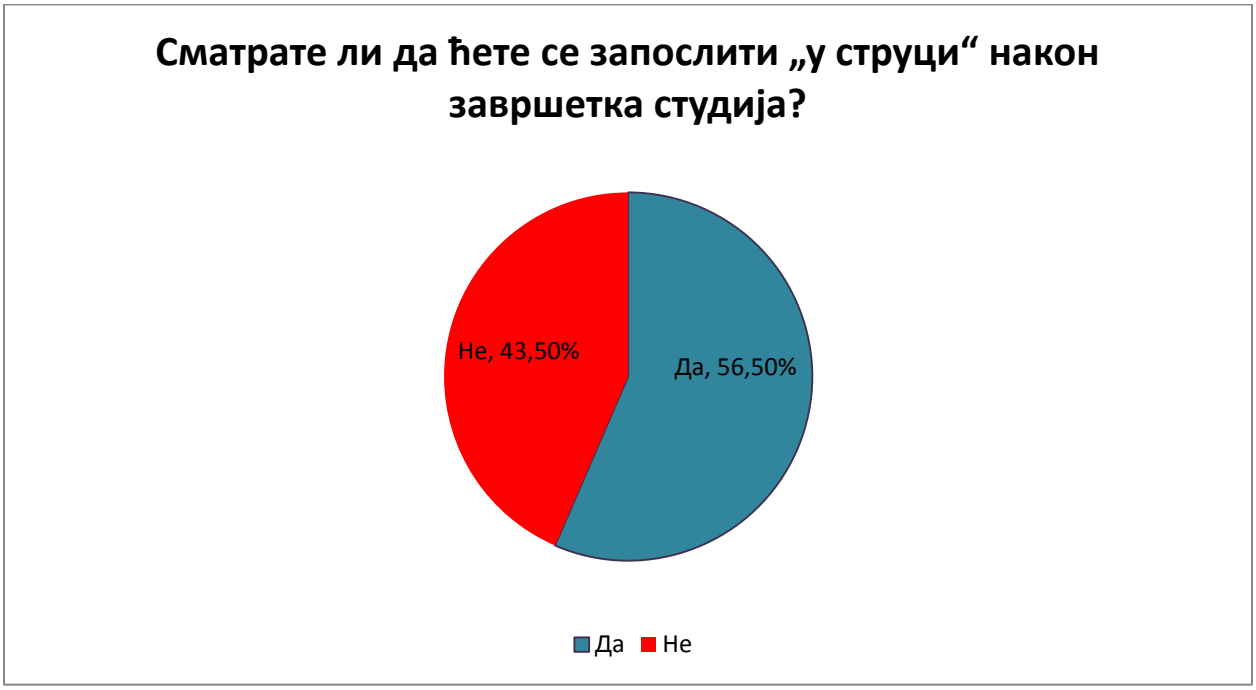

Одговор на ово питање указује да чак 43,50% младих људи уписује факултет само ради студирања, не гледајући на то да ли им тај позив може донијети посао у будућности. Такође, не смије се занемарити ни чињеница да су млади људи указали на то да је поред незапослености проблем и запошљавање нестручног кадра, непотизам и корупција што се такође може подвести под разлоге оваквог одговора.

Поред запослења младих људи код послодавца, за једну локалну заједницу веома је битно и да има доста младих људи који сами покрећу сопствене послове. То је поготово

значајно у данашње вријеме, када се у цијелом свијету појављује све више стартап предузећа која оснивају и воде млади људи. Многе свјетске познаје компаније као што су *Google, Apple* или *Facebook* су почели баш као мали стартапи, док су данас то највећа свјетска привредна друштва.

На питање **„Размишљате ли да покренете сопствени бизнис?“** одговор је дало 922 испитаника, док је њих 96 ускратило одговор на ово питање. Одговор „да, размишљам да покренем сопствени бизнис“ је дало 59,58%, односно 591 испитаник, док је супротан одговор (не, не желим да покренем сопствени бизнис) дало њих 40,42%, односно 401 испитаник.

Веома је значајан податак да скоро 60% младих особа жели да покрене свој сопствени бизнис. То значи да им је од стране институција или Града потребан одређени потицај да би могли да реализују своју идеју.

Да би се добила јаснија слика о томе зашто млади људи не покрећу сопствени бизнис постављено је питање **„Шта Вас спречава да покренете сопствени бизнис?“, на** које је одговорило укупно 920 испитаника, док је њих 98 ускратило одговор на ово питање. На ово питање била су понуђена четири одговора (недостатак идеје, недостатак финансија, недостатак мотивације, страх од неуспјеха) и празно поље у које је испитаник могао навести неки други одговор који њега лично спречава да покрене бизнис.

Када је у питању „недостатак идеје“ као разлог за непокретање бизниса 11,09%, односно њих 102 је става да је то главни разлог због којег још нису покренули сопствени

бизнис. Недостатак финансија као разлог који спречава да покрену сопствени бизнис наводи највећи број испитаника, њих 63,80%, односно 587 испитаника. Као разлог за непокретање бизниса недостатак мотивације је навело 8,37% испитаника, односно њих 77, док 12,07%, односно 111 испитника сматра страх од неуспјеха главним разлогом за непокретање сопственог бизниса.

Када је у питању уписивање одговора на ово питање у дато празно поље, резултати су били сљедећи: све наведено (недостатак идеје, недостатак финансија, недостатак мотивације, страх од неуспјеха) као разлог за непокретање сопственог бизниса узима 0,54%, односно 5 испитаника, разлог „неодовољно искуство у тој области“ је навело 0,65%, односно 6 испитаника док корупцију као разлог за непокретање бизниса узима 0,44%, односно 4 испитаника. Завршетак школовања као разлог за непокретање бизниса је навело 0,76%, односно 7 испитаника, а лошу пореску политику је навело 9, односно 0,97% испитаника.

У одговору на ово питање, доста испитаника је дало и специфичне одговоре који су сврстани у групу „остали одговори“ (12 испитаника, односно 1,31% је дало специфичне одговоре који су сврстани у ову групу). Остали одговори, односно разлози за непокретање сопственог бизниса су били[54]:

- Подређеност политици у нашем друштву.
- Тренутно су године проблем, немам страха и недостатка идеје, а успјеха нема без ризика.
- Превелика издвајања за државу. Шта год да се почне радити, више од пола зараде се даје држави.
- Чекам погодан тренутак.
- Лично усавршавање и искуство: послије тога треба радити на развоју свог приватног бизниса.
- Немогућност проналаска радне снаге, конкретно електро инжењера (програмера).
- Пробао сам покренути лични бизнис, али је веома лоша понуда квалитетне радне снаге: квалитетних програмера, односно људи који су завршили ЕТФ[55].
- Пословни амбијент, корупција, политика и порези.
- Лоша држава.
- Већ имамо породичну фирму.
- Компликована бирократија и неповољна економска клима.
- Неморална конкуренција.

[54] У навођењу су дати тачни цитати одговора које су давали испитаници у Упитнику. Уколико одређени одговор није био граматички исправан, тај одговор је коригован да одговара нормативима српског језика.
[55] Електро-технички факултет.

Млади људи недостатак финансија перципирају као главни узрок због којег не покрећу сопствени бизнис, док су остали узроци наведени у много мањој мјери. Град би овај проблем могао да рјеши путем службе која би упућивала младе људе на финансијере и на средства у оквиру различитих фондова, која им могу помоћи да покрену свој бизнис. Такође, Град би могао да суучествује у одређеним бизнис идејама по принципу сувласништва, те би од таквих послова финансијску и сваку другу корист имали и млади људи и сам Град.

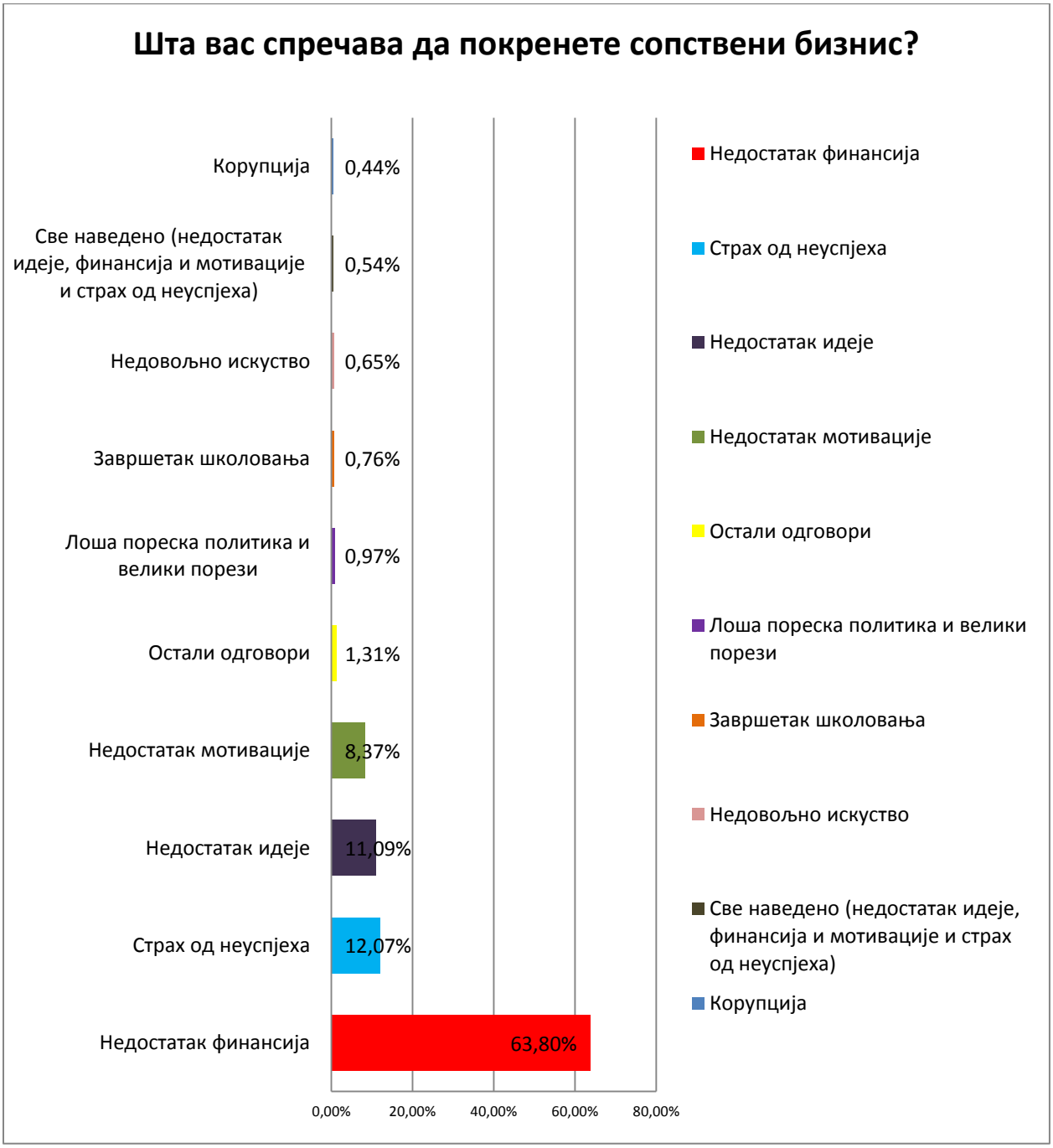

2.3. Стамбена политика за младе

Рјешено стамбено питање је један од неопходних услова за миран и достојанствен живот у друштвеној заједници.

Када је у питању **стамбена ситуација** испитаника, њих 246, односно 24,65%, живи самостално, док 75,35%, односно 752 испитаника живи са родитељима. Одговор на питање о стамбеној ситуацији је дало 998 испитаника, док њих 20 није дало одговор на ово питање.

Закључак који се намеће у склопу ових одговора наводи на то да огроман број младих људи не врши осамостаљивање и одвајање од родитеља прије него што изађу из доба младости (од 15 до 30 година живота), као што је то случај у одређеним западним земљама. Тако младе особе женског пола имају тенденцију да напуштају родитељску кућу у просјеку од 22 године у Финској и 29 година у Италији, Малти, Словенији и Словачкој. Када су у питању млади људи мушког пола, просјечна старост за напуштање родитељског дома се креће од 23 до 30 година у државама ЕУ.[56]

На питање **„Да ли сте у неком периоду свог живота живјели самостално и независно од родитеља?“** 351 испитаник, односно 35,24% је одговорио потврдно, док је 64,76%, односно 645 испитаника одговорило да никада у току свог живота нису живјели самостало и независно од родитеља. На ово питање је одговор дало укупно 996 испитаника, док 22 испитаника нису одговорила на ово питање.

[56] *Youth in Europe – a Statistical Portrait,* [Publications Office of the European Union, Luxembourg: 2009], page 7.

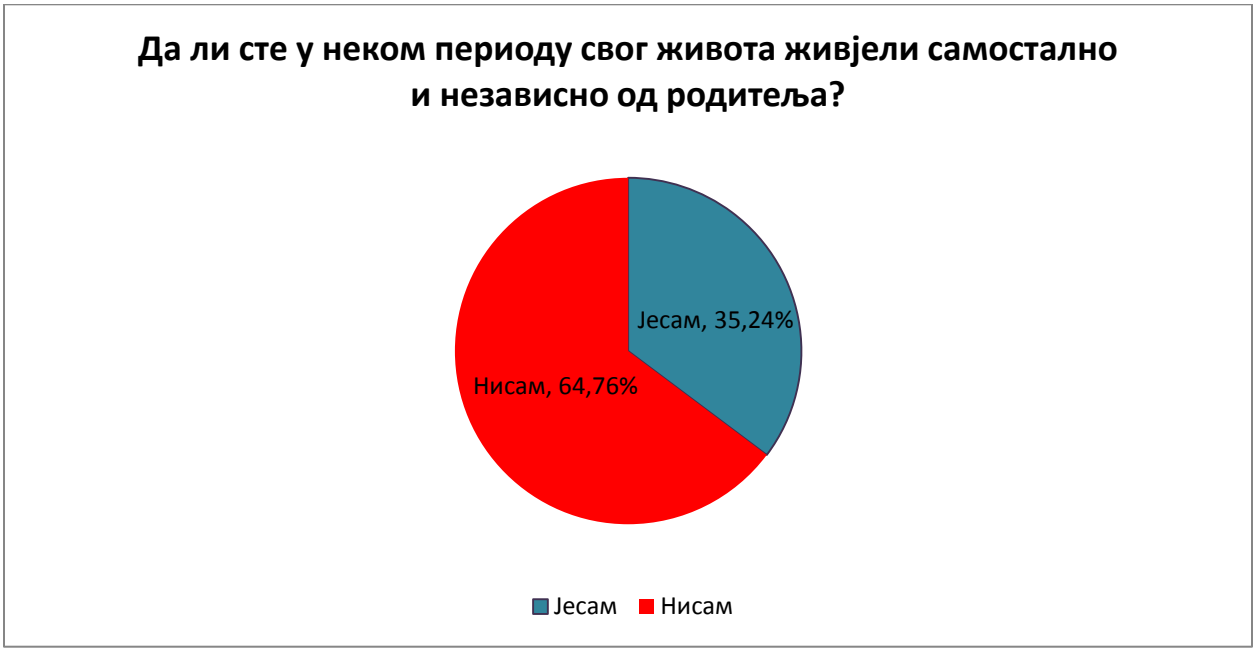

Када је у питању **власништво над просторијама или објектима у којима млади живе**, од њих 401 колико их је одговорило на ово питање њих 69,33%, односно 278 је изјавило да посједује стан, док је њих 30,67%, односно 123 изјавило да изнајмљује стан. На ово питање одговор није дало 617 испитаника.

На питање **„Да ли Вам је познато да Инвестиционо-развојна банка Републике Српске има кредите за младе брачне парове по мањим каматним стопама?“** позитивно је одговорило 55,53%, односно 487 испитаника, од њих 877 колико их је

укупно одговорило на ово питање. Од тих 877 испитаника њих 390, односно 44,47% није упознато са тиме да да Инвестиционо-развојна банка Републике Српске има кредите за младе брачне парове по мањим каматним стопама. На ово питање одговор није дао 141 испитаник.

Са родитељима живи преко 75% младих људи, што значи да још увијек самостално не могу ријешити сопствено стамбено питање. Разлози за ово су многобројни али је свакако један од главних разлога и тај што је, као што је већ наведено у овом документу, преко 60% младих незапослено. Самим тим они немају довољно средстава да живе самостално и одвојено од родитеља у засебном стамбеном простору, што може представљати проблем за самостално заснивање породице и многе друге ствари које кореспондирају са тим. Одговори на претходна питања упућују да је младима неопходно пружити могућност самосталног живљена и то живљења које је одвојено од родитеља. Град би се у том смислу могао ангажовати тако да у оквиру рјешавања осталих проблема који су наведени у ОПБЛ посредно ријеши и овај проблем, тако што ће стварањем бољег пословног и радног окружења за привредна друштва и саме запосленике створити и могућност да млади људи могу самостално живјети и самостално посједовати стамбене објекте (нпр. изградњом омладинских станова) Такође, велики број младих (44,77%) није упознат са тим да Инвестиционо-развојна банка Републике Српске даје кредите за младе брачне парове по мањим кредитним стопама, те би се Град могао укључити у процес информисања младих особа о погодностима које имају због својих година.

На питање **„Да ли подржавате стамбене кредите или сматрате да би Вас стамбени кредит ограничавао у мобилности или предузимању пословног ризика?“**

431 испитаник, односно 52,43% јо одговорило да подржава стамбене кредите и да их не би ограничили у мобилности и предузимању пословног ризика, док је њих 47,57%, односно 391 испитаника одговорило да би их стамбени кредит ограничио у мобилности и предузимању пословног ризика. На ово питање у упитнику је одговорило 822 испитаника, док одговор није дало 196 испитаника.

Инвестиционо-развојна банка Републике Српске (у даљем тексту: ИРБ) представља изузетно важну институцију за младе јер ИРБ у оквиру свог кредитног програма има успостављену кредитну линију за стамбено збрињавање. Стамбени кредити ИРБ су намијењени за рјешавање стамбеног питања социјалних група од значаја у Републици (породице погинулих бораца, ратни војни инвалиди), као и социјалних група од посебног интереса за Републику као што су млади високообразовани брачни парови или породице са двоје и више дјеце, како би се подстакао наталитет, тј. радило на наталитетној политици, али и спријечили одређени негативни ефекти као што су одлазак младих или подстанарски живот који код многих младих људи утиче на спремност формирања породице.

Дакле, чињенице са којом смо суочени јесте да велики број младих људи нема сопствени смјештај, тј. нема ријешено стамбено питање те да велики постотак младих људи нема потомство и да их је огроман број незапослено. Ово све говори да постоји повезаност између непосједовања некретнине и формирања породице. Млади људи у данашњем времену траже сигурност усљед нестабилне и несигурне економске ситуације. Показатељи у овиру нашег истраживања говоре да многи млади људи не ријеше основна животна питања, као што су стамбено питање, брак, породица, стално или стабилно запослење до своје тридесете године. Дакле, велики број младих људи прелази тридесету

годину живота (законски дефинисану границу младости) са горе наведеним неријешеним питањима што доводи до личне, али и друштвене фрустрације, те до недостатка мотива за останак у држави у будућности, покретања бизниса, те на крају до старења популације. Према томе, линије стамбених кредита које нуди ИРБ могу помоћи младим људима при рјешавању неких од наведених проблема, прије свега куповине стана, тј. до рјешавања стамбених проблема или за изградњу, реконструкцију или проширење стамбене јединице. У зависности од групе корисника средстава, каматна стопа креће се у распону од 3,6% до 4,8%, уз рок отплате до 20 година. Кредити су доступни у сљедећим износима: од 5.000 до 50.000 КМ за реконструкцију и проширење стамбене јединице, и од 10.000 до 100.000 КМ за куповину и изградњу прве стамбене јединице у власништву.[57] Уколико узмемо да је просјечна цијена квадратног метра стамбеног простора у Бањој Луци 2 100,00 КМ (иако одређени извори тврде да је она и 2 500 КМ[58]) и каматну стопу од 4,6%, уз услов да оба супружника раде и примају просјечну нето плату у Републици (која је, према подацима Републичког завода за статистику у септембру 2017. године износила 830 КМ нето[59]), потребно је 20 година да се отплати (једноипособан или максимално двособан) стан од 50 квадрата који кошта 109 830 КМ, са мјесечном ратом од 457,62 КМ. Поред ових трошкова морају се узети у обзир трошкови живота и одгајања дјеце, што говори, да је гледајући резултате истраживања путем Упитника у погледу запослености младих људи и њихових мјесечних примања практично немогуће урадити за огроман дио омладинске популације у Бањој Луци.

Проблеми младих у вези са њиховом стамбеном ситуацијом нису ријешени и свакако то мора бити један од фокуса Града у наредном периоду. Као што је правилно наведено у прошлој ОПБЛ, постојеће кредитне линије нису доступне највећем броју младих људи, јер „један дио не може да испоштује тражене инструменте обезбјеђења, у виду хипотеке или жираната, док многи немају стално запослење или раде у неформалном сектору. Чак и они који су стално запослени, не могу прихватити високо кредитно задужење које подразумијева куповина стана, јер мјесечна плата није довољна да покрије рату кредита или им не остаје довољно средстава за основне животне трошкове.“[60]

На питање **„Колико Вам је битно регулисано стамбено питање битно приликом доношења одлуке о формирању породице?“** одговорило је укупно 1005 испитаника, док њих 13 није дало одговор на ово питање. Одговор „не размишљам о формирању

[57] *Стамбени кредити за самце и парове из средстава СЕВ,* [линк: *http://www.irbrs.org/azuro3/a3/?id=617*, приступљено 28.10.2017. године у 19:44]

[58] *Због велике потражње скочиле цијене станова у Бањалуци,* [линк: *http://www.istinito.com/index.php/drustvo/5657-zbog-velike-potraznje-skocile-cijene-stanova-u-banjaluci*, приступљено 28.10.2017. године у 19:44]

[59] Просјечне плате запослених, септембар 2017, [линк: *http://www.rzs.rs.ba/front/article/2675/*, приступљено 28.10.2017. године у 20:18]

[60] *Омладинска политика Града Бања Лука (2013-2017),* [Службени гласник Града Бања Лука, број 19/13], стрнице 20-21.

породице“ је означило 165, односно 16,42% испитаника. Регулисано стамбено питање није битно приликом доношења одлуке о формирању породице за 8,36%, односно за 84 испитаника, док је оно јако битно за 654, односно 65,07% испитаника. Регулисано стамбено питање је пресудно за доношење одлуке о формирању породице за 10,15%, односно 102 испитаника.

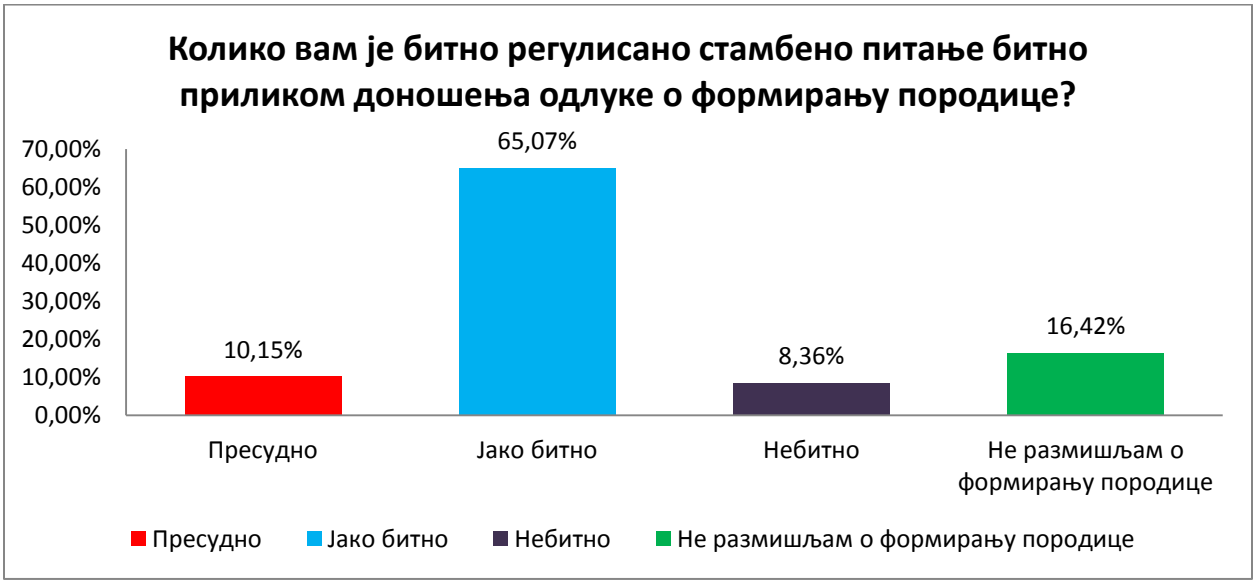

Постојање велике несразмјерности у приходима младих и младих брачних парова и цијенама станова отежава младим људима почетак брачног живота, те формирање породице. Чак и кад постоје кредитне линије за младе са повољнијим условима задуживања, као што су стамбени кредити које даје ИРБ, оне су у великој мјери недоступне за све оне који нису кредитно способни, односно чија званична примања не омогућавају редовну отплату кредита, а као што се види из нашег истраживања велики број младих не би могао на мјесечном нивоу да редовно исплаћује кредитне рате. Високе цијене стамбеног простора највећем броју младих људи, па чак и онима са редовним примањима, чине размишљање о куповини стана практично немогућом мисијом, па је рјешење овог проблема могуће наћи, као што је и прошла ОПБЛ напоменула, кроз јефтинију градњу[61]. Такође, исплаћивањем одређених једнократних годишњих субвенција, од стране Града, за одређене категорије младих људи и младих брачних парова, могла би се створити уштеда младим људима, што је директна помоћ у враћању кредита, а самим тим и у обезбјеђивању њихове прве стамбене јединице и рјешавању стамбеног питања, што је уз незапосленост највећи проблем младих људи данас. Тренутно стање и актуелни проблеми, који се односе на рјешавање стамбених питања младих, захтијевају заједнички ангажман институција Републике са властима Града.

[61] *Омладинска политика Града Бања Лука (2013-2017),* [Службени гласник Града Бања Лука, број 19/13], страница 21.

2.4. Образовање, култура и физичка култура

2.4.1. Образовање

Образовање представља процес промјене личности у жељеном правцу усвајањем различитих садржаја у зависности од узраста и потреба појединца, и оно укључује и образовне и васпитне садржаје. Глобализацијом образовање постаје међународни процес који је потребно усмјеравати у правцу напретка друштва и заједнице у којем се одређени појединац образује.[62]

2.4.1.1. Формално образовање

На подручју Града основну школу похађа око 16 097 ученика у 29 централних и 26 подручних школа. Један од основних проблема са којима се ове школе суочавају су опремање и њихова реконструкција. Осим посебних процеса изградње квалитетне наставе, квалитетних предавача и самим тим и што квалитетнијих ученика у будућности, морају се поставити темељи и услови инфраструктурног незаостајања школа. Већина школа се треба реконструисати, обновити, те се морају направити или обновити школска игралишта. Сви ови процеси су повезани са другим циљевима ОПБЛ као што су подстицање спортског дјеловања међу младим људима, побољшавање и одржавање репродуктивног здравља и побољшање популационе политике[63]. Уколико желимо створити услове за младе људе да стварају социјално здраву интеракцију онда морамо радити на реновирању сала, игралишта, опреме и свеукупне инфраструктуре.

У Граду дјелује и 17 средњих школа, од којих је 13 јавних и 4 приватне: Средња пословна школа, Средњошколски центар „Апеирон“, Средњошколски центар „Гаудеамус“ и Католички школски центар – Гимназија. У свих 13 средњих јавних школа Град обезбјеђује средства за материјалне трошкове.

Поред јавног УНИБЛ који има најдужу традицију у оквиру којег дјелује 17 факултета, регистровано је и седам приватних универзитета. Иако за локалне органе власти није законом прописана обавеза финансирања високог образовања, Град је у протеклом периоду и овом сегменту образовања пружао разне видове финансијске помоћи: помоћ у раду студентских организација, акваријума, одржавање симпозија и других научних скупова. Такође, за рад студентских организација на факултетима годишње се издвајају одређена средства. Град из буџета суфинансира одржавање конгреса и симпозијума који се одржавају на подручју Града и одлазак студената, асистената и

[62] John Dewey, *Democracy and Education,* [The Free Press: 1966], pages 1-4.

[63] Уколико дјеца буду имала више могућности у школама и саме те школе буду опремљеније и квалитетно реконструисане, млади људи ће се у већем броју одлучивати да рађају дјецу, јер ће она имати боље услове за напредак у изграђенијој средини.

професора на конгресе и симпозијуме ван граница Републике, на којима излажу своје радове.

Град годишње исплаћује и велики број стипендија. Тако је из буџета Града у 2016. години стипендију примало 1 255 ученика и 332 студента. Појединачна стипендија у 2016. години износила је:

- За ученике 80,00 КМ (по основу успјеха и социјалног статуса) и 160,00 КМ (за дефицитарна занимања).
- За студенте 130,00 КМ (по основу успјеха и социјалног статуса) и 250,00 КМ (за дефицитарна занимања).

Студентске организације постоје на факултетском, универзитетском, националном и међународном нивоу и све имају јединствене циљеве: заштиту и унапређење права студената, побољшање услова студирања, као и пружање искуства и неформалне едукације младима. Један од основних циљева студентске организације је представљање ове изузетно битне популације. Студентска популација представља популацију од виталног националног интереса сваке државе јер представља будућу интелектуалну елиту једног народа и једног друштва. Према томе, свакој студентској популацији, па и оној у Републици и Бањој Луци потребно је успјешно, организовано и активно представљање са конкретним активностима, плановима и стратегијама.

Студентски парламент је представничко тијело студената УНИБЛ које дјелује у оквиру УНИБЛ као организациона јединица УНИБЛ, која представља све студенте бањалучког Универзитета који су превасходно млади људи од 18 до 30 година старости. У оквиру Студентског Парламента постоји Скупштина коју чине по три (3) студента представника са сваког факултета/академије или високошколске установе које су чланице или придружене чланице УНИБЛ, укупно 51 члан Скупштине Студентског парламента. Студентским парламентом управља предсједник, заједно са потпредсједником и генералним секретаром. У оквиру Студентског парламента дјелују комисије и тимови који заједно са руководством чине Предсједништво Студентског парламента. Поред свега овога Студентски парламент делегира студенте у Сенат УНИБЛ као и у Скупштину Уније студената Републике Српске, чији су оснивачи заједно са Студентским парламентом Универзитета у Источном Сарајеву. Унија студената Републике Српске је кровна студентска организација у Републици, која је формирана у складу за Законом о Унији студената Републике. Унију студената чине студентска представничка тијела свих универзитета у Републици. Оснивачи Уније су студентско представничко тијело УНИБЛ и Универзитета у Источном Сарајеву. Унија је основана 26. септембра 1999. године у Бањој

Луци.[64] Унија се бави и издавачком дјелатношћу путем часописа „Авангарда“ у којем се дотичу студентских, друштвено политичких и економских питања од опште друштвеног интереса и значаја.[65] Поред тога, на УНИБЛ постоје и студентске организације на сваком факултету, док и приватни универзитети такође имају своје студентске организације. Такође, поред осталих студентских часописа које уређују и за њих пишу студенти, у Бањој Луци је активан и најстарији студентски часопис у Републици и један од најстаријих активних часописа у бившој Југославији, а то је лист студената Правног факултета у Бањој Луци *Iustitia 1976*[66].

Оно што је опасност за Републику и сам Град је што је све мање интересовање за студирање уопште и поготово за упис студената на УНИБЛ. Поред тога, велики број студената, због разних разлога, напушта факултете и одлази у иностранство.[67]

Питање у Упитнику **„Желите ли да студирате?“** је било намијењено само за особе без завршеног факултета и на њега је одговорило укупно 195 испитаника, док 823 испитаника нису дали одговор на ово питање. Од тога броја њих 84,62%, односно 165 испитаника је навело да жели да студира, док 30 испитаника, односно 15,38% то не жели.

[64] *Опште информације о Унији студената,* [линк: *http://www.unijastudenatars.com/Home/Oaplikaciji*, приступљено 16.10.2017. године у 12:45]
[65] *Часопис Авангарда*, [линк: *http://unijastudenatars-avangarda.com/category/%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81/,* приступљено 16.10.2017. године у 12:50]
[66] *Iustitia 1976 – О листу,* [линк: *http://iustitia.pf.unibl.org/o-listu/,* приступљено 21.10.2017. године у 13:40]
[67] *Факултет за годину дана напустило 2 340 студената,* [линк: *http://www.banjaluka.com/drustvo/2017/09/19/fakultet-za-godinu-napustilo-2-340-studenata/,* приступљено 21.10.2017. године у 22:44]

Закључак до којег доводе одговори на ово питање је да велики број младих људи у Бањој Луци жели да студира и да тако повећава свој опсег знања, међутим сам упис на УНИБЛ демантује ове наводе када је у питању државни универзитет. Аналогијом се долази до закључка да млади људи желе да студирају, али да то не желе да раде на државном УНИБЛ.

На питање **„Зашто сте се одлучили да упишете факултет који сте уписали?“** одговор је дало 503 испитаника, од којих је 5,57%, односно 28 испитаника због немогућности да пронађе запослење уписало факултет. На ово питање није одговорило 515 испитаника. Од укупног броја испитаника који су одговорили на ово питање њих 78,13%, односно 393 испитаника је уписало факултет зато што им се свидио тај позив и зато што би хтјели да се усаврше и баве са тим у будућности, док је 8,35%, односно 42 испитаника уписало факултет зато што је тај позив на тржишту рада траженији од осталих позива и зато што сматрају да ће брже пронаћи запослење са тим факултетом. Притисак породице при упису факултета је био пресудан за 6,16%, односно 31 испитаника, док је приступачност за особе са инвалидитетом био одлучан фактор за два, односно 0,4% испитаника.

Такође, испитаници су имали и могућност да сами напишу одговор. Ти одговори (дало их је 1,39%, односно 7 испитаника) су гласили:

- Због више мање сигурног посла.
- У вријеме кад сам уписивао факултет погрешно сам држао да са завршеним Правним факултетом имам перспективу. Сад знам да бих исту имао искључиво као активиста политичке странке.
- Нисам примљена на претходни који сам хтјела.
- Чинило се занимљивим у то вријеме.
- У вријеме уписивања то је био нови факултет и прилика за запослење у струци.
- Тренирам атлетику више од пет година тако да се проналазим на Факултету физичког васпитања и спорта.

Када се упореде резултати добијени из претходна два питања, добија се закључак да огроман постотак младих људи поред тога што желе да студирају, такође и уписују занимања, односно факултете који их занимају. Међутим, примјетно је да само око 8% младих људи уписује факултет гледајући на потребе тржишта рада и са основном намјером да након њега лакше пронађу запослење. Иако је „љубав“ према занимању којим се млади људи након завршетка факултета желе бавити свакако главна ствар која их треба водити ка уписивању одређеног смјера на универзитету, неопходно је и да млади људи схвате и да одређена занимања немају перспективу на тржишту рада и да би добро било да се, уколико постоји могућност и жеља, преорјентишу на неко друго занимање, за које постоји већа могућност запослења након завршетка студија.

Град би, гледајући ове резултате, могао учествовати у усмјеравању младих људи у сарадњи са универзитетима у Бањој Луци, на тај начин што би завршним разредима средњих школа држао радионице усмјерења на којима би се младим људима у танчине објаснила перспектива одређених студијских програма које они желе да упишу, а све у складу са потребама на тржишту рада.

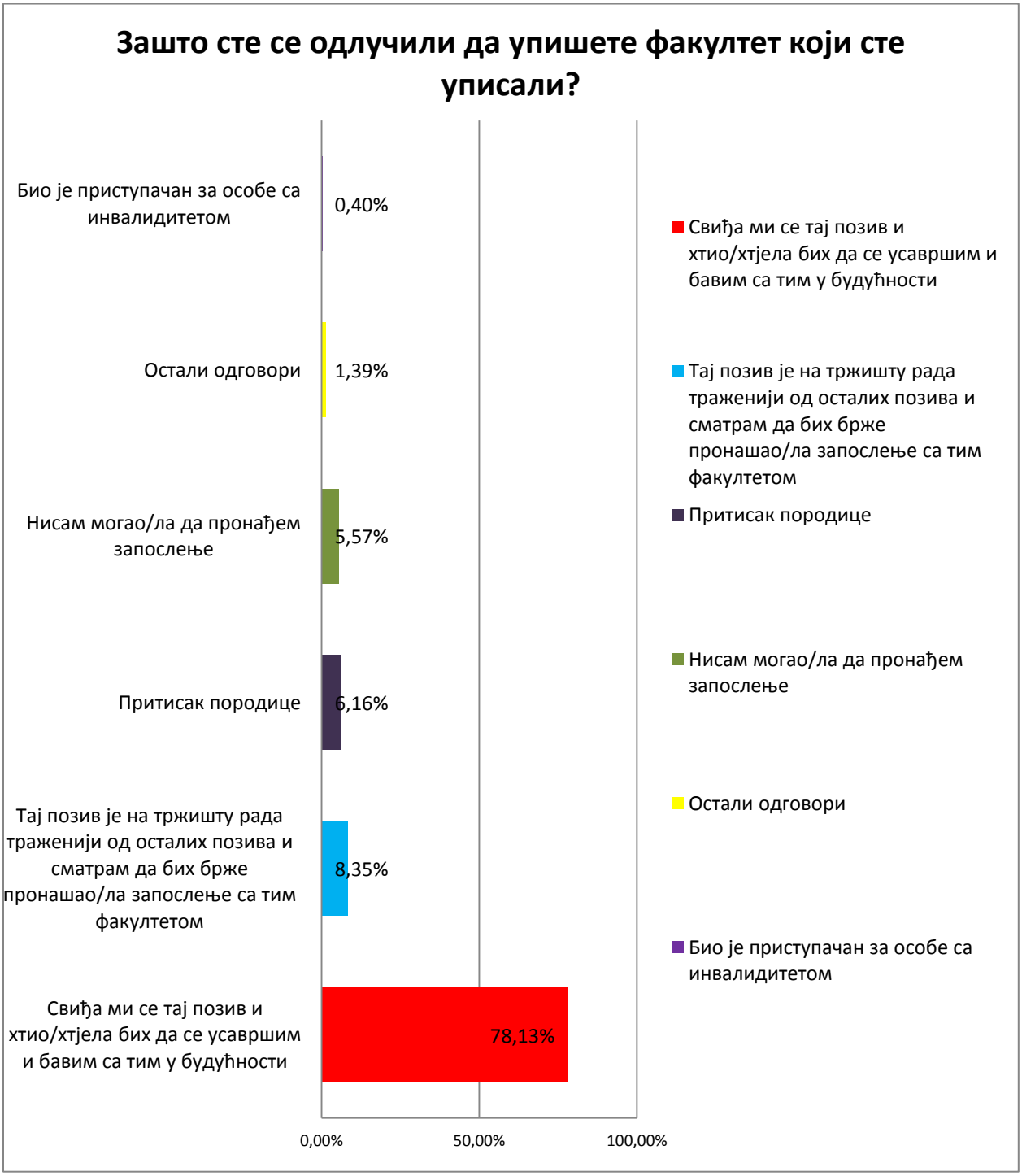

2.4.1.2. Неформално образовање

Страни језици су неопходност у данашњем приватном и пословном окружењу великог броја људи. Познавање страних језика је *conditio sine qua non* за многе позиције које се у пословном свијету могу добити захваљујући језичком или неком другом примарном занимању, али су такође и одлична полазна основа за усавршавање на личном, научном и професионалном нивоу.

Питање **„Које стране језике говорите и на ком нивоу их познајете?“** је било постављено на јединствен начин у Упитнику. Наиме, ради добијања бољег и тачнијег увида у знање испитаника када је у питању познавање страних језика који су потребни за запослење у модерној тржишној привреди, испитаницима је пружена могућност да одговоре на то колико добро познају одређени страни језик. Одговори који су им били понуђени су: не познајем језик, имам минимално знање и имам професионално знање.

Енглески језик не познаје уопште 1,49%, односно 15 испитаника, док минимално знање енглеској језика има 324, односно 32,27%, испитаника. Енглески језик професионално говори 66,24%, односно 665 испитаника. Одговор је дало укупно 1004 испитаника, док на ово питање није одговорило њих 14.

Од 1004 испитаника, њемачки језик професионално говори њих 316, односно 31,48%, дог на на минималном ниову познаје 54,38%, односно 546 испитаника. Њемачки језик уопште не познаје 14,14%, односно 142 испитаника.

Када је у питању француски језик, од 1003 испитаника (није одговорило 15 испитаника) 0,90%, односно 9 испитаника га професинално говори. Француски језик уопште не познаје 87,24%, односно 875 испитаника, док минимално познавање овог језика има 119, односно 11,86% испитаника.

Шпански језик не познаје 50,60%, односно 507 испитаника, од 1002 колико је дало одговор (одговор је ускратило 16 испитаника). Минимално познавање овог језика има 48,50%, односно 486 испитаника, док 9 испитаника, односно 0,90% има професионално знање овог језика. Од 1003 испитаника (није одговорило њих 15) професионално знање италијанског језика има њих 16, односно 1,60%.

Италијански језик не познаје 52,14%, односно 523 испитаника, док минимално знање овог језика има 46,26%, односно 464 испитаника. Руски језик уопште не познаје 90,61%, односно 907 испитаника од 1001 који је дао одговор, док одговор на ово питање није дало 17 испитаника. Минимално знање овог језика има 8,09%, односно 81 испитаник, док професионално знање руског језика има 13 испитаника, односно 1,30%.

Неки други језик не познаје 86,32%, односно 833 испитаника. Минимално знање из неког другог језика има њих 118, односно 12,23%, док професионално знање неког другог

језика има 1,45%, односно 14 испитаника. Одговор је дало укупно 965 испитаника, до на њега није одговорило 53 испитаника.

Одговори добијени на ова питања указују да огроман број младих људи познаје енглески језик, а да доста младих људи познаје и њемачки. Поред француског језика (којег говори веома мали број младих људи), ова два језика су данас средство помоћу којег многи млади могу остварити напредак на приватном и пословном плану.

На питање **„Да ли бисте хтјели научити неки страни језик?“** одговор је дало укупно 973 испитаника, док њих 45 није одговорило на ово питање. Од 973 испитаника, њих 911, односно 93,63% је одговорио да би хтјело научити страни/е језик/е, док је 6,37%, односно 62 испитаника одговорило да не би хтјело научити страни/е језик/е.

Велики број младих људи, њих преко 93% има жељу да научи нове стране језике или да усаврши ниво знања страног језика који тренутно говоре, што је одличан показатељ да млади људи у Бањој Луци имају жељу за константним усавршавањем када је у питању језичка култура. Учење страних језика и културе повећавају способност младих људи да разматрају многе перспективе у животу и да буду флексибилни мислиоци. Поред тога, тако се и изоштрава познавање сопственог језика. Знање старног језика се директно преводи у свакодневни живот појединца и отвара му нове могућности за напредовање.[68]

[68] School of Literatures, Cultural Studies and Linguistics, University of Illinois at Chicago, *Why Study Foreign Languages?*, [линк: https://lcsl.uic.edu/lcsl/for-majors-and-minors/why-study-foreign-languages, приступљено 21.10.2017. године у 23:42]

Испитаницима који су позитивно одговорили на питање „Да ли бисте хтјели научити неки страни језик?“ дата је могућност да **напишу језик или језике које би вољели научити**. Одговори су сортирани тако, да уколико је одређени испитаник написао да би хтио само да унаприједи знање из одређеног језика, али не и да га учи испочетка, његов одговор би био сврставан у колону тог језика и узимало би се да он жели да научи тај језик. Своје жеље у погледу учења новог језика написало је укупно 906 испитаника, док 112 испитаника није дало одговор на ово питање.

Када је у питању њемачки језик, њега жели да научи највећи број испитаника њих 56,73%, односно 514 испитаника. Иза њега иде француски језик којег жели да научи 47,13%, односно 427 испитаника. Руски језик би хтјело да научи 352 испитаника, односно њих 38,85%, док би италијански језик радо учило 30,02%, односно 272.

Шпански језик је жеља 209, односно 23,07% испитаника, док 193, односно 21,30% испитаника има жељу да научи кинески језик. Енглески језик је на дну жеља испитаника и њега жели да научи 11,37%, односно 103 испитаника. Друге језике мимо горе наведених би жељело да научи 10,93%, односно 99 испитаника.

Одговори на претходна питања указују да млади људи желе да уче језик већином због запослења. Наиме, највећи број младих људи жели да научи њемачки језик. Ово стога што у посљедњих 10 година Њемачка прима велики број радно способних младих људи због рада у одређеним компанијама или организацијама. Ово такође има и везе са

подпоглављем 2.12. у коме се говори о одливу становништва из Бање Луке и Републике у стране државе, а у највећем броју случајева то је управо Њемачка.[69]

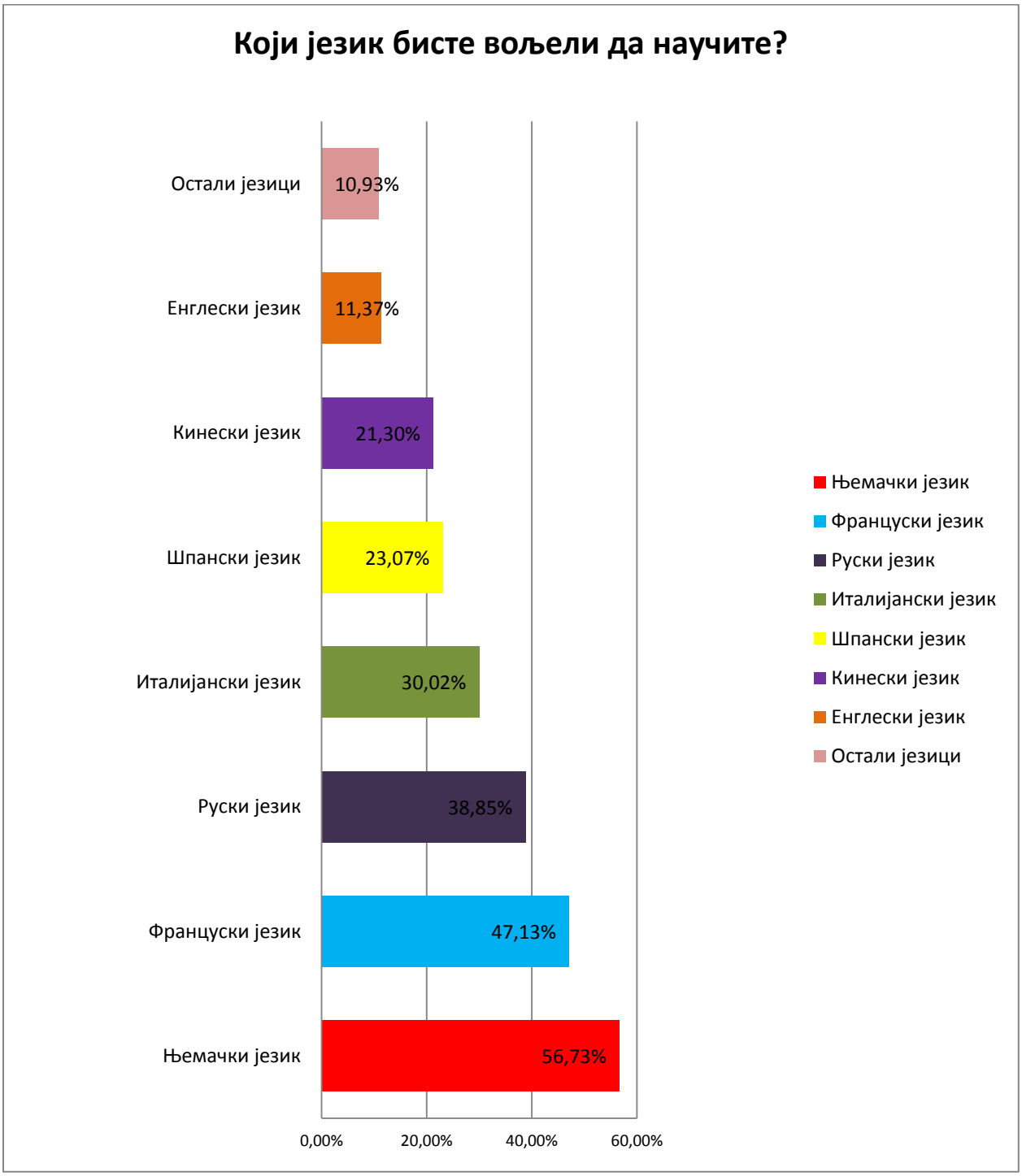

[69] *Одлазак младих из БиХ, Хрватске, Србије и Црне Горе у земље Европске уније,* [Институт за развој младих – Култ: сепрембар 2017]

Град би у складу са горе наведеним показатељима, требало да склопи споразуме са школама страних језика које дјелују на подручју Бање Луке, као и да идентичне споразуме склопи са универзитетима на свом подручју у оквиру чијих се студијских програма изучавају страни језици. У склопу тих споразума, Град би требало да нађе најбоље могућности за могуће ангажовање младих људи који познају језике у свом свакодневном раду. Ово је поготово битно зато што Бања Лука намјерава да постане европска пријестоница културе 2024. године[70], и у склопу те кандидатуре познавање језика од стране што већег броја младих људи ће бити одлична референца и оквир за рад у оквиру области којих се тиче тај пројект. Такође, Град би могао да због велике заинтересованости младих људи за учење језика, уступи уз симболичну надокнаду простор за рад школама језика, а све у циљу бољег образовања младих људи на свом подручју.

Када су у питању млади људи у Бањој Луци и њихов однос према неформалном образовању које се не тиче страних језика и усавршавања у вези са њима, илустративан примјер дају одговори на питање **„На колико сте обука/семинара/радионица и сл. ван школског програма присуствовали до сада?“.** Одговор на ово питање дало је укупно 966 испитаника, док је њих 52 ускратило одговор на ово питање. Од 966 испитаника њих 28,26%, односно 273 испитаника није присуствовало нити једној обуци, семинару или радионици. На до пет обука, семинара или радионица је било 367, односно 37,99% испитаника, док је до 10 семинара, радионица или обука похађало 16,46%, односно 159 испитаника. На преко 10 семинара, радионица или обука било је присутно 136, односно 14,08% испитаника, док је на преко 50 семинара, радионица или обука било 3,21%, односно 31 испитаник.

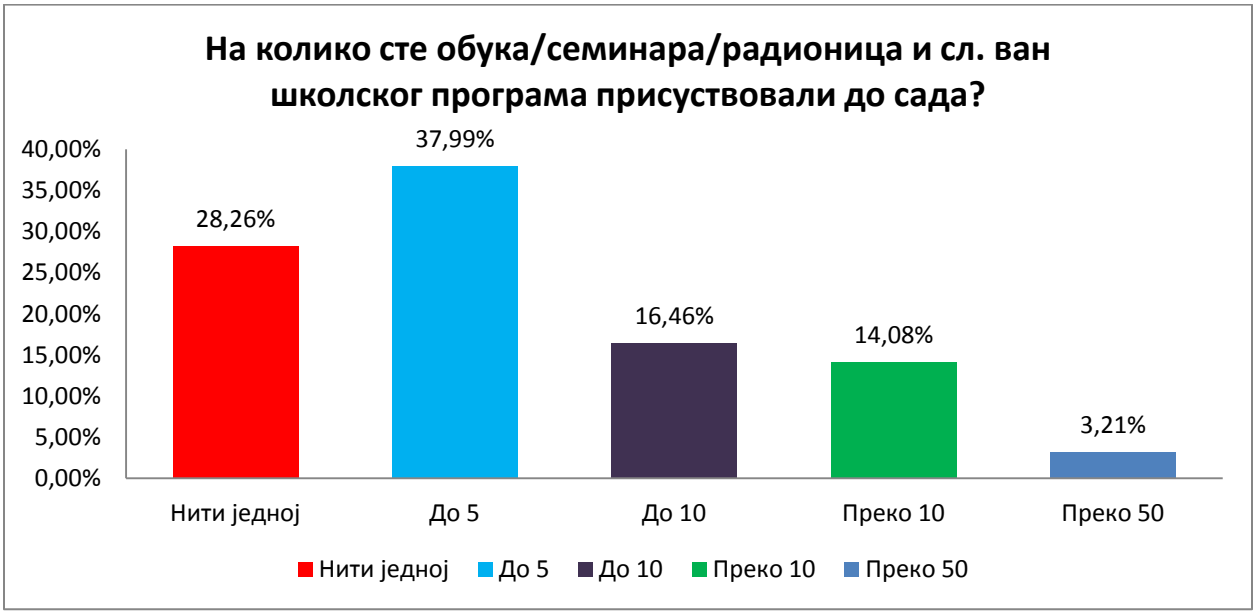

[70] *Бањалука и Мостар најавили кандидатуру за Европску престоницу културе,* [линк: *http://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=273515,* приступљено 23.10.2017. године у 21:55]

Неформално образовање је тип образовног процеса који „подразумијева ван институцијске образовне активности којима се стичу одређена знања и вјештине, а судјеловање је у таквим активностима добровољно.“ Формално, неформално и информално[71] „заједно чине хомогену цјелину која се назива концептом цјеложивотног учења (енг. *Long Life Learning*)“.[72]

Неформално образовање, које се пружа путем разних организација, удружења и институција у данашњем глобализованом свијету постало је свакодневица. Обуке, семинари, тренинзи и радионице у склопу неформалног образовања су усмјерени на специфичне вјештине и њихово побољшање уз надзор и усмјеравање професионалних предавача. Ово образовање је постало неопходан додатак класичном формалном образовању.

У условима какви су у Бањој Луци, гдје постоји све већа несигурност појединаца на тржишту радне снаге, а поготово омладине, потребно је да се циљеви формалног и неформалног образовања све више институционализирају у разне облике политика запошљавања. Неформално образовање за један од циљева има „управо то да сваког појединца учини озбиљним кандидатом на тржишту радне снаге, јер се с временом све ниже спушта праг селекције у одабиру потенцијалних кандидата на отвореним радним мјестима“.[73] Захваљујући бољем знању које се добија путем неформалног образовања, млади људи стичу могућност да буду у предности у односу на оне друге, који то знање или вјештине немају.

Резултати добијени овим питањем показују да млади људи у Бањој Луци у преко 50% случајева не показују довољно пажње својој надградњи и неформалном образовању. То се дешава због вјероватног непознавања бенефита које познавање специфичних вјештина може донијети појединцу у самом класичном образовном процесу, а поготово на тржишту рада.

У складу са тим, Град би требало да у сарадњи са институцијама, удружењима и различитим организацијама повремено организује обуке, тренинге, радионице и семинаре из различитих области, а који су усмјерени првенствено на вјештине које су потребне младима за свакодневни живот али и за будуће или садашње запослење. Такође, Град би требало да бесплатно уступи одређене просторе за едукацију и организовање различитих скупова организацијама које се баве неформалним образовањем младих у разним областима дјеловања.

[71] Информално образовање представља облике стицања различитих знања и вјештина које обухватају самоиницијативне или спонтане облике образовања и стицање одређених вјештина.

[72] Ермин Кука, „Концепт неформалног образовања“, *Живот и школа*, [Факултет, за одгојне и образовне знаности, број 27 (1/2012), година 58, Осијек: 2012], стр. 198.

[73] Ермин Кука, „Концепт неформалног образовања“, *Живот и школа*, [Факултет, за одгојне и образовне знаности, број 27 (1/2012), година 58, Осијек: 2012], стр. 201.

2.4.2. Култура

Бања Лука је одувијек била град културе и култура је увијек била саставни дио живота младих Бање Луке. Ово поготово добија на значају са кандидатуром Бање Луке за европску пријестоницу културе 2024. године.

Млади у Бањој Луци имају прилику да задовоље своје културне потребе на различите начине. У протеклом периоду Град је подржавао културно-умјетнички рад кроз суфинансирање одређених програмских дјелатности:

- девет културно-умјетничких друштава: Ансамбл народних игара и пјесама „Веселин Маслеша“, Радничко Културно – умјетничко друштво „Пелагић“, Културно-умјетничко друштво „Чајавец“, Културно-умјетничко друштво „Младост“, Културно-умјетничко друштво „Пискавица“, Културно-умјетничко друштво „Српски витезови“, Културно-умјетничко друштво „Свети Сава“, Културно-умјетничко друштво „Опанак“, Културно-умјетничко друштво „14. фебруар“,
- четири пјевачка друштва-хора: Српско пјевачко друштво „ Јединство“, Арт пулс „Бањалучанке“, Дјечији хор „Врапчићи“, Хрватско пјевачко друштво „Нада“,
- два тамбурашка оркестра: Градски тамбурашки оркестар, Ансамбл „Здравка Ћосића“,
- два позоришта: Бањалучко студентско позориште, Дис–позориште младих и
- једног завичајног друштва: Завичајно друштво Змијање.[74]

Бања Лука има одређен број догађаја и фестивала који чине саму есенцију њеног културног постојања и који су у великом броју посјећени од стране младих људи и у чијој организацији млади људи активно учествују. Ту се свакако истичу фестивал „Демофест“, такмичарски фестивал демо бендова, који је Бању Луку позиционирао на европску мапу музичких фестивала и „Кочићев збор“, презентација дјела Петра Кочића, традиционалних спортова и обичаја Змијања. Такође, догађаји који су веома битни за културно уздизање омладине у граду на Врбасу су: музичко-спортска манифестација „Љето на Врбасу“, „Дани Владе С. Милошевића“, „Међународни ђурђевдански фестивал дјечије пјесме – Бања Лука“, такмичарски фестивал регионалних позоришта Театар Фест „Петар Кочић“, Мото фест Бања Лука, Интернационални фестивал културе „Дукатфест“, *„Fresh Wave*

[74] *Култура и умјетност,* [линк: *http://www.banjaluka.rs.ba/front/category/76/*, приступљено 28.10.2017. године у 21:13]

festival", Међународни сајам књиге Бања Лука и туристичка манифестација са културно-забавним садржајима „Зимзоград".[75]

На питање **„Посјећујете ли љетње фестивале у Бањој Луци?"** одговор је дало 926 испитаника. Њих 75,70%, односно 701 испитаник посјећује љетње фестивале у Бањој Луци, док са друге стране 24,30%, односно 225 испитаника не посјећује љетње фестивале. На ово питање није одговорило 92 испитаника.

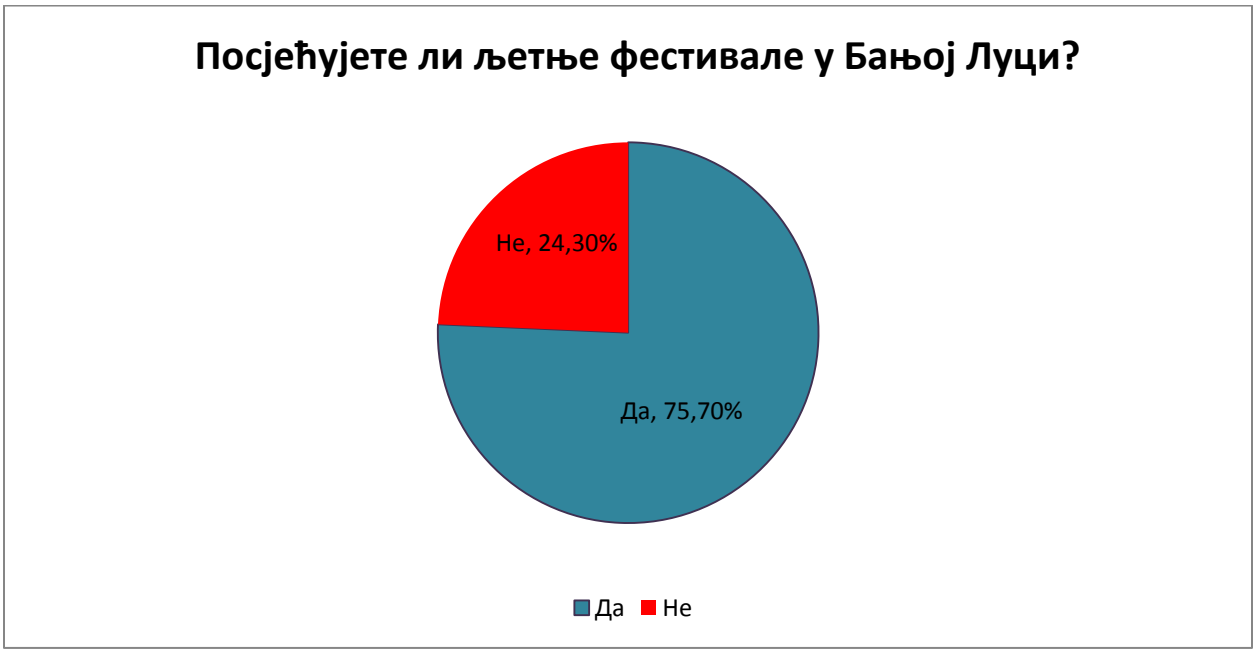

Љетњи фестивали су једно од обиљежја Бање Луке. У самој реализацији ових фестивала, као и у њиховој посјећености учествује велики број младих особа, што је показало и само истраживање путем Упитника. Такође, млади људи су чести посјетиоци позоришних представа, као и музејских поставки у Бањој Луци.

Омладина у Бањој Луци има избор између више културно-позоришних догађаја који се дешавају током цијеле године у Бањој Луци. Тако у Бањој Луци постоје Народно позориште Републике Српске, Дјечије позориште Републике Српске, Невид театар, Градско позориште Јазавац, Дис – позориште младих, Бањалучко студентско позориште те неколико умјетничких група као што су „Акт Алија Сиротановић" или „Атеље 14". У оквиру ових позоришта играју се представе разних жанрова које у великој мјери посјећују и млади људи. Неформалне умјетничке групе, састављене углавном од младих људи, често наступају у Дому омладине изводећи представе и перформансе који су у великом броју посјећени од стране омладине.

[75] *Годишњи календар културних, туристичких и осталих манифестација Града Бања Лука за 2017. годину,* [линк: *http://www2.banjaluka.rs.ba/static/uploads/clanci/07/kalendar.pdf*, приступљено 28.10.2017. године у 21:23]

Такође, у Бањој Луци су чести гости и многобројни глумци и позоришне групе из региона. Млади људи имају могућност (поред присуствовања извођењу представа) да се активно укључе у организацију самих догађаја који се дешавају у овим културним институцијама и имају прилику и да се сами окушају у глумачким водама у оквиру одређених пројеката које спроводе нека од наведених позоришта.

Поред позоришта, млади су чести посјетиоци кино дворана. Када су у питању кина, односно биоскопи, Бања Лука за сада има само један биоскоп *„Cineplexx Palas“*, који у свом простору има више кино дворана. Уз *„Cineplexx Palas“*, пројекције одређених филова се одржавају и на мини филмским фестивалима који се одржавају у Бањој Луци, као што је Филмски фестивал о особама са инвалидитетом. Исто тако, одређена приказивања играних, цртаних и документарних филмова се дешавају и кроз активности разних студентских и осталих невладиних удружења. Ово се већином дешава у склопу пројеката или догађаја које организују ове организације.

Када је у питању позоришна сцена, на питање **„Посјећујете ли позоришта у Бањој Луци?“** одговорио је укупно 921 испитаник, од чега њих 67,10%, односно 618 испитаника посјећује позоришта, док 32,90%, односно 303 испитаника не посјећује позоришта у Бањој Луци. На ово питање одговор није дало 97 испитаника.

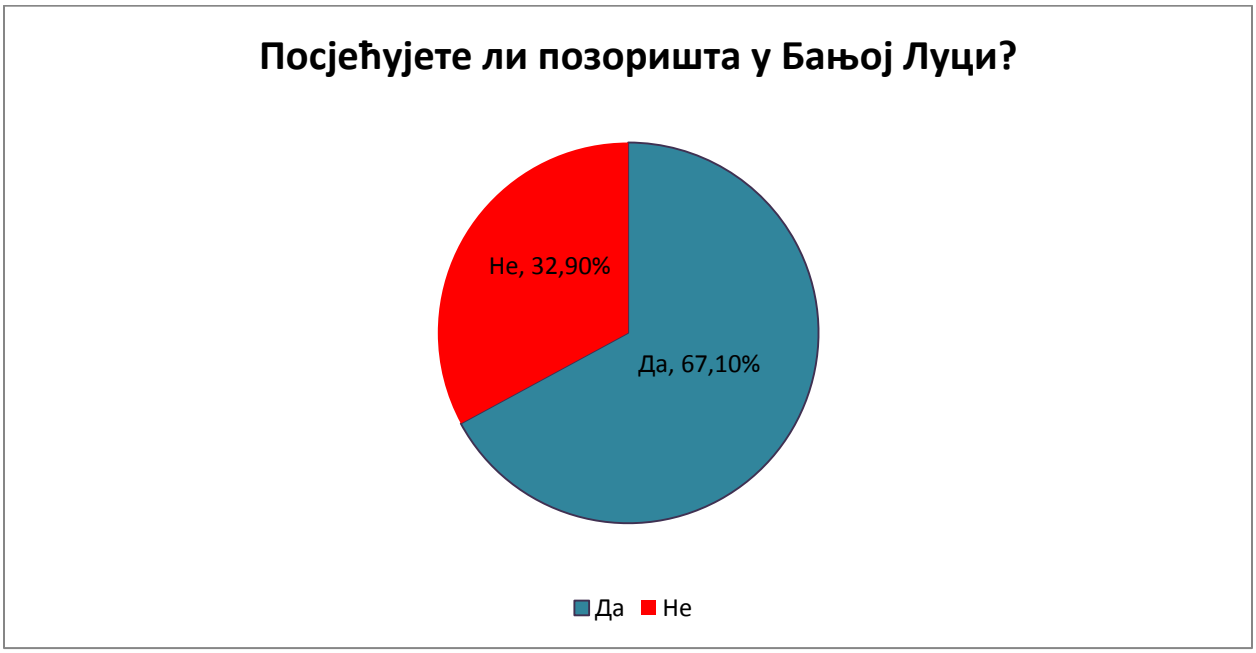

Они испитаници који су одговорили да посјећују позоришта у Бањој Луци у питању „Посјећујете ли позоришта у Бањој Луци?“, имали су прилику да кажу **да ли су задовољни квалитетом представа у позоришту**. Од 612 испитаника њих 85,46%, односно 523 испитаника навело је да је задовољно са квалитетом представа, док са друге

стране 89, односно 14,54% није задовољно квалитетом представа. На ово питање није одговорило 406 испитаника.

На питање **„Колико позоришта постоји у Бањој Луци?“** одговор је дало укупно 773 испитаника, док 245 испитаника није одговорило на ово питање. Њих 4,53%, односно 35 испитаника сматра да у Бањој Луци постоји једно позориште, док 10,61%, односно 82 испитаника сматрају да је тај број већи за један. Да постоје три позоришта у Бањој Луци сматра 38,68%, односно 299 испитаника, док 39,59%, односно 306 испитаника сматра да их је четири. Од 773 испитаника њих 42, односно 5,43% сматра да у Бањој Луци има пет позоришта, док 1,16%, односно 9 испитаника, сматра да их је шест. Такође, поред давања броја позоришта, одређени испитаници су давали и текстуално објашњење броја позоришта који су навели. Одговори који су стизали са текстуалним објашњењем су били:

- 3 + 1 (Омладинско позориште).
- 3 јавна.
- 1 студентско и више аматерских.
- 3 званична, мада постоји још много неформалних група и секција.
- 4 (Народно, Студентско, Јазавац и Дјечије).
- 5 (ако узмемо у обзир и Сиротановиће).
- два професионална Народно и Дјечије, Градско – Јазавац, Невид театар, Студентско позориште.
- Народно позориште Републике Српске, Студентско и Јазавац.
- Народно позориште, студентско позориште и дјечије позориште.

- Народно, Студентско и Дјечије позориште.
- Три: дјечије, народно и градско.
- Довољно.

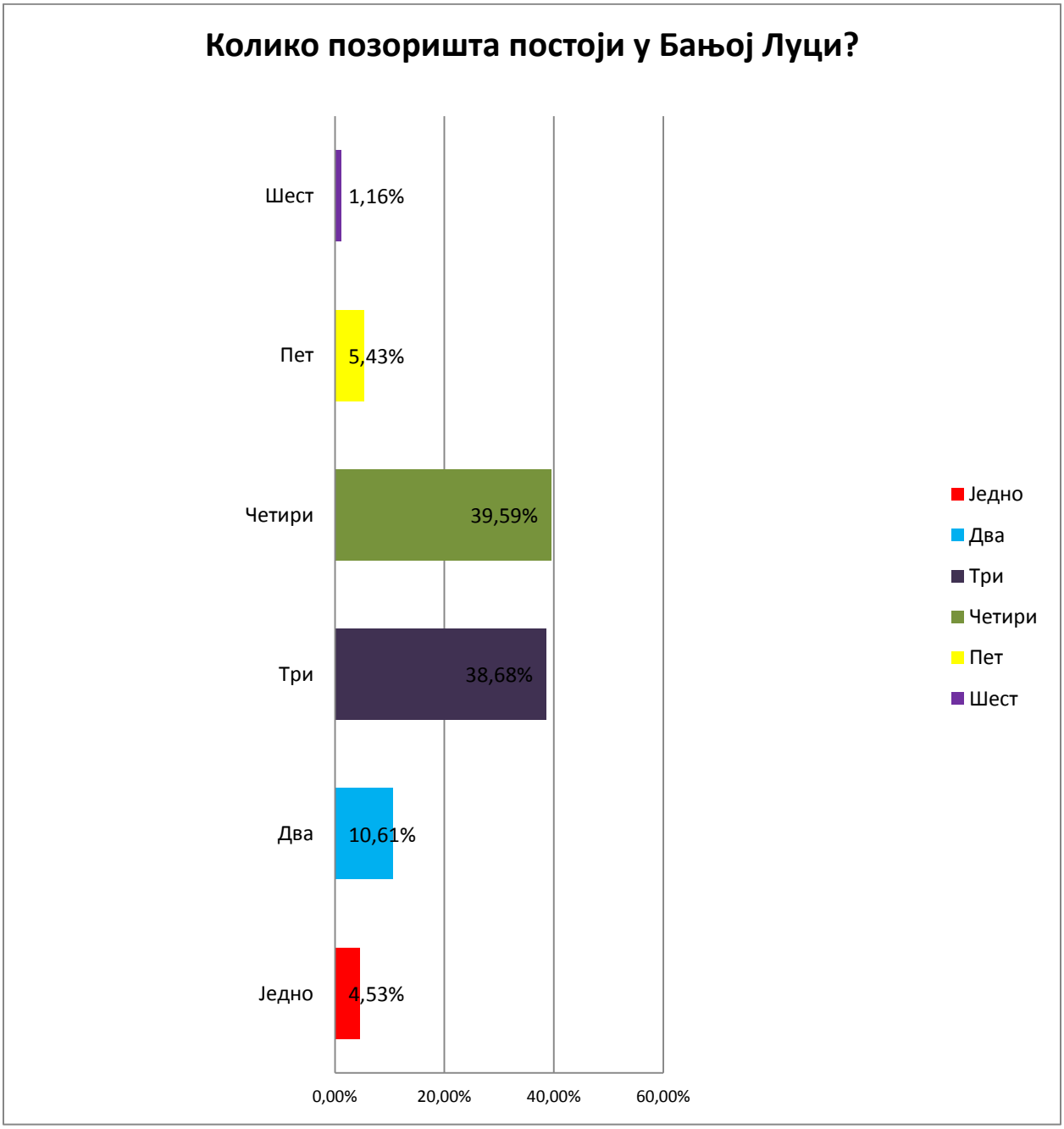

У Бањој Луци је веома активан Музеј савремене умјетности Републике (у даљем тексту: МСУРС), који константно својим посјетиоцима пружа разне културне садржаје. Музеј савремене умјетности је 2014. године потписао споразум о сарадњи са бањалучком Гимназијом који подразумијева волонтерски програм и сарадњу стручњака из МСУРС и

ученика Гимназије у оквиру изложбених дјелатности, ангажовање ученика Гимназије у раду са посјетиоцима Музеја, организоване посјете професора и ученика Гимназије изложбама и другим манифестацијама које организује МСУРС, као и едукацију и размјену информација у складу са потребама од обостраног интереса. МСУРС, такође, има организоване посјете изложбама за друге средње школе у Бањој Луци. У овом музеју је запослено 4% младих људи до 30 година старости.

Поред МСУРС у Бањој Луци је доста посјећен и Музеј Републике Српске, који редовно организује садржаје за младе, а заједно са МСУРС организује и Ноћ музеја. Традиционална манифестација Ноћ музеја се организује под покровитељством Савјета Европе и Организације Уједињених нација за образовање, науку и културу, а везана је за Међународни дан музеја који се слави 18. маја.[76] Као и у случају МСУРС, у Музеј Републике често организовано долазе професори из средњих школа заједно са својим ђацима. У Бањој Луци постоји и једини Музеј позоришних лутака у југоисточној Европи, који се налази у саставу Дјечијег позоришта Републике Српске, са више од двије стотине лутака коришћених у професионалним позоришним представама, а рађеним у радионицама Софије, Прага, Берлина, Минска, Варшаве, Бање Луке и других европских градова.[77] Такође, у Бањој Луци се налази и Музеј Војске Републике Српске, који је у много мањој мјери посјећен од претходно наведених. У оквиру Академије наука и умјетности Републике Српске организована је њена Галерија, а у Бањој Луци исто тако дјелује и Art клуб „Простор“, који повремено организује умјетничке догађаје, док се у Ректорату Универзитета у Бањој Луци често излажу слике младих умјетника са Академије умјетности у Бањој Луци.

Исто тако, поред званичних музеја, појединци, одређене групе и невладине организације организују изложбе одређених радова као самосталне изложбе или у оквиру других догађаја. Често су те изложбе изложене у Дому омладине, академским институцијама или Музичком павиљону парка Петар Кочић. Тако је Бањалучки центар за људска права организовао у два наврата изложбу „Избјеглица или мигрант – правилан назив је битан“ 2015. и 2017. године, Клуб студената Факултета политичких наука у Бањој Луци је 2015. године организовао изложбу пољске умјетнице *Sýlwije Gorak* са мотивима из приповједака и дјела Иве Андрића и изложбу радова младих фотографа у оквиру студентског Модела Уједињених нација 2016. године, које ова организација традиционално организује већ пет година, а Удружење омладине са инвалидитетом „Инфопарт“ Бања Лука је организовало изложбу фотографија „Не стај ми на пут“ 2015. године.

[76] Музеј савремене умјетности Републике Српске, *Ноћ музеја,* [линк: *http://msurs.net/index.php/csr/dogadjaji-3/noc-muzeja*, приступљено 28.10.2017. године у 00:23]

[77] *Музеј позоришних лутака Дјечијег позоришта Републике Српске,* [линк: http://www.djecijepozoristers.ba/index.php/sr-rs/muzej-lutaka-1, приступљено 29.10.2017. године у 01:21]

Музеје у Бањој Луци посјећује 47,26%, односно 379 испитаника, док их 52,74%, односно 423 испитаника не посјећује. На питање **„Посјећујете ли музеје у Бањој Луци?“** одговор је дало укупно 802 испитаника, док одговор није дало њих 216.

Они испитаници који су одговорили да посјећују музеје у Бањој Луци у питању „Посјећујете ли музеје у Бањој Луци?“, имали су прилику да кажу **да ли су задовољни поставкама у музејима**. Од 370 испитаника, њих 36,76%, односно 136 испитаника навело је да је задовољно са поставкама, док са друге стране 234, односно 63,24% испитаника није задовољно музејским поставкама. На ово питање није одговорило 648 испитаника.

На питање **„Колико музеја постоји у Бањалуци?“** одговор је дао 781 испитаник, док је одговор ускратило њих 237. Да постоји један музеј у Бањој Луци сматра 25,23%, односно 197 испитаника, док за један више зна 55,44%, односно 433 испитаника. Да постоје три музеја сматра 13,95%, односно 109 испитаника, док је број честири навело 5,12%, односно 40 испитаника. Два испитаника, односно 0,26% испитаника навело је да у Бањој Луци постоји недовољно музеја.

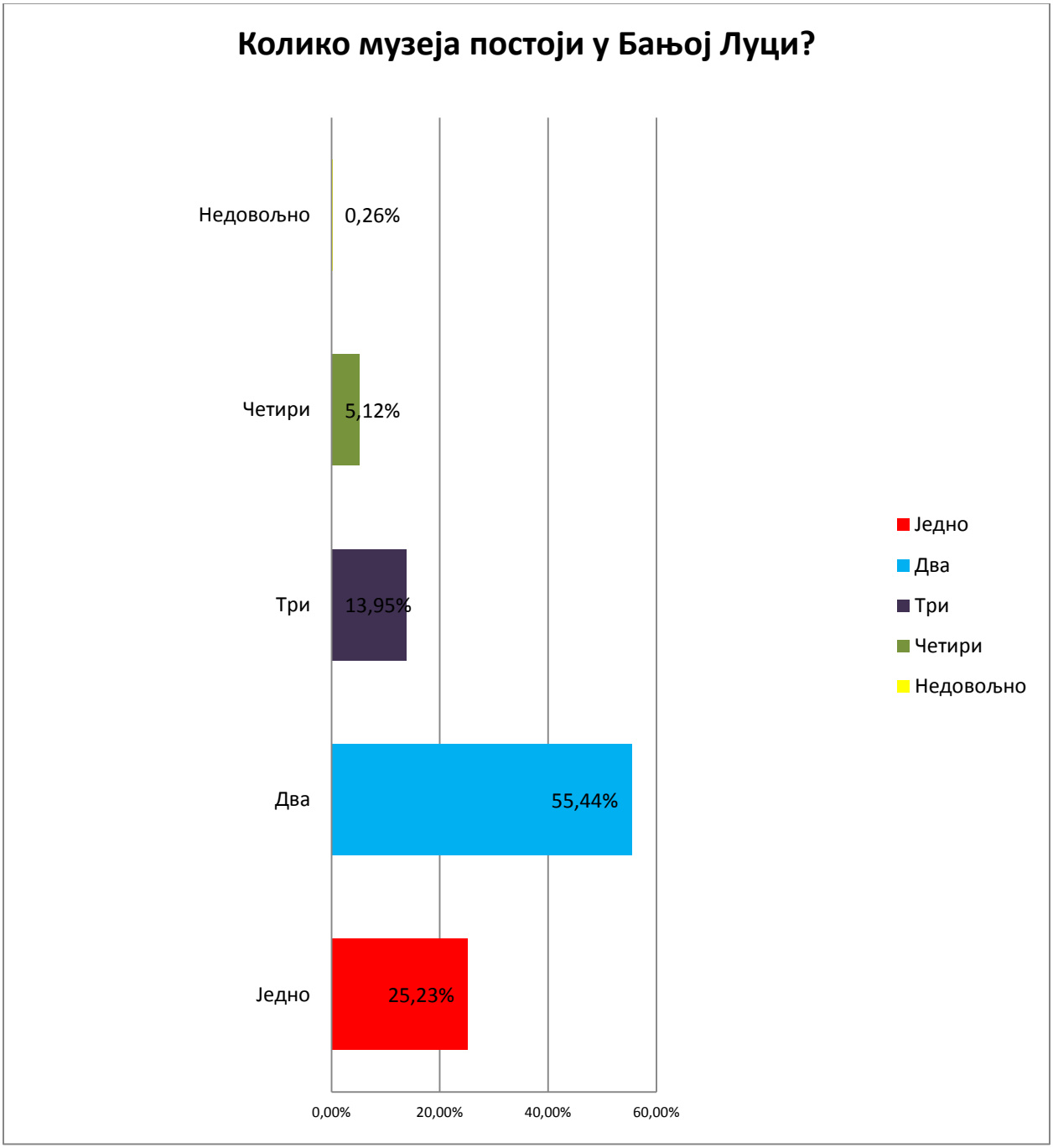

На питање **„Недостаје ли Бањој Луци више културних садржаја?“** одговор је дало 1009 испитаника, док је њих 9 ускратило одговор на ово питање. Од тог броја њих 70,47%, односно 711 испитаника сматра да Бањој Луци недостаје више културних садржаја, док 29,53%, односно 298 испитаника сматра да Бањој Луци не недостаје више културних садржаја.

Испитаници који су позитивно одговорили на питање „Недостаје ли Бањој Луци више културних садржаја?“, односно који су као свој одговор навели „да“ су имали прилику и да наведу **који су то културни садржаји који недостају граду на Врбасу**. Ово је урађено у складу са позивом младим људима да непосредно, својим одговорима учествују у креирању ОПБЛ и да тако сами буду ковачи напретка који би ОПБЛ требало да донесе за омладинску популацију у Бањој Луци. Уколико се неки од приједлога понављао, навођен је сваки пут у оригиналу, да би се дошло до тачнијих потреба младих људи у вези са културом у Бањој Луци. Приједлози су навођени оним редом како су и попуњавани, односно скупљани. Приједлоге је написало 95 испитаника, док своје приједлоге није изнијело њих 923. Евентуалне граматичке и сличне грешке у приједлозима су исправљене.

Приједлози који су дати за побољшање културног садржаја у Бањој Луци, односно који су то културни садржаји који недостају Граду, према мишљењу испитаника су:

- Опера.
- Више позоришта, биоскопа.
- Више музеја, позоришта, изложби и културних манифестација.
- Културних догађаја треба више.

- Више музеја и више културних догађаја.
- Више позоришних представа.
- Изложбе, вечери поезије и сл.
- За почетак обновити најбољи културни догађај који је Бања Лука икад имала а то је Краткофил. Знам да се не обраћам Бетмену али морам покушати. Предложите да се карте за Оскар популарности додатно опорезују, најмање по стопи од 1500% и сва средства уложе у организацију Краткофила. Такође, жалосно је да причамо о култури када се у Банском двору и Музеју грађани умјесто у култури, купају у кишници.
- Промоције књига, позоришни и филмски фестивали.
- Књижевне вечери, вечери упознавања са митологијом.
- Културних догађаја на улицама свих врста.
- Спортских дешавања.
- Требало би мало повести рачуна о бањалучким фестивалима.
- Бањалука ријетко има културне садржаје. У другим градовима је то свакодневница, а код нас је то два пута мјесечно...
- Оперни концерти.
- Нема којих не недостаје.
- Волонтерских радних акција.
- Изложбе, представе, биоскопске пројекције и концерти.
- Спортских и забавних.
- Етно, филмских, музичких.
- Изложбе, интерактивна дешавања којима би се образовали млади, документарни филмови.
- Спорт.
- Филмски фестивал, концерти и изложбе.
- Треба нам нешто више од забаве за празноглаве.
- Историјских – у част отаџбинског рата.
- Више гостујућих предавања из различитих сфера интетесовања попут умјетности, музике, архитектуре и сл.
- Фестивали са културном тематиком (филмски?), концерти класичне музике...
- Висока умјетност, умјетничка музика, театар.
- Више културе генерално.
- Већа библиотека, бољи музеј, већи театар, књижевне вечери, опера...
- Радионица за дјецу док су на распусту из свих области живота.
- Позоришне представе, културна окупљања младих у виду неког концерта са разним дневним садржајима, изложбе...
- Концерти, сајмови, интернационални семинари...

- Музичких, драмских, традиционалних итд.
- Граду недостаје више изложбених простора (у које би се и млади могли активно укључити), више концерата класичне музике, џез и сл., више поставки у Музеју Републике Српске и развој природњачког сегмента Музеја.
- Више изложби младих аутора.
- Градски Музеј, боља опремљеност и програми постојећих културних институција.
- Концерти на отвореном, клубови читалаца и представа на отвореном.
- Музеја, изложби, креативних радионица и курсева.
- Музички садржаји, изложбе.
- Разних умјетничких садржаја како би се испромовисао квалитет, а не квантитет разноврсних данашњих „манифестација“.
- Свих догађаја и правих културних вриједности. Данас се свашта подразумијева под културом и културним догађајем.
- Концерти, позоришне представе...
- Едукативних.
- Опера, више позоришта...
- Више фестивала културно умјетничких друштава, више спортских такмичења, такмичења у бесједништву и слично.
- Диспропорција љетњих догађаја и зимских и још један филмски фестивал поред Краткофила, те више музејских изложби.
- Не знам тренутно.
- Рок ен рола.
- Музика и филм.
- Свега.
- Означио сам „да“ да бих могао уписати коментар, иако мислим да Бањалучанима нису потребни нови културни садржаји. Сам систем размишљања (примитивизам, анимализам) не оставља простора за било какве културне садржаје. Све се то може видјети шетњом кроз град.
- Музика, умјетност, књижевност .
- Краткофил и слична дешавања, књижевне и пјесничке вечери, концерти ван клубова...
- Отворених кина, изложби, представа, концерата (није само Демофест и *Fresh Wave* обиљежје Бање Луке), недовољан рад са Музејом Републике Српске, културна заоставштина Бање Луке на јако ниском нивоу.
- Концерти класичне музике – свјетски познати извођачи; семинари, радионице из исте области.
- Радионице, курсеви.

- Изложбе икона и сл., више бесједа са нагласком на духовне али и уопште на животне важне теме, вајарских изложби, пројекције документараца, квалитетних филмова нпр. на отвореном, акустик концерт рок, нпр. у Банском Галија уз акустичну гитару и сл., а може и опера...
- Изложбе.
- Требало би више афирмисати балетну и оперну сцену, класичну музику, филмове на отвореном, креативне радионице... концерти различитих музичких жанрова, представе, улични перформанси, фестивали, плесни догађаји.
- Више представа прилагођеног садржаја за дјецу и омладину, концерти на отвореном, изложбе, ликовне колоније, пјесничке вечери, фестивал филма, музике, плеса.
- Позоришних.
- Људима недостаје културе, а потом културног садржаја.
- Културних садржаја има, али им је приступачност ограничена, због финансија које морате уложити да бисте били учесник.
- Изложбе икона, акустични концерти, представе на отвореном, бесједе из духовног и свакодневног живота и сл.
- Филмских.
- Представе.
- Бања Лука има довољно културних садржаја, много већи проблем је заступљеност културе у јавним медијима и средствима информисања.
- Опера, музеји, галерије, клуб књижевника, клуб читалаца...
- Музејске поставке.
- Фали свих културних садржаја.
- Доста тога.
- Више концерата класичне музике.
- Изложби слика младих умјетника.
- Музичких.
- Више рекреативних зона, и садржаја за младе парове; тематске паркове – на урбанистичком нивоу дати нека занимљивија рјешења.
- Књижевних вечери и концерата озбиљне музике.
- Библиотека.
- Музеја, опера, позоришта.
- Музички концерти.
- Догађаја који су боље распоређени током године, који се разликују од концерата, нпр. разни сајмови: аутомобила, одјеће и других производа.
- Свих.
- Апсолутно свега.

- Филмских фестивала.
- Опера, квалитетнија позоришна сцена.
- Одржавање културне баштине, наградних игара, догађаја...
- Позоришта, музеји, опера.
- Представе на отвореној љетној позорници као и музички концерти разних жанрова.
- Изложбе фотографија, концерти класичне музике.
- Позоришта, музеја.
- Опера, отворено кино, представљање страних култура и језика.
- Сви.
- Спортско-рекреативних просторија.
- Европски филм, аматерске позоришне представе, изложбе умјетника – аматера.
- Позоришта и биоскопа свих.

Анализом претходних питања долази се до закључка да Град мора доста својих напора да уложи у побољшање опште културне ситуације у Бањој Луци. Млади у Бањој Луци су корисници културних садржаја, а исто тако су они који те културне садржаје стварају. Као што се види из одговора на питање о томе шта би млади побољшали у културној слици Бање Луке, младе особе имају прегршт квалитетних идеја које би, уколико се реализују, Бањалуку поставило на високо мјесто у склопу поштовања, уважавања, промовисања, доживљавања и уживања културе у овом граду. Град Бања Лука треба посебну пажњу посветити квалитетним културним садржајима и укључивању младих у исте, путем оснивања посебних подкомисија у Граду, које би укључивале искључиво младе људе, и које би радиле на волонтерској основи, са циљем побољшања културне слике Града.

Посебна пажња требало би да се посвети бањалучким фестивалима, а поготово реактивацији Краткофила, изложбама фотографија и икона, концертима различитих музичких жанрова, представама, клубовима, креативним радионицама, уличним перформансима и фестивалима. Град би требало да у склопу средстава размисли о отварању још једног музеја и позоришта на свом подручју, као и још једне галерије, а такође се треба активније укључити у напредовање и побољшавање досадашњих културних садржаја који постоје у Бањој Луци. Посебан захтјев који млади упућују, а који би Град могао да реализује је побољшање балетне и успостављање оперне сцене у Бањој Луци. Требало би кроз одређене фондове наћи средства за зачетак константне оперне сцене у Бањој Луци, која би свакако велики дио своје публике имала у младим људима. У будућности, могло би се у сарадњи са републичким или државним органима и размишљати о градњи саме оперске куће, уколико би оперна сцена доживјела своју пуну афирмацију у граду на зеленом Врбасу, крајишкој љепотици Бањој Луци.

2.4.1. Физичка култура

Млади људи су првенствени учесници, посјетиоци и корисници спортских и рекреативних догађаја у Бањој Луци. Спорт не представља само облик разоноде и забаве већ је битна и његова едукативна компонента, те компонента социјализације, редукције насиља, испољавања негативне енергије на здрав начин и многе друге позитивне ствари које физичка активност носи са собом. Физичко вјежбање и спорт на простору Бање Луке имају дугу и богату традицију. Значајну улогу у развоју спорта за град Бања Луку имао је Васо Пелагић који је 1866. године у Српској богословији у Бањој Луци увео физичко васпитање као обавезан предмет.[78]

Према законодавству Републике спорт је дефинисан као категорија од општег интереса и углавном се финансира из буџета јединица локалних самоуправа и Републике.[79] Када су у питању издвајања за спорт од стране Града

- у 2012. години за спорт је било издвојено 5 347 700,00 КМ,
- у 2013. години за спорт је било издвојено 4 369 670,00 КМ,
- у 2014. години за спорт је било издвојено 4 064 260,00 КМ,
- у 2015. години за спорт је било издвојено 3 934 000,00 КМ и
- у 2016. години за спорт је било издвојено 4 366 000,00 КМ.

Када је у питању број спортских организација у Бањој Луци постоји укупно 256 спортских организација, што говори да Бања Лука има у смислу бројности организован спорт. Када је у питању њихов број по спортским гранама ситуација је сљедећа: аикидо 1; атлетика 3; ауто мото спорт 8; бадминтон 1; бициклизам 3; боћање 1; бокс 3; ватерполо 4; ваздухопловство 6; вушу-кунг фу 1; гимнастика 3; кајак,кану и рафтинг 6; карате 14; кик бокс 6; коњички спорт 2; кошарка 15; куглање 5; мисаоне игре 3; нанбудо 3; одбојка 5; подводне активности 3; планинарство 8; пливање 7; рагби 2; рукомет 13; рвање 1; смучање 4; спортски плес 5; спортска рекреација 12; спортски риболов 1; стони тенис 4; стреличарство 2; стрељаштво 4; теквондо 3; тенис 5; фудбал 31; хокеј (флорбал) 1; џиу џицу 3; џудо 5; шах 11; параолимпијски спортови 14.

Уколико погледамо ситуацију од 2001. године до данас, примјетно је да се број спортских организација у Граду утростручио, па је тако 2001. године било 82 спортске организације, а у 2017. години их је 256. Уколико погледамо остале године, ситуација је сљедећа: 2002:92, 2003:102, 2004:104, 2005:106, 2006:109, 2007:112, 2008:116, 2009:127, 2010:139, 2011:195, 2012:215, 2013:232, 2014:240, 2015:246 и 2016:252.

---

[78] *Стратегија развоја спорта у Републици Српској за период 2012–2016. Године*, [Влада Републике Српске, Бања Лука: фебруар 2013], страница 22.

[79] *Закон о спорту Републике Српске,* [Службени гласник Републике Српске, бројеви 4/02, 66/03, 73/08 и 102/08], чланови 8. и 12.

За бављење физичком активношћу је поред жеље и воље за самом активношћу, неопходна и одређена инфраструктура за практиковање спорта. Ситуација са бројношћу спортских објеката у Граду је сљедећа:

1. Отворени спортски објекти:
   - Фудбалски стадиони: 18
   - Тениски центри: 2
   - Базени: 2
   - Спортски полигон Залужани: 1
2. Затворени спортски објекти
   - Спортске дворане: 2
   - Базени: 1
   - Фискултурне сале основних школа: 27
   - Фискултурне сале средњих школа: 12.

Када је ријеч о искориштености спортских дворана у Бањој Луци, она је на дневном нивоу од 15 до 17 сати, што за рекреативне што за професионалне потребе рекреативаца и спортиста.[80] Већина корисника спортских дворана су управо млади људи.

На питање **„Да ли сте задовољни или незадовољни културним и спортским дешавањима у Бањој Луци?“** одговорило је укупно 949 испитаника, од којих је 44,15%, односно 419 испитаника изјавило да је задовољно културним и спортским дешавањима у Бањој Луци, док је 55,85%, односно 530 испитаника незадовољно са културним и спортским дешавањима у Бањој Луци. На ово питање није одговорило 69 испитаника.

Када су у питању спортска и културна дешавања у Бањој Луци, млади су половично задовољни, односно нису задовољни истим. Данашњи убрзани темпо живота, глобализација и сличне појаве довеле су до тога да се људи све мање крећу, а камоли баве неком спортском активности. Осим што „тако пропуштају све остале погодности и позитивне стране они својим некретањем нису на тзв. позитивној нули, већ угрожавају своје здравље. Некретање и пасиван живот имају читав низ негативних посљедица за човјеково физичко, али и психичко здравље.“ [81]

Побољшање цјелокупног стања човјековог тијела повезано је са свакодневном тјелесном активношћу, те значајно придоноси умањењу ризика обољевања од карцинома, за развој дебљине, ризичне дистрибуције тјелесне масти, артеријске хипертензије, повишене масноће у крви. Редовно „тјелесно вјежбање придоноси снижењу холестерола,

[80] *Стратегија развоја спорта у Републици Српској за период 2012–2016. Године*, [Влада Републике Српске, Бања Лука: фебруар 2013], страница 22.

[81] Ален Бартош, „Здравље и тјелесна активност цивилизацијска потреба модерног човјека“, *Media, culture and public relations,* [Хрватско комуниколошко друштво, Загреб: 2015], страница 68..

смањује постотак тјелесне масноће, ублажава посљедице дијабетеса, смањује тјелесну тежину, крвни притисак и масноћу у крви, те позитивно утиче на повишени индекс тјелесне масе. Читав је низ здравствених погодности које произлазе из бављења рекреацијом, односно тјелесног вјежбања.“[82] Из наведених разлога неопходно је да се младим људима у Бањој Луци омогући свакодневно бављење спортом и спортским активностима.

Град је увидио значај који спорт представља у граду и донио, по први пут, Програм развоја спорта Града Бања Лука за период 2018-2022. године[83] који посебну пажњу посвећује школском спорту, али и пројектима доступности спорта код младих, а све у циљу подстицања на даљњи развој спорта и физичке културе у Бањој Луци. У прошлој ОПБЛ напоменуто је да физичка неактивност дјеце, „а поготово адолесцената, негативно утиче на њихов психо-физички развој. Таква ситуација угрожава јавно здравље појединаца, док, истовремено, умањује основну базу за такмичарски и врхунски спорт.“ Зато омладина која се редовно бави спортом јесте један од приоритета Града. Ипак, без одговарајућих спортско-рекреативних садржаја, „као и простора за реализацију тренажних и такмичарских активности спортских организација, у које је укључен велики број младих,

[82] Ален Бартош, „Здравље и тјелесна активност цивилизацијска потреба модерног човјека“, *Media, culture and public relations,* [Хрватско комуниколошко друштво, Загреб: 2015], страница 73.

[83] *Програм развоја спорта Града Бањалука за период 2018-2022. године,* [Службени гласник Града Бања Лука, број 41/17], странице 29-31.

нема правог развоја спорта, а спортски објекти представљају насљеђе, које остаје будућим генерацијама, као подстицај за бављење спортом.“[84]

Потреба спорта Републике и Града је да се створе адекватни услови и понуде реални организациони, финансијски, инфраструктурни, кадровски и други оквири у којима се спортска дјелатност може најуспјешније остваривати. Физичка активност не смије бити привилегија малог броја дјеце и одраслих, већ је потребно да створимо услове по којима би бављење спортом или другом физичком активношћу било доступно свима. Тренути проблем са којим се суочавамо јесте ситуација да цјелокупна економска, политичка, па и друштвена ситуација не погодује стварању повољних претпоставки за значајнији развој спорта. Зато је Град Бањалука донио неколико стратешких докумената гдје се на основу Програма развоја спорта Града Бањалука за перод 2018-2022. године произашла три веома важна општа акта, и то: Правилник о критеријумима, условима и начину суфинансирања програма спортских организација и манифестација од интереса за Град Бањалуку, Правилник о категоризацији спортова Града Бањалука и Правилник о категоризацији спортиста Града Бањалука који су објављени у Службеном гласнику Града Бања Лука, број: 46/17. Управо ови стратешки документи треба да омогуће адекватан и дугорочан приступ који ће омогућити постепено побољшање материјално-техничких, кадровских, организационих, финансијских, едукативних и других услова за бављење физичким активностима свих грађана и постизању врхунских резултата у спорту, како би сваки спортиста, спортски клуб, спортски савез, добио једнаке шансе за функционисање и развијање.

Што се тиче спортских средњошколских активности, средње школе би уз подршку Града могле да своје активности у овој области усмјеравају ка одржавању постојећих такмичења или креирању нове лиге средшоњколаца као што је случај са одбојком, кошарком, рукометом и малим фудбалом те формирању експерименталних спортских одјељења у средњим школама у складу са *Стратегијом равоја спорта* у Републици. На тај начин би се још више подстицао спортски дух младих људи, те њихове ваншколске активности, а најбољи појединци би били препознатљивији од бањалучких спортских клубова који би могли на тај начин да их скаутирају и повећавају своју базу, а све на корист бањалучког спорта.

Због наведених ствари, Програмом развоја спорта Града Бањалука за перод 2018-2022. године[85] Град Бањалука је почео са планираним и системским улагањем у обнављање и изградњу спортске инфраструктуре на територији Бање Луке, као и промовисањем спорта и здравих начина живота у сарадњи са појединцима, клубовима и

[84] *Омладинска политика Града Бања Лука (2013-2017),* [Службени гласник Града Бања Лука, број 19/13], странице 22-23.

[85] *Програм развоја спорта Града Бањалука за период 2018-2022. године,* [Службени гласник Града Бања Лука, број 41/17], странице 12-13.

осталим организацијама чија је превасходна дјелатност она спортска. Побољшање тренутних и градња нових спортских објеката и активности које би требало да се одвијају у њима представљају један од приоритета за даљи развој физичке културе и спорта на подручју Бање Луке. Бања Лука је увијек препознавана као град спорта, и зато њена омладина мора да има све неопходне услове за бављење истим.

Такође, један од начина популаризације и примјене спорта на нашим просторима међу омладинском популацијом јесте и афирмација спорта кроз наше природне ресурсе. Природне потенцијале Бање Луке треба користити како туристички, тако и спортски. Бања Лука има веома богате природне ресурсе. Представљени су кроз брда која окружују град, језера и бање које се налазе у њеховој непосредној близини те кроз ријеку Врбас. Ови туристичко-спортски потенцијали требало би да се у много већој мјери користе за развој и промоцију спорта у Бањој Луци и њеној околини.

2.5. Здравље и социјална политика за младе

2.5.1. Здравље

ОПБЛ је базирана на основним принципима и вриједностима истакнутим у међународним документима у области јавног здравља. ОПБЛ се треба посматрати као инструмент за мобилизацију не само здравственог сектора, већ и читавог друштва у очувању здравља младих и рјешавању проблема са којима се млади људи сусрећу у овом сегменту живота.

Брига о здрављу младих је од општег интереса за Републику. Здравље представља једну од највећих вриједност коју посједују младе особе. Међутим, здравље представља како појединачну, тако и друштвену ствар. Свако друштво мора да обезбиједи услове за здраву націју и услове за нормално и успјешно лијечење од болести. Уз то веома је битна и превенција, као и услови лијечења. Млади људи се суочавају са све већим проблемима усљед стреснијег и опаснијег начина живота, те изложености многим заразним болестима. Промовисање здравог развоја младих људи у другој деценији њиховог живота је једна од најважнијих инвестиција коју било које друштво може провести.[86]

На питање **„Да ли сте боловали или болујете од неке теже болести?“** одговорило је укупно 945 испитаника, од чега је њих 29, односно 3,07% боловало или болује од неке теже болести, док 96,93%, односно 916 ипитаника није боловало или не болује од неке теже болести. На ово питање одговор није дало 73 испитаника.

[86] *Политика и стратегија здравља младих Републике Српске за период од 2008. до 2012. године,* [Влада Републике Српске, Министарство здравља и социјалне заштите, Бања Лука: 2009], страница 6.

У Бањој Луци послове примарне здравствене заштите обавља Јавна здравствена установа „Дом здравља“ (у даљем тексту: ДЗ) чији је оснивач Град, док су секундарни и терцијарни ниво здравствене заштите (у шта спадају специјалистичке и болничке услуге) у надлежности Министарства здравља и социјалне заштите. ДЗ је током XXI вијека провео низ активности на реформи примарне здравствене заштите, увођењу система породичне медицине и на уопштеном подизању квалитета услуга примарног нивоа здравствене заштите. Уз финансијску помоћ Града и Министарства здравља и социјалне заштите Републике у овој се установи радило на санацији, адаптацији и опремању објеката у којима се обављају услуге примарне здравствене заштите. Тренутно, према процјенама око 90% амбуланти породичне, односно опште медицине ради у новим или санираним објектима. Простори су „опремљени стандардизованом опремом за тимове породичне медицине, а средства за трошкове закупа обезбјеђује Град чиме је обезбјеђена већа доступност услуга примарне здравствене заштите на територији града.“[87]

Такође, у Студентском кампусу УНИБЛ је 04. октобра 2012. године „отворена студентска амбуланта за заштиту здравља студената, у оквиру које се налази амбуланта породичне медицине, стоматолошка амбуланта, гинеколошка амбуланта, просторија за интервенције, рецепција, чекаоница и простор за рад психолога.“ ДЗ организује рад путем амбуланти породичне медицине чија је дистрибуција доста равномјерна на подручју цијелог града, а здравствена заштита је доступна младима. У оквиру примарне

[87] *Омладинска политика Града Бања Лука (2013-2017),* [Службени гласник Града Бања Лука, број 19/13], странице 9-10.

здравствене заштите развијени су превентивни програми за контролу масовних незаразних болести. [88]

Центар за заштиту менталног здравља (у даљем тексту: ЦЗМЗ) је организациона јединица ДЗ у Бањој Луци. Он представља свеобухватну и приступачну службу за заштиту менталног здравља, која је доступна и младим особама. Поред редовних активности у оквиру ЦЗМЗ-а[89] 2015. године почела је са радом психотерапијска група за младе од 18 до 29 година.[90] ЦЗМЗ је организовао и низ предавања на тему „Превенција алкохолизма“ у завршним разредима средњих школа на подручју Града.

У Републици је у 2016. години било регистровано укупно 486 лијечених зависника. Њихова просјечна доб је 36 година, а примарно средство зависности је хероин, према подацима Министарства здравља и социјалне заштите.[91] Просјечна старост лијечених зависника је 35 година живота (36 година за мушкарце и 32 за жене). Примарно средство зависности за 89,9% лијечених зависника је хероин (338 лијечених зависника). Највећи број хероинских зависника (32,5%) се налази у старосној категорији од 30 до 34 године живота. У погледу тестирања на Хепатитис Б, од 267 регистрованих зависника који су тестирани на Хепатитис Б, код 9 је тест позитиван. Од 266 особа које су тестиране на Хепатитис Ц, код 121 је утврђен позитиван тест, а код 70 лијечених зависника није извршено тестирања на Хепатитис Ц. 248 лијечених зависника је тестирано на ХИВ са утврђеним негативним тестом, а 82 није тестирано.[92] Према подацима ЦЗМЗ, у 2012. години на третману и лијечењу је било 28 хероински зависних пацијента у доби између 23 и 28 година.“[93]

---

[88] *Омладинска политика Града Бања Лука (2013-2017),* [Службени гласник Града Бања Лука, број 19/13], странице 9-10.

[89] Редовне активности Центра за заштиту менталног здравља, а које су у вези и са омладином су: мјере превенције менталног здравља, превенције, дијагностике и лијечења менталних поремећаја, мјере промоције о значају очувања менталног здравља као дијела општег здравља, како појединца, тако и цијеле заједнице, превенција менталних поремећаја и обољења код дјеце и омладине кроз специфичне програме заштите, уз сарадњу са школама и другим васпитним институцијама, континуирано праћење особа са менталним поремећајима након болничког лијечења, укључујући подршку и рад са породицом. Дом здравља Бања Лука, *Центар за заштиту менталног здравља,* [линк: *http://domzdravljabanjaluka.com/site/sluzbe/centar-za-zastitu-mentalnog-zdravlja/*, приступљено 29.10.2017. године у 03:25]

[90] Нове услуге Центра за заштиту менталног здравља, [линк: *https://www.nezavisne.com/novosti/drustvo/Nove-usluge-Centra-za-zastitu-mentalnog-zdravlja/288477*, приступљено 29.10.2017. године у 03:33]

[91] *У 2016. години регистровано 486 лијечених зависника,* [линк: *http://www.srna.rs/novosti1/508861/u-2016-godini-registrovano-486-lijecenih-zavisnika-.htm*, приступљено 29.10.2017. године у 03:45]

[92] *Карактеристике особа лијечених због злоупотребе опојних дрога у Републици Српској – Преглед извјештаја за 2015. годину,* [Институт за јаво здравство Републике Српске: 2016]

[93] *Омладинска политика Града Бања Лука (2013-2017),* [Службени гласник Града Бања Лука, број 19/13], страница 10.

Према подацима Универзитетског клиничког центра Републике Српске (у даљем тексту: УКЦ) у Клиници за инфективне болести УКЦ тестирање на одређене заразе и болести се обавља кроз Савјетовалиште за крвно-трансмисивне болести (добровољно, анонимно и бесплатно) и различита је старосна структура клијената који се јављају. Проценат тестираних до 30 година је већи од 60%. Тестирања се обављају и у микробиолошким лабораторијама. Активности које УКЦ спроводи у смислу едукације грађана односе се на Дан свјесности о хепатитисима на 28. јул и Дан свјесности о ХИВ-у на 1. децембар.

Резултати *Истраживања потреба и ставова младих у Републици Српској* из 2015. године показују да скоро 37% анкетираних користи дуван, а 35% алкохол. Корисници су већим дијелом из урбанијих мјеста, студенти и ученици. Са друге стране 8,4% младих узраста од 13 до 18 година има искуства са дрогом. Ови резултати нам говоре да млади људи први пут у контакт са дрогама долазе у основним и средњим школа и то је оно што забрињава јер образовне институције морају да буду мјесто сигурности за младе људе. Дрогама и насиљу се мора стати у крај у школама и то мора да буде једна од обавеза Града, средњих школа, министарстава у Влади и свих осталих релевантних институција у наредном периоду. Нулта тачка толеранције мора да буде исказана ка овим друштвеним девијацијама. Такође, важно је напоменути да систематски прегледи у оквиру основних и средњих школа представљају одличну праксу коју би требало пренијети и на универзитетски ниво или на ниво радног мјеста као обавеза из превентивних разлога.[94]

Такође, резултати истраживања Омбудсмана за дјецу Републике Српске из 2012. године о репродуктивном здрављу нам дају информације о начинима информисаности младих људи о истом. Резултати су рекли да 67% младих добија информације о репродуктивном здрављу из медија, од родитеља упола мање, само 39%, а 33% од вршњака, те 15% у школи. Посебно је забрињавајућа чињеница да млади већину информација не добијају од образовног система, односно институција или из породице. Породица и школство представљају примарни и секундарни агенс социјализације сваке особе, те као такви морају да буду основни извор информација о репродуктивном здрављу за младе људе. Такође, оно што охрабрује јесте евидентна жеља и спремност младих људи да уче о репродуктивном здрављу у редовној настави и то у постотку од 39%, док 35% њих сматра да се о репродуктивном здрављу може причати и на часовима одјељењске заједнице, а 23% у секцијама и ваннаставним активностима. Ипак, већина младих жели да предавање слуша од стране стручњака из те области, те да би предавања и активности из ове области превентивно требало да почну још у основној школи, тачније од 6. разреда основне школе.“[95]

[94] *Омладинска политика Републике Српске*, [Службени гласник Републике Српске, број 62/16], страница 27.
[95] *Омладинска политика Републике Српске*, [Службени гласник Републике Српске, број 62/16], страница 27.

Континуирано, благовремено и ефикасно снабдијевање здравствених установа и болесника безбједном крвљу и крвним продуктима (компонентама и дериватима) представља „веома важан предуслов за функционисање здравственог система сваке земље и града. То значи да је број давалаца крви од општег друштвеног значаја, а обезбјеђење довољне количине крви и лијекова добијених из крви за сваку земљу представљају њено национално богатство.“[96]

У Бањој Луци постоји могућност за давање крви, а омладина би у највећој мјери требало да буде она групација која исту редовно даје. Удружење добровољних давалаца крви Бања Лука је основано 2002. године и броји око 820 чланова свих старосних група, а просјечно годишње Заводу за трансфузију дарују 1 350 доза крви.

Од 988 испитаника њих 282, односно 28,54% испитаника су **добровољни даваоци крви**, док 71,46%, односно 706 испитаника нису добровољни даваоци крви. На ово питање одговор није дало 30 испитаника.

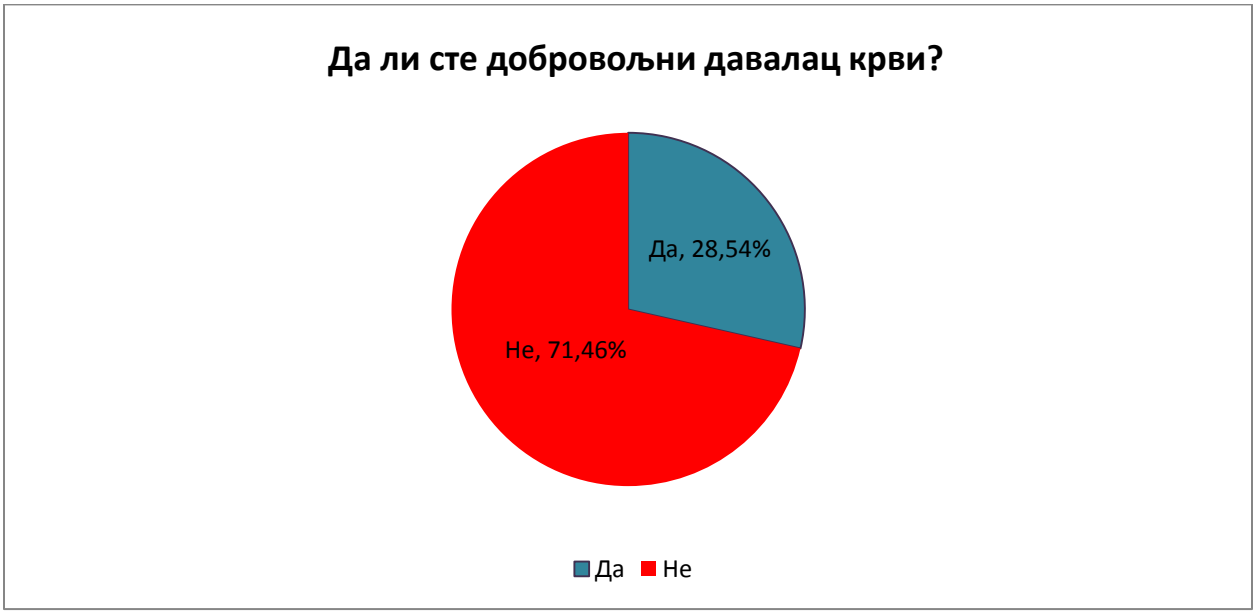

Добровољни даваоци крви, а посебно они који потпадају под омладину, морају имати већу подршку Града. Потребно је да се у наредном периоду ради на стимулисању грађана, а поготово омладине да добровољно дарује крв, да би се на тај начин направиле веће залихе крви у Бањој Луци.

На питање **„Да ли сте задовољни својим породичним љекаром?“** одговор је дало укупно 984 испитаника. Од тог броја њих 70,43%, односно 693 испитаника је задовољно

[96] *Шта обухвата трансфузиологија*, [линк: *http://www.nbti.org.rs/Institut-za-transfuziju-krvi-Srbije/102/Dobrovoljno-davanje-krvi.shtml*, приступљено 29.10.2017. године у 03:51]

својим породичним доктором, док 291, односно 29,57% испитаника није задовољно својим породичним љекаром. Одговор на ово питање није дало 34 испитаника.

Већина испитаника је задовољна својим породичним љекаром, што указује на то да здравствене установе на подручју Бање Луке раде добар посао. Међутим, скоро 30% младих људи није задовољно са услугама које им пружају породични љекари. Због тога је потребно да здравствене установе укључе редовније оцјењивање свог кадра од стране корисника њихових услуга, односно од стране пацијената, и да у складу са добијеним резултатима поступају према свом особљу.

Од 969 испитаника који су одговорили на питање „**Да ли користите контрацепцију при сексуалном односу?“** њих 60,47%, односно 586 испитаника је изјавило да користи контрацепцију при сексуалном односу. Са друге стране, контрацепцију при сексуалном односу не користи 383, односно 39,53% испитаника. На ово питање није одговорило 49 испитаника.

Већина младих користи контрацепцију при сексуалном односу. Међутим, скоро 40% њих то не ради. Некоришћење контрацепције може довести до многих нежељених дејстава и потребно је да здравствене установе испитају зашто млади у оволиком броју не користе „заштиту“. Уколико је то ради планирања породице, то је онда позитиван тренд у Бањој Луци. Али уколико се то дешава због неинформисаности или неимаштине, потребно је да се надлежне институције у садејству са Градом и здравственим установама активно укључе у едукацију и помоћ младим људима у вези са коришћењем контрацептивних средстава при сексуалном односу. Едукација је једна од најефикаснијих и најјефтинијих превентивних мјера, те је неопходно увести квалитетне едукативне програме здравствених установа, које би оне проводиле у сарадњи са надлежним институцијама и Градом. Ово је потребно урадити не само у области контрацепције него и у општем информисању о заразним болестима и уопштеном здрављу грађана.

2.5.2. Социјална политика за младе

Социјална политика за младе је широка област јавне политике и друштвена дјелатност чија је садржина укупност животних, радних и друштвених услова у којима се одвија процес друштвеног развоја, чији је основни циљ да обезбједи економски одржив и истовремено социјално прихватљив ниво заштите од разних видова друштвених и индивидуалних штетних ефеката на све младе људе и да при томе доприноси остваривању социјалних и демократских циљева промовишући једнакост, друштвену кохезију и укључивање.[97]

[97] Paul Spicker, *An introduction to Social Policy,* [линк: *http://www.spicker.uk/social-policy/*, приступљено 29.10.2017. године у 04:19]

Социјална заштита је дјелатност од општег интереса за Републику, „којом се пружа помоћ лицима када се нађу у стању социјалне потребе и предузимају потребне мјере ради спречавања настајања и отклањања посљедица таквог стања.“ Само стање социјалне потребе је специфично стање у којем је „лицу неопходна помоћ ради савладавања социјалних и других тешкоћа и стварања услова за задовољавање основних животних потреба“.[98]

Европски стандарди у области социјалне политике за све грађане, па и за младе, налажу да, између осталих државних и градских обавеза у области социјалне политике, држава и остали органи као што су јединице локалне самоуправе морају осигурати да:

- дјеца и омладина имају право на посебну заштиту од физичких и моралних ризика којима су изложени, свако мора имати прилику да заради за живот обављањем посла који је слободно изабран,
- дјеца и омладина имају право на одговарајућу социјалну, правну и економску заштиту,
- запослене жене, у случају материнства, имају право на посебну заштиту, сви радници имају право на праведне услове рада,
- свако има право да користи погодности свих мјера које му омогућавају да ужива највиши могући доступни стандард здравља,
- сви радници имају право на безбједне и здраве радне услове,
- сви радници имају право на правичну накнаду која је довољна за пристојан животни стандард њих и њихових породица,
- сви радници и послодавци имају право на колективно преговарање,
- свако има право на одговарајућу помоћ приликом професионалне оријентације са циљем да му се помогне у избору занимања које је у складу са његовим личним способностима и интересовањима,
- свако има право на одговарајуће погодности приликом професионалне обуке,
- сви радници и они које они издржавају имају право на социјалну сигурност,
- свако без одговарајућих средстава има право на социјалну и медицинску помоћ,
- свако има право да користи услуге служби социјалне заштите,
- особе са инвалидитетом имају право на независност, социјалну интеграцију и на учешће у животу заједнице,
- породица као основна јединица друштва има право на одговарајућу друштвену, правну и економску заштиту ради обезбјеђивања свог пуног развоја,
- сви радници имају право на једнаке могућности и једнак третман у погледу запошљавања и намјештења без дискриминације на основу пола,

[98] *Закон о социјалној заштити Републике Српске,* [Службени гласник Републике Српске број 37/12], члан 2.

- радници имају право да учествују у одлучивању и унапређивању услова рада и радне средине у свом предузећу,
- сви радници имају право на заштиту у случају престанка радног односа,
- сви радници имају право на достојанство на раду,
- сва лица која имају породичне обавезе, а која су запослена или желе да се запосле имају на то право без дискриминације и, колико год је то могуће, без сукоба између запослења и породичних одговорности,
- свако има право на заштиту од сиромаштва и социјалне искључености и свако има право на становање.[99]

У данашњој Европи, више од 20 000 000 дјеце и младих особа налази се у ризику од сиромаштва. Ризик се повећава на 25% код дјеце и младих особа која живе у вишечланим породицама, а прелази 30% код дјеце и младих особа која живе са једним родитељем. Ови подаци се „нису поправили протеклих година, упркос порасту политичке свијести о овом проблему. Сиромаштво увијек значи мањи број могућности и неискоришћени потенцијал.“ Сиромаштво онемогућује лични развој, негативно утиче на здравље, образовна постигнућа и опште благостање. Млада особа које расте у сиромаштву и која је социјално искључена суочена је са великим ризиком од тога да порасте у маргинализованог одраслог, заробљеног у „зачараном кругу” који се преноси са једне генерације на другу.[100]

Поштовање грађанских права је свакако једна од обавеза локалних и државних органа. Једно од основних цивилних права су и права на социјалну укљученост и право на достојанствен живот. Велики дио младих у Републици припада становништву које нема стална примања, што је такође случај и са младима у Бањој Луци. Иако се од рата поправила ситуација када је у питању број сиромаших на подручју Бање Луке, борба и активности за апсолутно искоријењивање сиромаштва морају да буду једни од циљева како Града, тако и Републике. Уколико се то погледа из призме резултата из Упитника које смо добили по питању запослености младих или њихове мјесечне зараде, видимо да је неопходан напредак. Бруто домаћи производ (у даљем тексту: БДП) за 2016. годину у Републици је износио 9,63 милијарди КМ, док је БДП *per capita* (БДП по глави становника) био 8 321 КМ, док је реална стопа раста у овој години била 3,5%.[101]

У Бањој Луци активно ради Центар за социјални рад који обавља послове пружања савјетодавних услуга, социјалне помоћи и усмјеравања дјеце и омладине, рад са

[99] *European Social Charter (revised),* [Council of Europe, ETS No.163, Strasbourg: 1996], part 1.

[100] Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions – *The European Platform against Poverty and Social Exclusion: A European framework for social and territorial cohesion*, [COM(2010) 758 final, Brussels: 16.12.2010]

[101] Привредна комора Републике Српске, *Макроекономија,* [линк: http*://komorars.ba/makroekonomija/*, приступљено 29.10.2017. године у 04:29]

усвојеницима, рад на спречавању злостављања дјеце и других лица и одлучивања о праву на социјалну помоћ.[102]

Из података који су наведени у овој ОПБЛ јасно је да су млади веома угрожена група и да се социјална политика према њима мора темељити на једнаком третману и смањењу сиромаштва, неједнакости и маргинализације. У складу са законским рјешењима и европским стандардима потребно је да се Град активно ангажује у помоћи младих људи који су у стању социјалне потребе. Град треба спроводити мјере на спречавању друштвене искључености и сиромаштва младих људи и уз то треба јачати узајамну солидарност између друштва и младих.

Потребно је да Град, кроз акције, стратегије и мјере дате у ОПБЛ промовише једнаке могућности за све и активну социјалну политику за младе. Град мора своје интенције, заједно са надлежним институцијама усмјерити на социјално маргинализоване подгрупе из групе младих и наћи начин, да у складу са својим могућностима, помогне младим људима да преброде проблеме који их окружују.

Град треба помоћи Центру за социјални рад, у оквиру својих надлежности и могућности, у побољшавању новчане помоћи маргинализованим младим лицима, дневном збрињавању, помоћи и њези у кући, подршци у изједначавању могућности дјеце и омладине са сметњама у развоју, смјештајем у установу, збрињавањем у хранитељске породицу и савјетовању.

У оквиру ОПБЛ, неки од аспеката социјалне политике су се због изузетне важности обрадили посебно, као што је то случај са здравственом заштитом, запошљавањем или правима особа са инвалидитетом, и због тога нису укључени у овај дио о социјалној политици према младима.

2.6. Информисање младих

У данашњем глобализованом свијету сви млади људи имају, у складу са правно-политичким и друштвеним достигнућима цивилизације, право на приступ потпуним, објективним, разумљивим и поузданим информацијама, о свим питањима и потребама које они изразе. Право на информације је препознато у многим међународним правним документима, кроз слободу изражавања.[103] Слобода изражавања у себи садржи и слободу на саопштавање и примање информација и идеја. Ове слободе су нужна претпоставка за

[102] *Центар за социјални рад Бања Лука: оснивање, циљеви, услуге,* [линк: *http://www.csrbl.org/*, приступљено 16.10.2017. године у 13:30]

[103] *Universal Declaration of Human Rights,* [United Nations General Assembly, A/RES/217, Paris: 10.12.1948], article 19; *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms,* [Council of Europe, Rome: 1950], article 10; *Convention on the Rights of the Child,* [United Nations General Assembly, A/RES/44/25, New York: 20.11.1989], article 13.

владавину демократије, слободне изборе и поштовање осталих људских права, поготово уколико се реализују ради јавног интереса.[104] Ово право је и основа активност ЕУ на пољу информисања младих.

На питање **„Да ли сте довољно информисани о семинарима, курсевима и обукама које спроводе институције?“** одговор је дало укупно 922 испитаника. Од тог броја испитаника 29,07%, односно њих 268 јесте довољно информисано о семинарима, курсевима и обукама које спроводе институције. Са друге стране 654, односно 70,93% испитаника није довољно информисано о семинарима, курсевима и обукама које спроводе институције. На ово питање одговор није дало 96 испитаника.

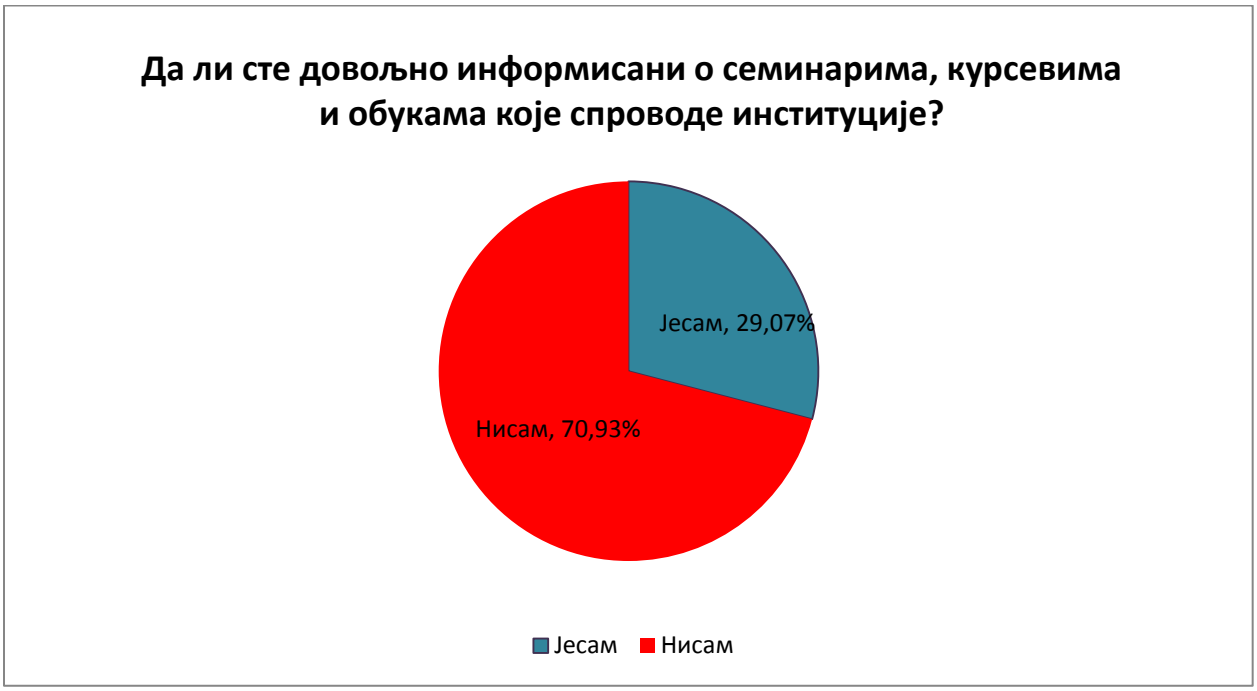

На питање **„Да ли сте довољно информисани о семинарима, курсевима и обукама које спроводе невладине организације?“** одговор је дао укупно 921 испитаник. Од тог броја испитаника 36,48%, односно њих 336 јесте довољно информисано о семинарима, курсевима и обукама које спроводе институције. Са друге стране 585, односно 63,52% испитаника није довољно информисано о семинарима, курсевима и обукама које спроводе институције. Одговор на ово питање је ускратило 97 испитаника.

[104] Monica Macovei, *Freedom of expression – A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights,* [Directorate General of Human Rights – Council of Europe: 2004[2]], page 5.

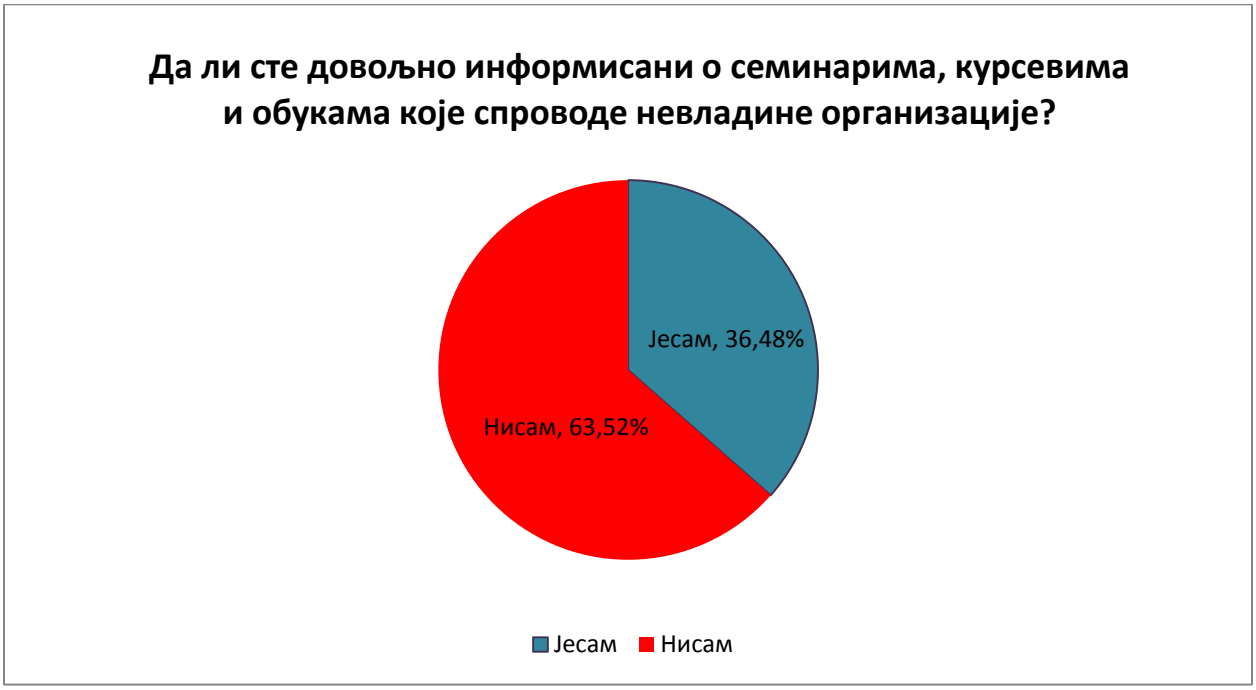

„Опште информисање младих покрива све теме које интересују младе људе, и може да укључи спектар активности: информисање, савјетовање, подршку, обуку и тренинге, умрежавање и упућивање на специјализоване сервисе. Ове активности могу пружати информативни центри за младе, или информативни сервиси за младе у другим структурама, или електронски и други медији“.[105] Закључак који се намеће из одговора на питања о информисаности младих у Бањој Луци је да млади немају довољно информација о многим областима које се директно тичу њих. Те области су нпр. област волонтирања, обуке, семинари, курсеви и конференције које спроводе владина и невладина тијела. Такође, иако живе у информатизованом друштву, млади веома често немају сазнања о томе гдје могу добити одређене информације те је тако опште информисање младих људи у Бањој Луци на ниском нивоу. Град би зато у сарадњи са младим лидерима, омладинским организацијама и Домом омладине требало да предузме мјере и активности да би се информисање омладине у Бањој Луци довело на виши ниво. Ово је потребно урадити кроз бољи рад инфо центара за младе и умрежавање омладинских центара.

2.7. Равноправност полова

Равноправност полова као и једнаке могућности за мушкарце и жене су принципи који доприносе демократском развоју сваког друштва. Да би се постигла равноправност полова, неопходно је побољшање положаја жена „у многим областима, као што су јавни

[105] *European Youth Information Charter*, [Adopted in Bratislava (Slovak Republic) on 19 November 2004 by the 15th General Assembly of the European Youth Information and Counselling Agency (ERYICA)]

живот и одлучивање, рад, запошљавање и приступ ресурсима, социјална и здравствена заштита, образовање, медији и посебно заштита од насиља“.[106]

У складу са тим, испитали смо колики је степен дискриминације по питању пола али и других карактеристика, међу младим људима у Бањој Луци. Од укупно 971 испитаника њих 12,15%, односно 118 испитаника је било **жртва полне, националне или расне дискриминације**, док 853, односно 87,85% испитаника није било жртва полне, националне или расне дискриминације. На ово питање одговор није дало 47 испитаника.

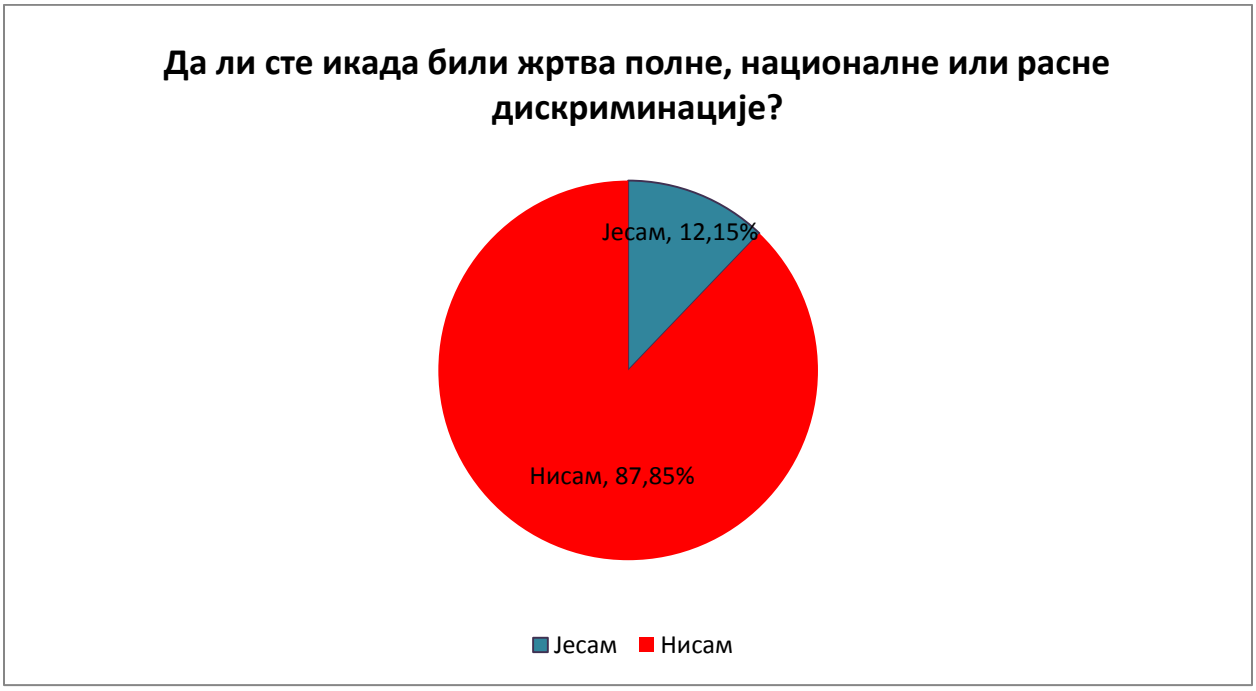

На питање **„Колико је према Вашем мишљењу изражена дискриминација међу младим људима?“** одговор је дало укупно 893 испитаника. Од тог броја њих 1,68%, односно 15 испитаника сматра да дискриминација није нимало изражена међу младим људима, док 192, односно 21,50% испитаника сматра да је она мало изражена међу младим људима. Да је дискриминација много изражена сматра 61,81%, односно 552 испитаника, а 134, односно 15,01% испитаника сматра да је она веома изражена и да скоро сви дискриминишу некога. Одговор на ово питање је ускратило 125 испитаника.

[106] *Равноправност полова – основни појмови*, „Равноправно – Џендер рјечник“ [линк: *http://www.ravnopravnors.com/doku_rjecnik.html*, приступљено 18.10.2017. године у 19:48]

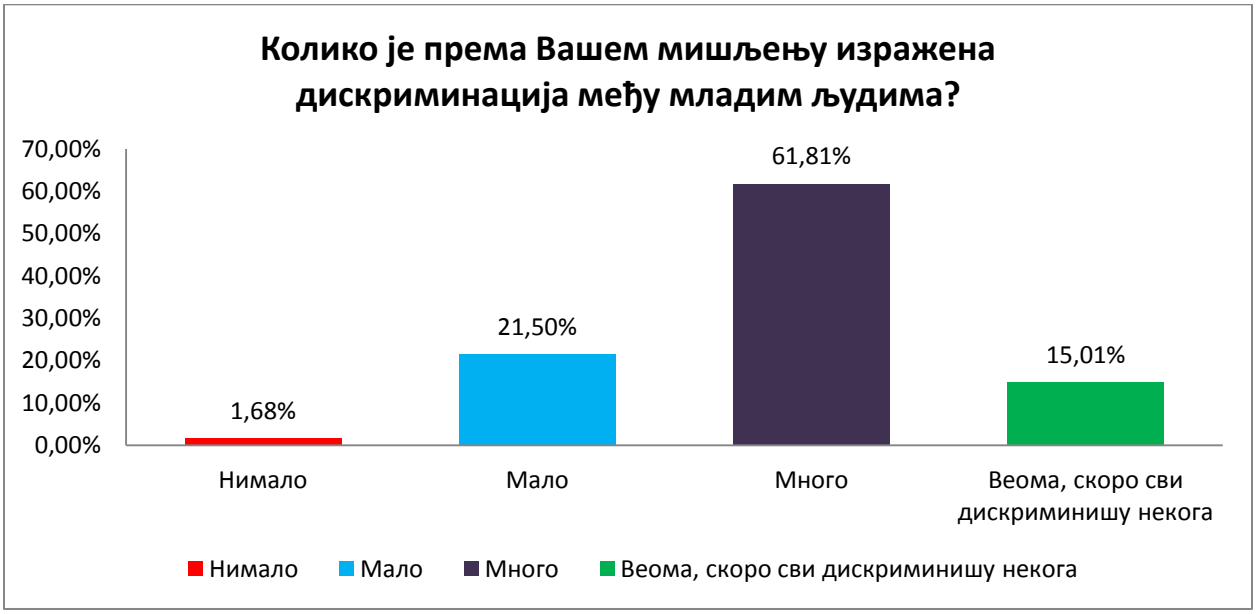

На питање **„Да ли сте користили неки од доступних механизама борбе против дискриминације (Бесплатну правну помоћ, институцију Омбудсмана за људска права, услуге организација особа са инвалидитетом и слично)?“** одговор је дало 870 испитаника, док је 148 испитаника задржало право да не одговори на ово питање. Од тих 870 испитаника, ове механизме је користио 91 испитаник, односно њих 10,46%, док механизме борбе против дискриминације није користило 89,54%, односно 779 испитаника.

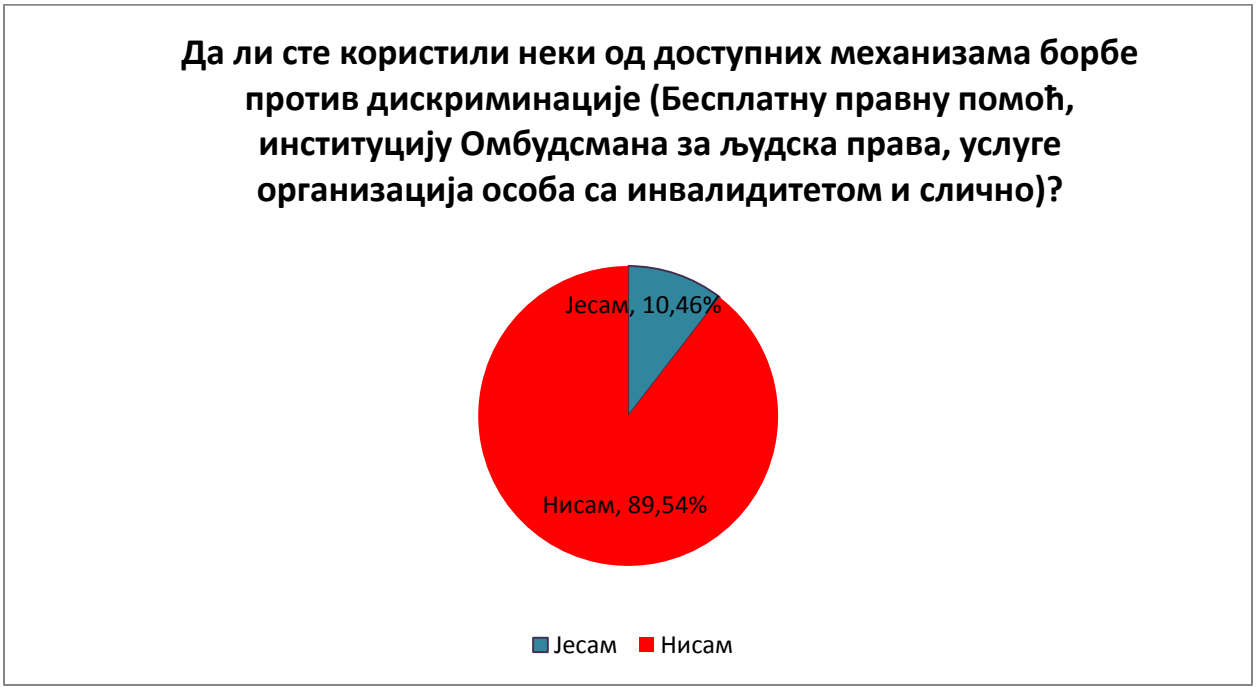

Постојећи друштвени стереотипи и предрасуде које су везане за пол дубоко су укоријењени у ставове младих на подручју Републике и Бање Луке. Коријен таквих предрасуда су партријархалне породице, низак степен родне освијештености у области образовања и у широј друштвеној заједници. У Бањој Луци постоји „Џендер центар“ Владе Републике, који има задатак да помаже разним субјектима да, кроз многе активности, превазилазе предрасуде и стереотипе, и развијају хуманији начин поимања човјека и улоге мушкарца и жене у друштву.

Као што је правилно напоменуто у претходној ОПБЛ стереотипи су често узрок великих друштвених проблема, „као што су: насиље над женама и дјевојчицама, сиромаштво (усљед недовољног упослења женске радне снаге), необразованост дјевојчица и сл.“[107]

Ипак, нижа образовна постигнућа данас су више проблем мушке популације. Тако је међу младим мушкарцима мање факултетски образованих него међу младим женама. Међу ђацима који су напустили средњу школу у 2014/15. години било је 59,8% дјечака и 40,2% дјевојчица. Међу младима у доби од 18 до 30 година, завршен факултет има 26,4% мушкараца има и 31,8% жена. Партиципација жена на тржишту рада је мања него партиципација мушкараца и њихов пролаз ка радним мјестима тежи. Имовински јаз је присутан у свим генерацијама, па су тако жене веома ријетко власнице стамбене јединице у којој живи домаћинство, пословног простора, земљишта или возила. Због неповољније економске партиципације, жене имају и „израженији субјективан осјећај да мање економски доприносе домаћинству него други чланови. Адолесценти у веома малој мјери партиципирају у економским активностима, и када партиципирају раде искључиво у оквиру газдинства или породичне фирме.“ Битно је за напоменути да су запослене жене из узорка у истраживању Џендер центра Владе Републике у 2016. години зарађивале у просјеку 200 КМ мање мјесечно него запослени мушкарци.[108]

Подаци из тог истраживања показују колико је имовинска основа жена веома ниска у поређењу са мушкарцима:

- тако је 71% власника стамбених јединица домаћинства мушког рода
- а 82 % власника аутомобила у домаћинству је такође мушког рода.

У сфери родних неједнакости у партнерству и породици запажају се мјешовити и некада противрјечни трендови. Са једне стране „примјећују се трендови ка смањењу родних асиметрија и повећању равноправности и манифестују се кроз постепено повећање

[107] *Омладинска политика Града Бања Лука (2013-2017),* [Службени гласник Града Бања Лука, број 19/13], страница 26.

[108] *Посебан извјештај о налазима и препорукама истраживања о социо-економским родним неједнакостима у Републици Српској,* [Влада Републике Српске, Гендер центар – центар за једнакост и равноправност полова, Бања Лука: децембар 2016], страница 5.

иницијативности жена за ступање у везе, опадање патријархалних модела одлучивања о важним аспектима породичног живота као што је школовање и усмјеравање дјеце, располагање новцем, инвестирање. Са друге стране, примјећују се области у којима се одржавају неједнакости, попут: изразите асиметрије у обављању кућног рада и бриге о члановима породице која представља и даље готово искључиви домен одговорности жена.“ Ипак, младе жене од 18 до 30 година старости имају веће учешће у политичким странкама него млади мушкарци.[109] Адолесценти су у веома малом броју активни на тржишту рада. Постоје индиције, на основу података да се младићи раније од дјевојака укључују у сферу рада, али са друге стране, подаци званичне статистике упућују на то да већ у овом периоду настају родне диспропорције на тржишту рада, тако да је виша стопа незапослености међу дјевојкама него међу младићима.[110]

Уколико погледамо наше истраживање путем Упитника и податке које имају остале организације, примјетно је да је велики број младих људи дискриминисан на неки начин и да је више од 12% младих људи било у току свог живота на неки начин дискриминисано. Такође, примјетно је да су младе особе женског пола више активне у одређеним категоријама, али да се временом та њихова активност смањује због различитих фактора, и да је неједнакост у примањима и даље један од веома битних фактора који показује на који начин се рад женских особа мање вреднује, док се оне стављају „са стране“ и дискриминишу на тај начин.

Потребно је да млади људи препознају и што више постану свјесни родних улога у друштву, да могу дјеловати и борити се за искорјењивање родних стереотипа, и да могу уз пуно уважавање оба пола, да јачају самопоуздање и самопоштовање, као и да развијају комуникацијске вјештине и ненасилне односе у друштву, борећи се за живот без насиља и дискриминације на било ком основу. Град треба подржавати младе људе у креирању едукативних програма у којима ће се акцентовати потреба подизања свијести о родној равноправности и недискриминацији. Такође, Град се треба активно укључити у све програме на свом подручју којима је циљ елиминација родних предрасуда, полне дискриминације и неравноправности. Он треба да потиче једнакост и поштовање међу половима код младих људи, кроз конкретне акције у оквиру свог дјеловања и уз то, треба да пружа могућност младим људима оба пола да се на најбољи начин изборе са родним предрасудама. Ово се треба радити, између осталог, путем давања одређених средстава која би била усмјерена управо на смањење родних предрасуда међу омладинском популацијом у Бањој Луци.

---

[109] *Посебан извјештај о налазима и препорукама истраживања о социо-економским родним неједнакостима у Републици Српској,* [Влада Републике Српске, Гендер центар – центар за једнакост и равноправност полова, Бања Лука: децембар 2016], странице 6-8.

[110] Марија Бабовић, Драган Станојевић, Јелена Милиновић, Ирена Петровић, Стефан Стефановић, *Родне неједнакости у Републици Српској из перспективе животних токова,* [Влада Републике Српске, Гендер центар – центар за једнакост и равноправност полова, Београд: 2016], страница 89.

2.8. Мобилност, омладински рад и организовање

2.8.1. Мобилност

Мобилност младих људи се сматра нарочито важном за лични развој и запошљивост младих, као и за међукултурални дијалог, учествовање и активно грађанство. Мобилност у сврху учења у подручју младих усмјерена је на неформално учење као важан аспект рада у подручју младих, при чему постоје и повезнице с информалним учењем те формалним образовањем. Различите организације а посебно Савјет Европе и Европска комисија, као и државе чланице ЕУ, потичу програме и стратегије усмјерене на унапређивање мобилности младих, а нарочито димензије учења у оквиру мобилности.[111]

У оквиру мобилности за младе људе могуће је пронаћи много програма, као што су *Erasmus+ 2014-2020, EaSI-EURES*: твој први *EURES* посао, *Erasmus* за младе предузетнике, *Eurodyssee, Youth For Understanding* – међународна размјена, Међукултурални програми АФС или Програм Свјетске банке за младе професионалце.

Као што је истакнуто у остатку ОПБЛ, проблеми са којим се млади суочавају је недовољан ниво неформалног образовања, непознавање одређеног страног језика, недостатак финансија и највише од свега, недовољна информисаност о могућностима за мобилност широм свијета. Такође, проблем представља и приступачност тим програмима за грађане Републике.

Зато би Град, кроз активности Дома омладине и кроз подржавање одређених инфо часова требало да буде смјерничар младим људима у погледу могућности за мобилност. Било би добро у склопу Савјета омладинских организација Бање Луке направити и одређени сајт на интернету, који би младе из Бање Луке могао упућивати на могућности путовања и мобилности у Европи и свијету и пружати им могућност да се и сами пријаве на неки од понуђених програма.

Поред тога, Град и Република требало би да, у складу са својим могућностима и у оквиру својих дјелатности, дају већу подршку младим људима, организацијама за младе и омладинским организацијама које аплицирају на позиве везане за различите позиве и програме који се односе на мобилност. Ово стога да на крају не би испаштали млади људи који имају интерес за одређене програме, а који због питања приступачности одређених организација тим програмима немају могућност да у њима и учествују.

[111] *Како мобилност младих у сврху учења може повећати њихову запошљивост? – Преглед релевантних европских истраживања и података о пројектима мобилности у сврху учења и како они могу побољшати запошљивости младих људи,* [Euro desk: 2015], страница 5.

2.8.2. Омладински рад

Омладински рад представља рад са младима чија је основна сврха да се младим људима пружи подршка у специфичном развојном периоду осамостаљивања и преласка у одрасло доба тако што омладински/а „радника/ца фацилитира (подржава) њихов лични и социјални развој, те доприноси испуњавању личних потенцијала, како би млади имали глас, утицај и место у заједници/друштву“. Сваки рад са младима није уједно и омладински рад. Специфичност омладинског рада у односу на друге врсте рада са младима лежи „управо у његовој карактеристици да је он плански, односно циљано образовног карактера“.[112]

Град и остале институције требало би да у наредном периоду прате омладински рад и да се труде да се побољша осигурање квалитета у складу са стандардима у омладинском раду. Такође, потребно је да се дадне подршка организовању омладинских размјена, догађаја, кампања, образовних кампова и едукативно-забавних програма. Град треба да пружа континуирану подршку иницијативама других младих људи и дјеце, док организације које се баве омладинским радом треба да препознају, усмјеравају и користе лидерски потенцијал младих и преносе га у активизам у заједници.

Потребно је да Град у будућности у сарадњи са другим надлежним институцијама и организацијама развија постојеће локалне волонтерске сервисе и да подстиче развој омладинског рада кроз подршку организацијама и сервисима који се баве овом тематиком (као што су то нпр. омладински центри). Такође, потребна је и додатна промоција омладинског рада и волонтирања у заједници, као и повећање мобилности волонтера унутар и изван земље.

2.8.3. Омладинско организовање

Када је у питању омладинско организовање на подручју Бање Луке, Град има сопствени регистар омладинских организација у Бањој Луци у који се слободно на добовољној основи могу пријавити омладинске организације које своје сједиште имају у Бањој Луци.

У Омладински регистар Града до сада су уписане сљедеће организације: „Дебатни клуб Правног факултета Универзитета у Бањој Луци“, Удружење грађана „Здраво да сте“, Удружење грађана „Свијест младих“ Бања Лука, Удружење „Семпер – сервис за медијску и професионалну едукацију и развој“, Модно удружење грађана *„Art fashion model agency“*, „Центар за развој каријере“, Удружење грађана „Perpetuum mobile – центар за развој младих и заједнице“, Одред извиђача „22. април“ Бања Лука, Удружење грађана

[112] *Практични приручник за омладински рад у заједници,* [Центар за омладински рад], страница 5.

„Студентска организација Универзитета у Бањој Луци“, Удружење грађана „Харфа“ Бања Лука, „Савјет омладинских организација Бања Лука“, „Феријални савез Републике Српске“, Српско културно коло „Деспот Стефан Лазаревић“ Бања Лука, Удружење „Нова генерација“, Омладинска организација „Заувијек млад“ Бања Лука, Удружење грађана „Нова Варош“ Бања Лука, Удружење грађана „Студентска организација Факултета физичког васпитања и спорта Бања Лука“, „*AEGEE* Бања Лука – Европски студентски форум Бања Лука“, „Омладински комуникативни центар Бања Лука“, Удружење грађана „Мрежа нових идеја“, Друштво српско-руског пријатељства „Братство“, Асоцијација за продукцију краткометажних и дугометражних филмова и унапређење ликовне умјетности *„Dogma arts“*, „Клуб студената Факултета политичких наука“, Удружење грађана „Музичка група Александрија“, Удружење „Агенција за развој и сарадњу – Церебра“, „Унија студената Републике Српске“, Удружење за међународну размјену студената ради стручне праксе *„IAESTE“* Босне и Херцеговине, „Студентска организација Факултета политичких наука Бања Лука“ и Удружење грађана „Слобода“.

Иако је у омладински регистар уписано преко 20 организација, све оне нису активне и не доприносе на прави начин побољшању положаја омалдине у Бањој Луци. Оно што је евиденто јесте да скоро све омладинске организације имају исте или сличне циљеве, а то су побољшавање положаја омладине, побољшавање положаја студентске популације на различите начине, активности и дешавања у склопу омладинског дјеловања и сл.

Међутим, поред свега, стиче се утисак да би омладинске организације могле више и боље да раде на дефинисању јасних и конкретних приједлога и стратегија за унапређење статуса и положаја своје популације, те на додатној афирмацији Бање Луке, као града младих.

Такође, иако су јединице локалне самоуправе дужне да обезбиједе средства за омладински рад и омладинске атквности, издвајања за овај сектор су недовољна за континуиране активности омладинских организација. Када је у питању Бања Лука сам упис у Омладински регистар Града је услов да би одређена организација конкурисала на средства из Буџета Града намјењена за омладинско организовање. Одјељење за образовање, здравство, омладину и спорт (у даљем тексту: ООЗОС) у складу са законом води Омладински регистар Града у електронској форми, уз који се води и Збирка исправа у писаном облику.[113]

Поред раније набројаних студентских организација и омладинских организација у регистру Града, за омладинско организовање у Бањој Луци битне су и неке друге

[113] *Омладинско организовање,* [линк: *http://www.banjaluka.rs.ba/front/category/78/*, приступљено 23.10.2017. године у 13:24]

организације које се баве омладинским активностима. Једна од њих је и Мрежа омладинских центара за анимирање, развој и тренинг Републике Српске (у даљем тексту: МОЦАРТ) основана на другој Конференцији омладинског рада. Циљ МОЦАРТ-а је унаприједити квалитет рада омладинских центара на локалним нивоима и побољшати услуге и програме за младе. Један од главних програма је стандардизација омладинских центара у локалним заједницама.

Ту је исто тако и Омладински савјет Републике Српске је кровна омладинска организација у Републици, која у свом чланству окупља локалне и републичке омладинске организације са циљем представљања и заступања њихових интереса у институцијама Републике и у међународној сарадњи.

Док је Омладински савјет Републике кровна организација на нивоу ентитета, Савјет омладинских организација Бања Лука је локална кровна омладинска организација у Бањој Луци. Окупља укупно 10 локалних омладинских организација, а основан је крајем 2012. године.

Битно је споменути и *IAESTE (Internacional Association for the Exchange of Students for Technical Experience)* те Волонтерски сервис Републике Српске. *IAESTE* је међународно удружење за размјену студената ради стручне праксе, основано још 1948. године и своје активности спроводи и у Бањој Луци, док је Волонтерски сервис Републике Српске удружење основано 2014. године, а које чине 11 локалних волонтерских сервиса са више од 2 500 регистрованих волонтера.

Поред ових организација, истичу се и већ споменута удружења „Здраво да сте“, Омладински комуникативни центар те удружење *Perpetum Mobile*.

Иако студентско и опште омладинско организовање представљају један од најразвијенијих облика омладинског организовања, велики простор за развој посједује и средњошколско омладинско организовање. Свака средња школа је законски дужна да пружи помоћ ученицима да под њеним окриљем организују савјет ученика.[114] Мрежа савјета ученика је заједничко тијело савјета ученика свих средњих школа у Републици, чији је циљ промоција и подршка остваривању обавеза, права, интереса и потреба средњошколске популације.[115] Мрежа савјета ученика Републике Српске и савјети ученика средњих школа у Бањој Луци су од изузетне важности и значаја за унапређење положаја омладинске популације у Бањој Луци.

[114] *Закон о средњем образовању и васпитању Републике Српске*, [Службени гласник Републике Српске, бројеви 74/08, 106/09, 104/11 и 33/14], члан 106.

[115] *Мрежа савјета ученика Републике Српске,* [линк: *http://www.mresurs.net/publikacije/pdf/mresurs.pdf*, приступљено 18.10.2017. године у 20:48]

Када је у питању наше истраживање, на питање **„Да ли сте члан неке организације?“** одговорило је укупно 989 испитаника, док одговор није дало њих 29. Као чланови неке организације идентификовало се 377, односно 38,12% испитаника, њих 11,93%, односно 188 је изјавило да су раније били чланови неке организације, али да више немају чланство у њој. Скоро половина испитаника, или тачније њих 494 (49,95%) је констатовало да нису чланови неке организације.

На питање: **„Којим областима се бави организација/е у којој/којима сте били или сте сада члан?“** одговорило је укупно 327 испитаника, док 691 испитаник није дао одговор на ово питање. Овај резултат прати и кореспондира са резултатом из претходног питања у коме је 377 испитаника одговорило да је члан неке организације, док је њих 188 изјавило да су раније били чланови неке организације, али да више нису.

Само питање је било специфично постављено, јер је било могуће више одговора, односно испитаници су могли заокружити све одговоре или само један, а такође су могли и самостално допунити одговор. Од 327 испитаника њих 322, односно 32,72% од укупног броја је одговорило да су политичке партије организација/е у којој/којима су били или су сада њихови чланови. Највећи број испитаника је био у организацијама које се баве омладинским активизмом (њих 155, односно 47,40%), док их у стопу слиједе организације које се баве друштвеним активизмом са 153 испитаника, односно 46,78% оних који су били или јесу њихови чланови. У спортском друштву је било или и даље јесте 88, односно 26,91% испитаника, док се у организацијама које се баве хуманитарним радом налази или се налазило 100, односно 30,58% испитаника. Када су у питању организације које се баве безбједношћу у њиховом чланству је било или јесте 7 младих, односно њих 2,14%, док се

у организацијама које се баве људским правима, владавином права и правном државом налазило или се налази 5, односно 1,52% испитаника. Најмањи проценат испитаника је био или јесте члан организација које се баве заштитом животне средине и промоцијом одрживог развоја (њих 3, односно 0,91%) и новинаравством (њих 2, односно 0,61%).

На питање **„Да ли сте икада били припадник неке неформалне групе?“** одговорило је укупно 967 испитаника, док 51 испитаник није дао одговор на ово питање. Позитиван одговор на ово питање дало је 40,02% испитаника, односно њих 387, док је негативно одговорило 580 испитаника, односно њих 59,98%.

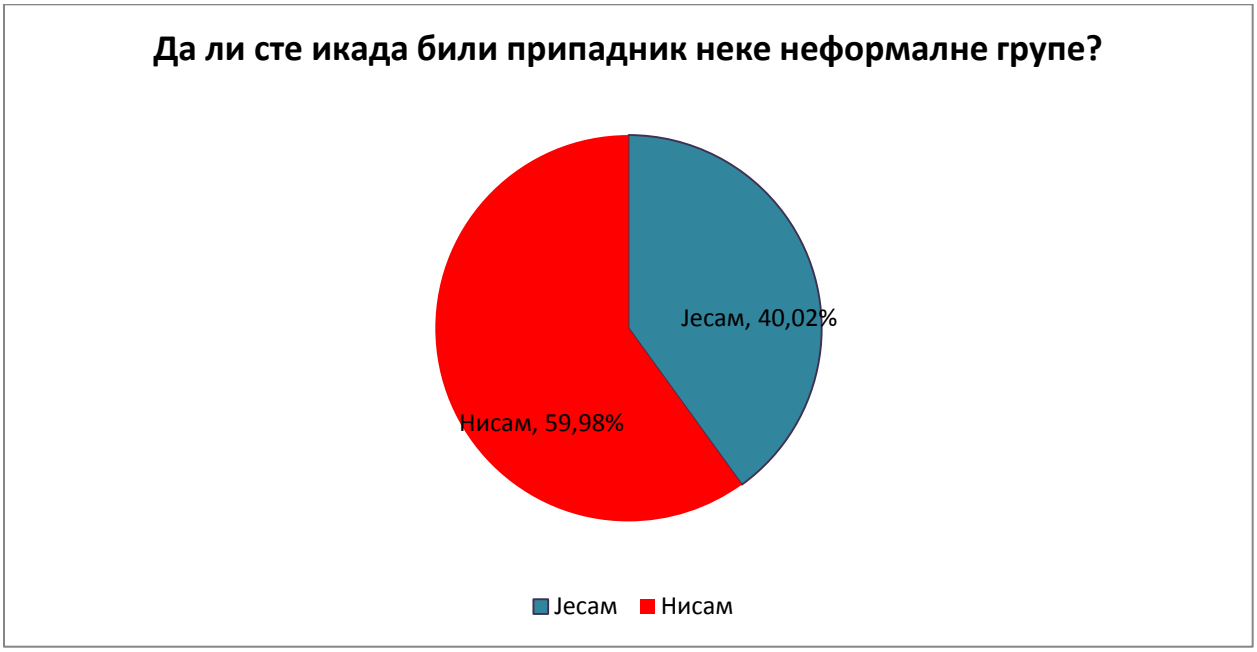

На питање **„Да ли учествујете у рјешавању проблема у Вашој заједници, преко састанака станара зграде, мјесних заједница или нечег сличног?“** одговорило је укупно 900 испитаника, док одговор није дало њих 118. Као учесници у рјешавању проблема у заједници идентификовало се 297, односно 33% испитаника, а њих 67%, односно 603 испитаника је изјавило да нису учесници у рјешавању проблема у заједници преко састанака станара зграде, мјесних заједница или неког сличног тијела.

Резултати добијени компаративном анализом указују на то да скоро 50% младих није члан неке организације, а да су они млади који су тренутно чланови неке организације усмјерени првенствено на омладински активизам. Поражавајућа је чињеница да скоро 70% младих људи не учествује у рјешавању проблема у својој заједници, што значи да су на неки начин искључени из токова који се дешавају у њој.

Када је у питању однос политичких организација према младима, занимљиво је погледати резултате одређених истраживања из комшилука, који се свакако односе и на подручје Бање Луке. Млади су поред организација у оквиру локалних одбора политичких странака често организовани и на републичком нивоу као посебна организација. Ипак, у одређеним случајевима успостављање квалитетне „организације младих у неким партијама није успјешно реализовано из разлога што предсједник/ца странке није желио да постоји била каква организација унутар организације.“ Међутим, доста странака је увидјело да је омладинско организовање унутар њих неопходно јер тако партија у ствари много боље функционише.[116]

Недостатак капацитета у омладинском сектору свакако је међу кључним потешкоћама у омладинском раду. Ту се прије свега мисли на неразвијене људске ресурсе и финансијска ограничења за улагања у омладинску инфраструктуру и рад младих. То све отежава самоорганизовање младих, као и континуиране активности у области омладинског рада. Такође, „незаинтересованост младих за друштвенополитичка дешавања у заједници директно је повезана са информисаношћу и едукацијом. Млади су, и поред присутних и доступних информационих технологија, и даље неинформисани... Индикативно је да млади који су чланови омладинских организација пријављују значајно чешће учествовање у процесима доношења одлука, те је неопходно ојачати капацитете омладинских организација и организација које раде са младима и пружити им континуирану подршку у вршењу друштвених функција.“[117]

Потребно је да Град и у будућности, у садејству са надлежним институцијама и организацијама, а поготово са омладинским организацијама доприноси процјени потреба и интереса младих и осмишљавању и реализацији програма ОПБЛ, анимирању младих за омладински рад, активности и дјелатности, учешћу у расправама које се тичу младих, планирању, развоју и примјени ОПБЛ, заступању интереса и права омладине, информисаности младих, координацији и реализацији омладинских програма од интереса за Град и да на друге начине да доприноси бољем и успјешнијем организовању младих људи на његовом подручју.

[116] Бобан Стојановић, *Алтернативни извештај о положају и потребама младих у Републици Србији,* [Кровна организација младих Србије, Београд: 2017], странице 66-67.
[117] *Омладинска политика Републике Српске*, [Службени гласник Републике Српске, број 62/16], странице 22-23.

2.9. Борба против насиља и криминалитета

Као насиље међу младима узима се свако намјерно физичко или психичко насилно понашање усмјерено према младима од стране њихових вршњака, независно о мјесту извршења. Оно се може разликовати по облику, тежини, интензитету и временском трајању и укључује у себе понављање истог обрасца и одржава неравноправан однос снага међу учесницима (нпр. јачи против слабијих или група против појединца).[118]

БиХ, Република и Град су дужни да предузимају све одговарајуће законске, административне, социјалне и образовне мјере ради заштите дјеце од свих облика физичког или менталног насиља, повреда или злоупотребе, занемаривања или немарног односа, малтретирања или експлоатације.[119] Адекватно поступање надлежних институција и служби везано за „проблем насиља над дјецом захтијева сталну сарадњу свих надлежних, јер је наведена сарадња услов свеобухватне и квалитетне заштите дјеце од сваког облика насиља, злостављања и занемаривања.“ Препуштање терета одговорности и дјеловања само једном учеснику, нпр. само школи, само Граду или само полицији, неће дати очекиване резултате, нити ће допринијети смањењу насиља над дјецом.[120]

Одомаћени енглески термин *bullying* често се користи када је у питању вршњачко насиље. У преводу има неколико значења, као што су силеџијство, злостављање, насиље или малтретирање. Различита истраживања показују да се насиље међу младима и дјецом дешава у школском дворишту, на путу од школе до куће, на аутобуским стајалиштима, као и на другим мјестима. Међутим, сукоби дјеце и младих или младих међусобно подстакнути збивањима у школи појаве су које се могу регистровати и ван школског простора.[121] У нашем окружењу *United Nations Children's Fund* (у даљем тексту: УНИЦЕФ) је покренуо пројекат „Школа без насиља“. У Републици Србији и Републици Хрватској су се многобројне школе укључиле у овај пројекат, а резултати су били веома виљиви. Нажалост, едукација о вршњачком насиљу у школама у Бањој Луци проводи се без општег заједничког плана. Њена ефикасност и привлачност за ученике и наставнике зависи од креативности појединаца који организују радионице, предавања или округле столове.[122]

---

[118] *Насиље међу дјецом и младима – приручник за дјецу, младе, родитеље и школске дјелатнике*, [Савјетовалиште „Luka Ritz“, Загреб: 2013]

[119] *Convention on the Rights of the Child,* [United Nations General Assembly, A/RES/44/25, New York: 20.11.1989], article 19.

[120] *Протокол о поступању у случају насиља, злостављања или занемаривања дјеце,* [Бања Лука: новембар 2012]

[121] *Школа без насиља – ка сигурном и подстицајном окружењу за дјецу – Како спријечити насиље у школи,* [Министарство просвјете Црне Горе и Уницеф], странице 4-5.

[122] *Вршњачко насиље у образовном систему – Примјена Протокола о поступању у случајевима вршњачког насиља међу дјецом и младима у образовном систему Републике Српске,* [Омбудсман за дјецу Републике Српске, Бања Лука: 2010], страница 8.

Од 955 испитаника њих 669, односно 70,05% испитаника свједочило је **вршњачком насиљу**, док 29,95%, односно 286 испитаника није било свједок вршњачког насиља. На ово питање није одговорило 63 испитаника.

На питање **„Да ли сте икада могли спријечити насиље, а нисте?“** одговор је дало 948 испитаника. Од тога је њих 24,37% (231 испитаник) могло спријечити насиље, а није, док 717, односно 75,63% испитаника није било у таквој ситуацији. На ово питање одговор је ускратило 70 испитаника.

Испитаници су путем Упитника испитивани и **које насиље је према њиховом мишљењу најизраженије код младих**. На ово питање одговор је дало 968 испитаника, док је 50 испитаника задржало право да не одговори на ово питање. Да је психичко насиље најизраженије код младих сматра 72,93%, односно 706 испитаника, док 207, односно 21,39% испитаника сматра да је најизраженије физичко насиље. Од 968 испитаника њих 39, односно 4,03% сматра да је сексуално насиље најизраженије код младих, док 0,72%, односно 7 испитаника сматра да је најизраженија комбинација психичког, физичког и сексуалног насиља. Политичко насиље као најизраженије узима 0,31%, односно 3 испитаника. Испитаници су (њих 0,62%, односно 6 испитаника) наводили и сљедећа насиља као најизраженија међу младима: вјерско, вербално, социјално, институционално и национално.

Према подацима Омбудсмана за дјецу Републике Српске, најчешћи облик насиља над дјецом је емоционално-психичко насиље, и исто је најчешће евидентирано у службама социјалне заштите, а жртве насиља су дјечаци, њих 361 или 56,7%, и дјевојчице њих 276 или 43,3%. Када је у питању доб жртава насиља, која је релевантна за ОПБЛ, у доби између 15 и 18 година евидентирано је 187 дјеце или 29,4%, а у узрасту од 5 до 9 година евидентирано је 114 дјеце или 17,9% дјеце жртава насиља.[123]

Одговори на ова питања и њихова компарација са подацима органа и институција упућује да је присутност вршњачког насиља велика и да се велики број младих људи нађе у ситуацији у којој назочи некој врсти вршњачког насиља. Средње школе у Бањој Луци би требале, могле и морале да имају више активности у својом наставним и ваннаставним активностима и плановима, које су повезане са темама вршњачког насиља. Подаци до којих смо дошли у оквиру истраживања показују да је велики број дјеце жртва различитог вида насиља. Истраживање говори и о томе да је психичко малтретирање, тј. психичко насиље један од највећих и најчешћих облика трауматског искуства за младе људе који може да остави посљедице за њихово функционисање у будућности. Према томе, средње школе би требало више да раде на часовима едуковања дјеце о значају смањења вршњачког насиља и малтретирања средњошколаца, те да сваки вид малтретирања, односно насиља санкционишу конкретним мјерама. Управе школа би морале да се поставе заштитнички према дјеци жртвама насиља, те би требало да подстичу пријављивање насилника. Град би требало да се активније укључи у едукацију и могућу превенцију малољетничког насиља заједно са образовним и полицијским органима кроз едукације и догађаје који промовишу суживот, мир, толеранцију и ненасилно друштво. Предавања и радионице и у овом тренутку постоје, али их је потребно у много већој мјери одржавати и радити то системски, тако да сва дјеца и њихови учитељи буду упознати са насиљем и мјерава његове превенције и заустављања.

[123] *Годишњи извјештај Омбудсмана за дјецу за 2016. годину,* [Омбудсман за дјецу Републике Српске, Бања Лука: март 2017], страница 60.

При свему томе мора се посебна брига водити како о жртвама насиља тако и о насилницима. Ово стога што је један број насилника, насилник управо зато што на другом мјесту можда и он трпи или је трпио насиље од некога, и онда му насиље над другим дође као „средство за избацивање бијеса и бола“.

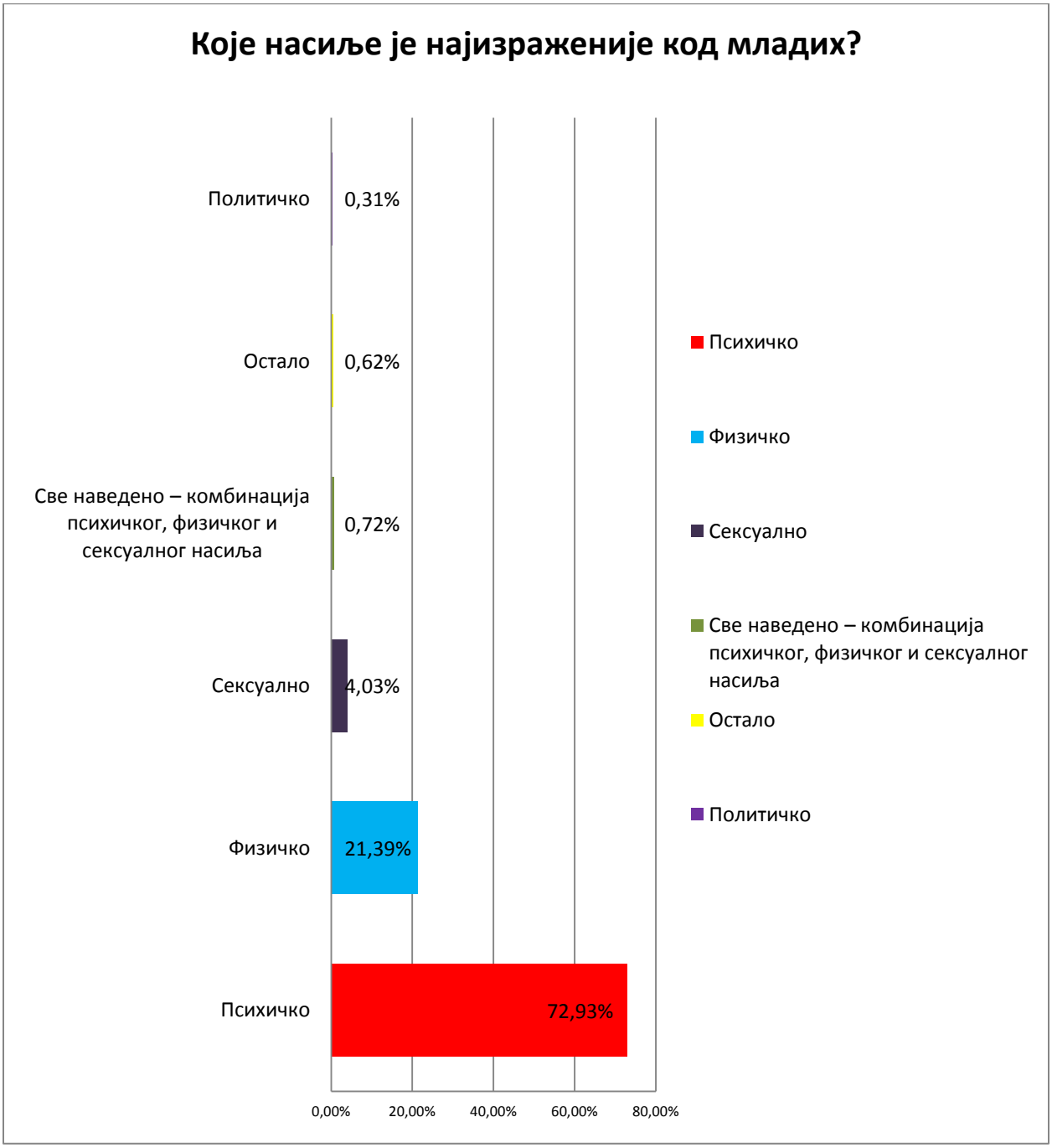

У Бањој Луци постоји велики број младих људи који припадају различитим миљеима, чији је циљ распршивање и промоција насиља. Насилничко понашање,

нажалост, постаје све учесталији тренд код младих људи. У контексту објашњења насилничког понашања младих људи наводе се различити разлози за насилно понашање. Они се могу подјелити у неколико група као што су економске, политичке, друштвене, културалне, чимбенике локалне заједнице и сусједства те индивидуалне чимбенике.[124]

Уколико погледамо истраживање путем Упитника, на питање **„Да ли сте икада били кривично гоњени или осуђивани?“** одговорило је укупно 942 испитаника. Њих 0,53%, односно 5 испитаника је било кривично гоњено или осуђивано, док 99,47%, односно 937 испитаника није било кривично гоњено или осуђивано. Од укупно 1018 испитаника у Упитнику, њих 76 није дало одговор на ово питање.

Када су у питању подаци везани за рад Окружног јавног тужилаштва у Бањој Луци, резултати за период од 01.01.2017. до 30.06.2017. године су сљедећи. У извјештајном периоду у 1039 предмета против 1286 лица донесене су судске одлуке и то: осуђујуће у 953 предмета против 1152 лица, одбијајуће у 8 предмета против 12 лица, ослобађајуће у 50 предмета против 58 лица и рјешења о обустави поступка у 28 предмета против 64 лица. Поред рада на предметима по пријавама против познатих пунољетних учинилаца кривичних дјела, Окружно јавно тужилаштво Бања Лука, у извјештајном периоду запримило је и 61 пријаву против 69 малољетних учинилаца кривичних дјела. Укупно је у раду било 82 предмета против 94 малољетна учиниоца кривичних дјела. У 42 предмета против 44 лица донесена је одлука о непокретању припремног поступка, у 1 предмету против 2 лица донесена је наредба о обустави поступка, док је у 25 предмета против 31 лица покренут припремни поступак. Предложено је изрицање васпитних мјера и то:

[124] Ирма Ковчо-Вукадин, „Млади и насиље: између перцепције и реалности“, *Криминалистичке теме – Часопис за криминалистику, криминологију и сигурносне студије,* [Број 3-4, Сарајево: 2012], страница 134.

заводских у 2 предмета против 2 лица, ванзаводских у 22 предмета против 27 лица а издато је и одобрење за изрицање мјере полицијског упозорење у 4 предмета против 6 лица. Суд је у 1 предмету против 1 лица изрекао заводску мјеру, а у 15 предмета против 16 лица, изречена је ванзаводска мјера.[125]

У вријеме превласти интернет технологије, насиље преко интернета *(cyberbullying)* је општи појам за сваку комуникацијску активност модерним технолошким направама која се може сматрати штетном за појединца и за опште добро. Тим обликом насиља међу вршњацима обухваћене су ситуације кад је дијете или тинејџер изложено нападу другог дјетета, тинејџера или групе дјеце, путем интернета или путем друге комуникацијске справе, као што је нпр. мобилни телефон.[126] Млади људи у Бањој Луци нису изузети од овог облика насиља. Све чешће се у њиховим контактима преко друштвених мрежа или специјализованих интернет форума на различите начине злостављају појединци или одређене мање групе младих.

Веома битно питање, када говодимо о уопштеном насиљу је насиље међу младима и у вези са младима а које је усмјерено на женски дио популације. Иако *Кривични законик Републике Српске*, као и остали закони пружају заштиту жртвама насиља оно је још увијек доста присутно. Заштиту, помоћ и подршку жртвама насиља у породици и насиља над женама дужни су пружити припадници Министарства унутрашњих послова, тужилаштво, центри за социјални рад, односно службе социјалне заштите, здравствене и образовне установе, као и надлежни суд.[127] Притом је потребно предузети неопходне мјере да с дужном пажњом спријече, истраже, казне и осигурају репарацију за дјела насиља над младим женама и женама уопште.[128] Када је ријеч о казненој политици за кривична дјела насиља у породици или породичној заједници, налази мониторинга одређених организација указују да се оно континуирано посматра као дјело „мање друштвене опасности, за које судови у правилу изричу упозоравајуће казне“. Тако су судови за кривично дјело насиље у породици или породичној заједници „изрицали условне осуде и вишеструким повратницима у извршењу истоврсног или других кривичних дјела, као и починиоцима насиља у породици или породичној заједници који су претходно једном или више пута били прекршајно кажњавани новчаном казном за насиље у породици.“[129]

---

[125] *Скраћени преглед статистичких података о раду Окружног јавног тужилаштва Бања Лука за период од 01.01.2017 – 30.06.2017. године*, [Бања Лука: 2017]

[126] *Насиље преко интернета – cyberbullying*, [линк: http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-preko-interneta/, приступљено 29.10.2017. године у 13:21]

[127] *Закон о заштити од насиља у породици Републике Српске,* [Службени гласник Републике Српске, бројеви 102/12,108/13 и 82/15], члан 9.

[128] *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence,* [CETS No. 210, Istanbul: 11.05.2011], article 5.

[129] Александра Петрић, Џенана Радончић, *Аналитички извјештај: Анализа праћења кривичних и прекршајних поступака у области заштите од родно заснованог насиља у Босни и Херцеговини,*

Центар за социјални рад Бања Лука наводи да највећи број услуга отпада на жртве насиља. У 2015. години су забиљежене 204 пријаве и регистровано је 290 жртава. Тим за хитне интервенције је забиљежио 126 интервенција, а у Сигурну кућу је збринуто 7 жена и 6 дјеце.[130] Посебан проблем представља и сексуално насиље међу младима. Према истраживањима у Европи, свака друга малољетна особа је искусила вербално сексуално насиље. Посебно су тиме погођене дјевојчице: свака трећа је већ примила пољубац без своје воље, а више од пет посто њих је било присиљено сликати се без одјеће. Код дјечака је сваки четврти признао да је барем једном био жртвом вербалног напада са сексуалном позадином, а пет посто њих се пожалило да су против своје воље били додиривани по интимним дијеловима тијела.[131]

Када говоримо о насиљу међу младима, морамо узети у обзир и његову везаност за спорт. Посебну пажња се треба посветити питању превазилажење насиља у спорту и на спортским приредбама, које се почело често догађати у Бањој Луци. Ово питање захтијева другачије физичко, навијачко и спортско „образовање“, другачији однос човјека према свом тијелу и нарочито према тијелу других људи. Насиље представља генерално један од основних проблема понашања и интеракције између младих људи. Спорт који би требао да подстиче здраву конкуренцију и спортски дух не би смио бити катализатор фрустрација младих људи контаминиран насиљем. Према томе, превенција насиља и сличних девијација у спорту захтјева колективну акцију спортиста, спортских посредника, навијача, јавних институција, полиције и Града.

Подаци добијени из Упитника показују да је веома мали број младих особа у Бањој Луци кривично гоњен или осуђиван за одређена дјела. То, међутим, никако не значи да се насиље и криминалитет не дешава међу младима, јер уколико погледамо друге резултате, стиче се утисак да се све дешава „испод полицијског радара“ или „испод радара надлежних органа“ и да често и само насиље или кривична дјела остају неоткривени од стране органа реда и гоњења. Ово се поготово дешава са насиљем у школама, насиљем преко интернета и насиљем над женама. Проблем је и што често, органи који би требало да штите жртве насиља то не раде. На свим надлежним институцијама је да, у складу са својим надлежностима ураде све што је у њиховој моћи да поправе овакву ситуацију, на младима је да се што више информишу о насиљу и његовом превенирању а на Граду стоји обавеза да у складу са својим надлежностима и могућностима помаже и буде активан учесник у процесима елиминисања насиља и криминала међу младима на свом подручју.

[Фондација Удружене жене Бања Лука и Центар за правну помоћ Женама, Зеница, Бања Лука – Зеница: 2017], страница 40.

[130] *Заштита жена и дјеце жртава насиља у породици на локалном нивоу – од закона до стварне имплементације,* [Фондација Удружене жене Бања Лука, Бања Лука: 2016], страница 24.

[131] *Сексуално насиље међу младима,* [линк: *http://www.dw.com/hr/seksualno-nasilje-me%C4%91u-mladima/a-39277256*, приступљено 29.10.2017. године у 15:28]

2.10. Кориштење слободног времена младих и партиципација у друштву

2.10.1. Кориштење слободног времена младих

Слободно вријеме је важно за развој личности младих особа и оно им отвара могућности за задовољавање интереса и потреба. Исто тако им помаже у активирању стваралачких снага за чије задовољавање и изражавање нису имали прилике у осталим видовима живота.[132]

Младим особама веома често недостаје „разумијевања од стране друштва и `свијета одраслих`, нарочито у области стваралаштва и подршке њиховим креативним идејама (подршке младим бендовима, глумцима и сл.). Овај креативан дио свог живота млади виде као простор за самоостварење, а изостанак подршке (разумјевања и финасија) јако их фрустрира.“ Младима је изузетно потребно вријеме које ће користити за забаву, спорт, сопствену културну или физичку надоградњу и дружење. Међутим, млади у одређеном броју случајева немају квалитетних мјеста, односно простора и терена гдје би могли да задовоље ове потребе.[133]

Ради добијања боље слике како млади људи у Бањој Луци користе своје слободно вријеме и које су њихове преференције у вези са тим, у оквиру Упитника испитаници су питани и **како користе слободно вријеме**. На ово питање одговор је дало укупно 1002 испитаника. Од овог броја њих 58,98%, односно 591 испитаник чита, док се 447, односно 44,61% испитаника усавршава. Одговор није дало 16 испитаника.

Спортом се у слободно вријеме бави 42,91%, односно 430 испитаника, док шетњом своје слободно вријеме испуњава 45,40%, односно 455 испитаника. Од 1002 испитаника њих 401, односно 40,02% изласцима прекрађује слободно вријеме док се ваншколским активностима бави 9,48%, односно 95 испитаника. У слободно вријеме се одмара 42,11%, односно 422 испитаника, док интернет претражује или гледа телевизију њих 60,18%, односно 603 испитаника.

Све од понуђених одговора (читам, усавршавам се, бавим се спортом, шетам, излазим, бавим се ваншколским активностима, одмарам, интерент и телевизија) у слободно вријеме ради 1,2%, односно 12 испитаника.

Остали одговори који су уписивани и који означавају шта млади људи раде у слободно вријеме су били: позориште, концерти, секс, немам слободног времена,

[132] Весница Млинаревић, Весна Гајгер, „Слободно вријеме младих - простор креативног дјеловања“, *Међународна колонија младих Ернестиново 2003-2008 – Зборник радова знанственог скупа с међународним судјеловањем*, [Хрватска академија знаности и умјетности, Завод за знанствени и умјетнички рад, Осијек: 2010], страница 43.

[133] *Реч више – потребе и проблеми младих,* [Новосадски хуманитарни центар, Нови Сад: децембар 2007], страница 10.

волонтирам, васпитавам дијете и водим домаћинство, шах, спавам, путујем и радим. Неке од ових активности упражњава 1,3%, односно 13 испитаника.

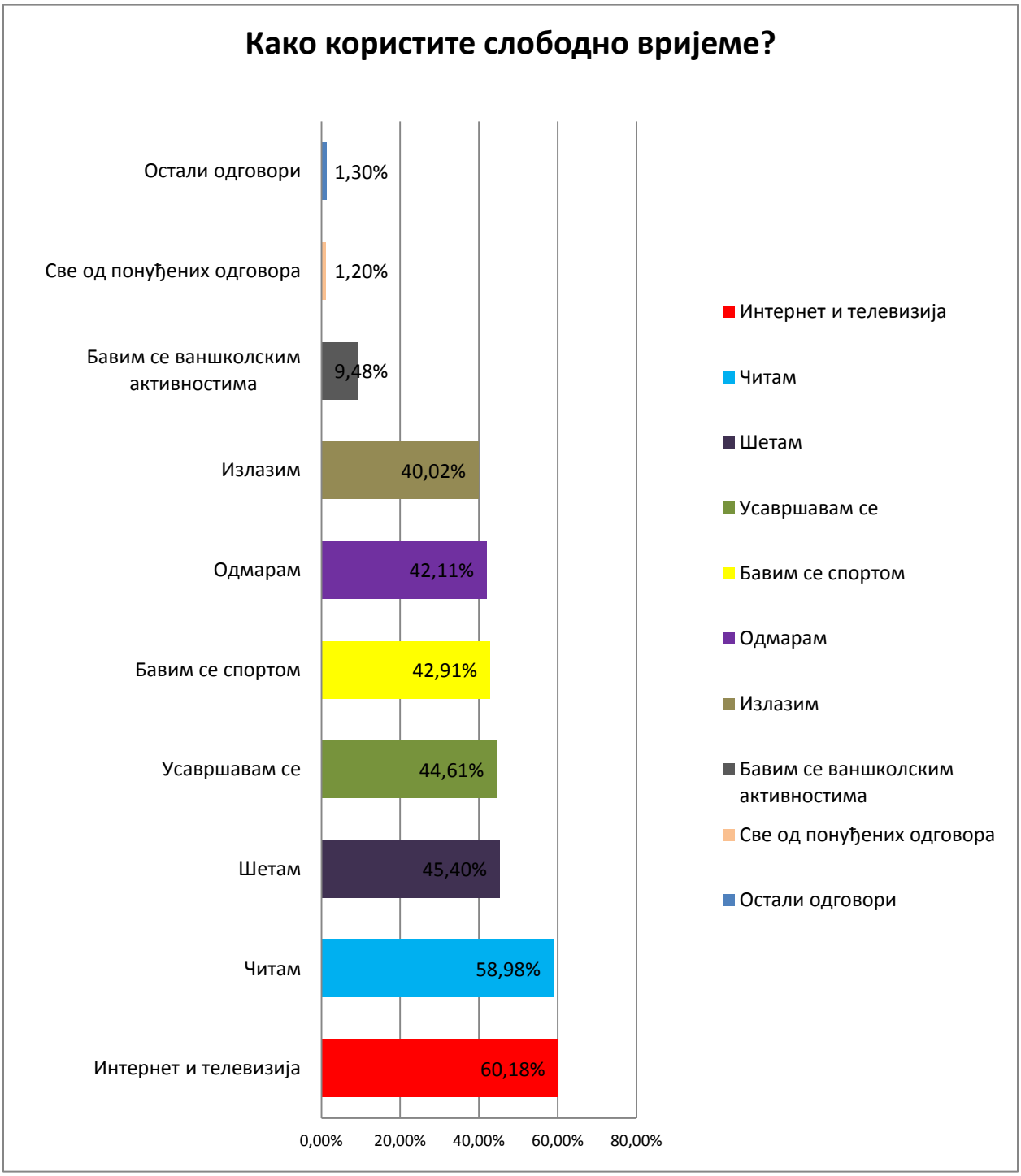

На питање **„Да ли сматрате да млади људи у слободно вријеме имају адекватне прилике за спортско-културе активности?“** одговор је дало укупно 952 испитаника. Од

тог броја њих 58,19%, односно 554 испитаника сматра да млади људи у слободно вријеме имају адекватне прилике за спортско-културе активности, док супротан став заузима 41,81%, односно 398 испитаника. На ово питање није одговорило 66 испитаника.

На питање **„Да ли Бања Лука има превише кафића?“** одговорило је укупно 1016 испитаника. Од тог броја њих 74,11%, односно 753 испитаника сматра да Бања Лука има превише кафића, док са друге стране 263, односно 25,89% испитаника сматра да Бања Лука нема довољно кафића.

Из одговора датих путем Упитника видљиво је да млади у Бањој Луци највише слободног времена проводе уз интернет и телевизију, али није занемарљива ни чињеница да скоро исти број младих људи чита, односно надограђује своје знање. Утисак је да већина младих има довољно времена за спортско-културне активности, али да опет више од 40% њих то нема. Млади људи у великом проценту сматрају да Бања Лука има превише кафића. Поређено са осталим одговорима о потребама младих људи, потребно је да Град више пажње посвети отварању одређених културних институција (као што је нпр. опера) и надогради постојеће, јер за такво нешто свакако постоји потреба међу бањалучком омладином, као и да регулише отварање кафића и ресторана. Бања Лука треба да има своје угоститељске објекте, али то никако не смије да буде на штету њене старе архитектуре или на штету институција или организација које су потребне младим људима. Град и остале институције би такође требало да наставе досадашњу и интезивирају будућу сарадњу са Омладинским центром удружења „Здраво да сте“ и Омладинским комуникативним центром кроз њихове пројекте и програме.

2.10.2. Партиципација у друштву

Када говоримо о учешћу младих и уопштеном учешћу у друштвеним токовима, стандарди ЕУ подразумијевају да се треба осигурати консултовање младих људи, као и њихово веће учешће у одлукама које директно утичу на њих и уопште на њихово учешће у одлукама које се односе на живот заједница којима они припадају.[134] Омладинска стратегија ЕУ узима учешће младих као једно од главних подручју свог дјеловања. Један од циљева стратегије је да се оснаже млади за учешће у друштву кроз развој механизама за дијалог са младима и подршку омладинским организацијама, промовисање учешћа недовољно заступљених младих у политици, омладинским организацијама и цивилном друштву, као и подршка учењу активног учешћа од младих дана.[135]

У цјелокупној БиХ млади су још увијек недовољно укључени. Свега 5% младих су чланови омладинских организација, 6% чланови политичких партија, док је 1% члан представничких тијела младих.[136] Ова статистика указује да су млади веома слабо представљени гледајући цјелокупну државу. Када је у питању Бања Лука, потребно је истражити да ли се слаба партиципација младих у оквиру друштвених токова и друштвеног ангажмана односи и на Бању Луку, или је то проблем који је присутан само када се гледа државни ниво, и ако и у Бањој Луци постоји слаба партиципација младих, да ли је то због ситуације у друштву или због приватних жеља младих особа да се не

[134] *European Governance - A White Paper.* [COM (2001) 428 final, 25.7.2001], pages 8-16.

[135] European Commission, *Participation in civil society,* [линк: *https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy/civil-society_en*, приступљено 29.10.2017. године у 9:49]

[136] Министарство цивилних послова Босне и Херцеговине, *Подаци о младима у БиХ,* [линк: http*://www.mladi.gov.ba/index.php?option=com_content&task=view&id=46&lang=hr*, приступљено 29.10.2017. године у 19:21]

ангажују у бањалучком друштву. Младима је зато у Упитнику постављено више питања у вези њихове (могуће) партиципације. Од 951 испитаника њих 87,59%, односно 833 испитаника жели да **постане друштвено ангажовано**, док 12,41%, односно 118 испитаника то не жели. На ово питање одговор није дало 67 испитаника.

Од 937 испитаника њих 46,85%, односно 439 испитаника оцјењује свој **друштвени ангажман** са придјевом „слаб“, док 32,34%, односно 303 испитаника сматра да је њихов друштвени ангажман добар. Од 937 испитаника њих 20,81%, односно 195 испитаника сматра да је активано и да помаже заједници на различите начине. Одговор није дао 81 испитаник.

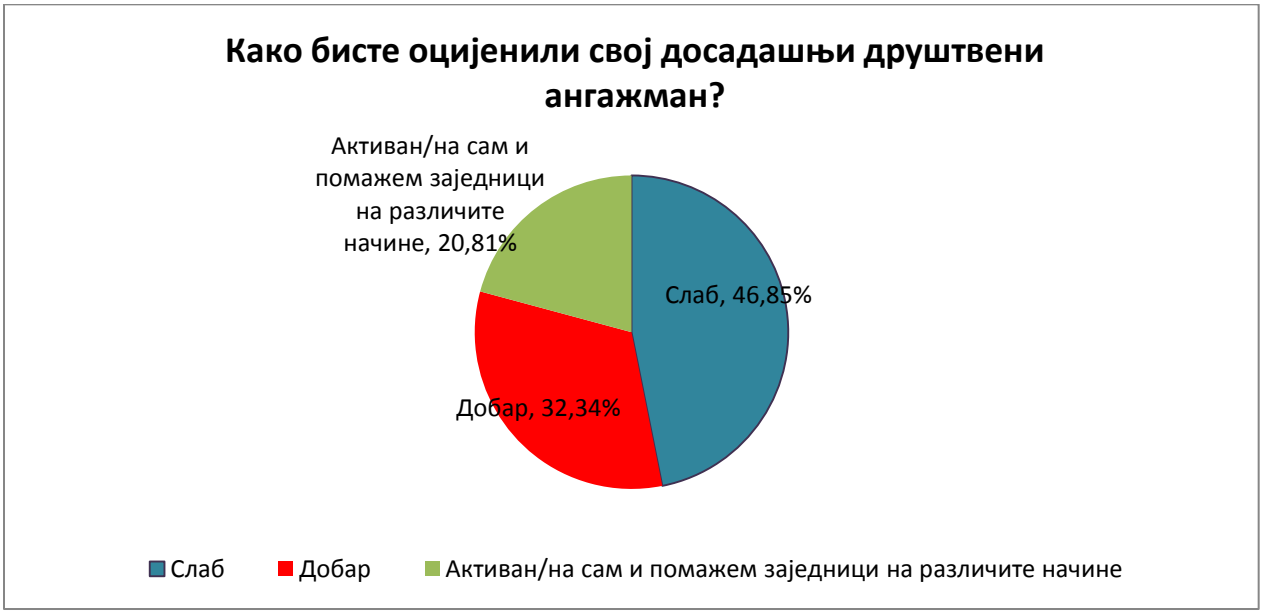

На питање **„Да ли као појединац или као члан одређене организације можете више помоћи заједници?“** одговор је дало укупно 976 испитаника, од којих 18,03%, односно 176 испитаника мисли да као појединац може више помоћи заједници, док 800, односно 81,97% испитаника сматра да то може урадити као члан одређене организације. На ово питање није одговорило 42 испитаника.

На питање **„Да ли волонтирате или сте волонтирали?“** одговорило је укупно 1010 испитаника, док њих 8 није дало одговор на ово питање. Тренутно волонтира 29,30%, односно 296 испитаника, док је раније волонтирало али више не волонтира њих 198, односно 19,60%. Више од половине испитаника, односно њих 516 (51,08) није волонтирало.

Из Упитника је видљиво да највећи број младих људи жели да на неки начин буде друштвено ангажовано, али и да велики број младих људи сматра да је њихов друштвени ангажман занемарљив. Зато је потребно да Град пронађе начине, у сарадњи са представницима омладинских организација, младим предузетницима и институцијама за активнији ангажман младих људи у Бањој Луци. То би се на најбољи начин могло урадити прављењем интернетске базе за младе људе који су спремни да се друштвено ангажују. У оквиру базе би им требало понудити начине на који је могућ њихов ангажман. Сличне базе већ постоје за волонтере и то би могао да буде узор при прављењу базе за општи друштвени ангажман младих људи. На овај начин би се Град директно могао укључити у већу партиципацију младих људи у одређеним областима друштвеног живота, а као што је видљиво из резултата Упитника, млади људи имају жељу да буду више ангажовани.

На питање **„Желите ли да се укључите активније у акције волонтирања или друштвеног ангажмана?“** позитивно је одговорило 63,07%, односно 632 испитаника, док је негативан одговор дало њих 370, односно 36,93%. На ово питање је одговор дало 1002 испитаника, док њих 16 није дало одговор на њега.

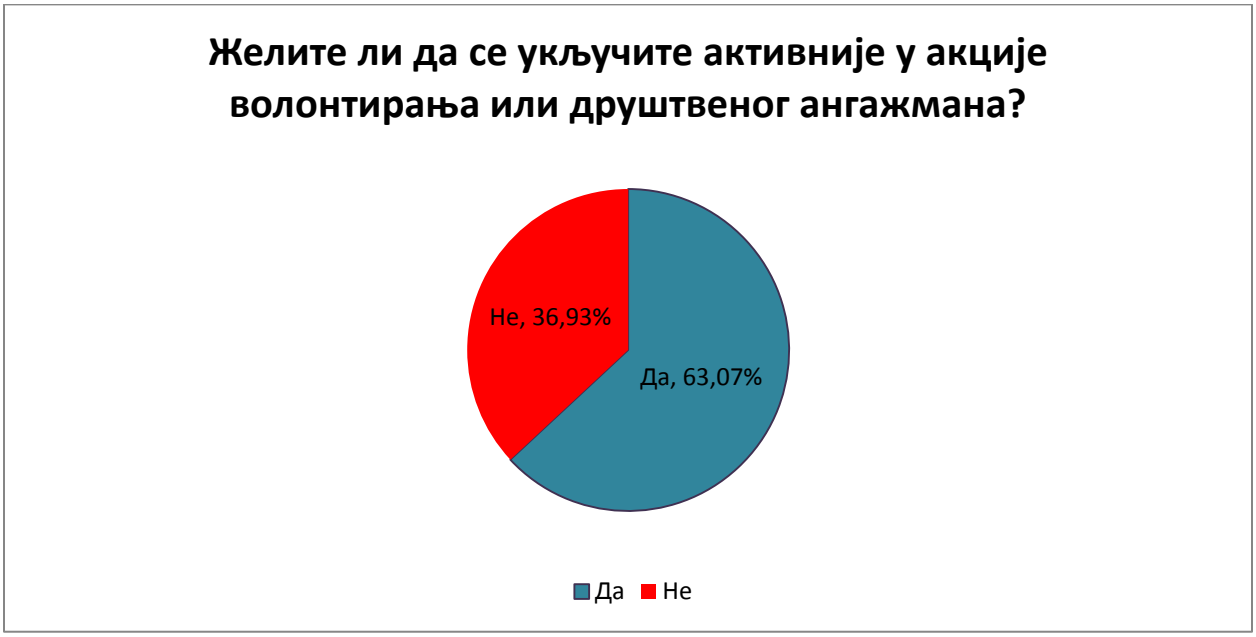

За запошљавање је претходно веома често потребно и искуство на истим или сличним пословима, а искуство је најлакше добити кроз различите послове у оквиру волонтирања. Податак да више од 51% младих није волонтирало није охрабрујући и говори у прилог пасивности омладине. Младима се у Бањој Луци нуди могућност волонтирања у великом броју удружења као што су Бањалучки центар за људска права, Центар „Заштити ме“, Хелсиншки парламент грађана Бања Лука, Омладински комуникативни центар, Савјет омладинских организација Бање Луке, студентским организацијама и сл. али такође они могу волонтирати и у великом броју републичких и

градских институција у циљу добијања неопходног искуства за будуће запошљавање. Код волонтирања је најбитније лично прегалаштво и ангажман, те се зато одређен број младих треба упутити у начине и могућност волонтирања, као и у то да се сами морају ангажовати за добијање задужења у оквиру неког волонтерског ангажмана. Ово је такође једна врста друштвеног ангажмана, који поред помоћи заједници, у великој мјери може допринијети и побољшању положаја младих људи на тржишту рада. Зато је охрабрујући податак да се преко 63% младих жели активније укључити у акције волонтирања и друштвеног ангажмана. Ово превасходно стога што им такве акције и искуство добијено у њима могу помоћи при накнадном тражењу запослења.

Од укупно 920 испитаника који су дали одговор на питање **„Да ли сте довољно информисани путем различитих начина информисања о могућностима волонтерског ангажмана?“** њих 44,13%, односно 406 испитаника јесте довољно информисано о могућностима волонтерског ангажмана, док 514 испитаника, односно 55,87% није довољно информисано о могућностима волонтерског ангажмана.

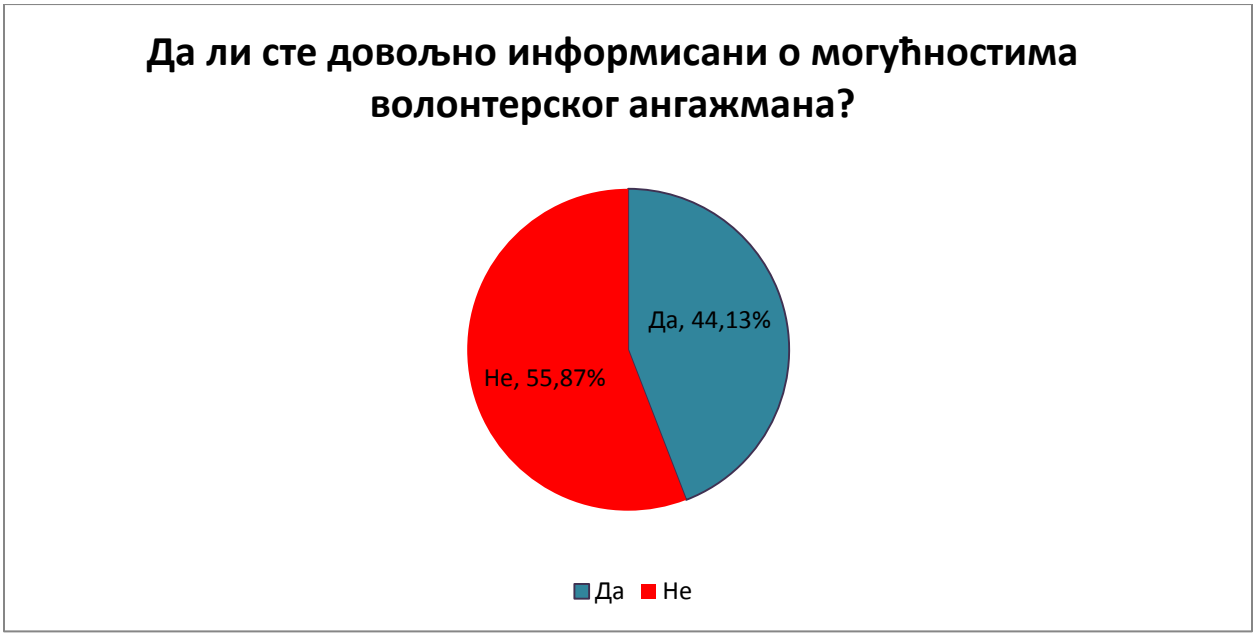

Натполовична већина младих људи није упозната са могућностима различитих облика волонтерског ангажмана. Ови подаци кореспондирају са претходним и наводе на закључак да би млади људи радо волонтирали и тако стицали искуство у раду, али да је неопходно да се пронађу начини на које би информације о могућностима волонтерског ангажмана лакше долазиле до њих, што је могуће урадити кроз допуњавање садашњих база података о волонтирању или прављењем нових база.

У данашњем свијету модерних комуникација то је веома лако направити нпр. путем сајта који би уређивала Градска развојна агенција, а на коме би се налазиле понуде

за волонтерски ангажман у различитим организацијама или институцијама које се налазе у Бањој Луци, и који би кореспондирао са базом за друштвени ангажман младих људи. На Граду лежи дужност да направи оквир у склопу којег би се млади могли на најбољи могући начин информисати о могућностима волонтерског и друштвеног ангажмана, као и да редовно позива младе на укључивање у те ангажмане и активно учествовање у њима.

У склопу активне партиципације младих људи у изради ОПБЛ, а у складу са активном партиципацијом младих у друштву и у активностима којом се заједница може унаприједити, испитаници су имали прилику да наведу шта би унаприједили и поправили, **шта је оно што недостаје Бањој Луци у било ком сегмету**. Сва рјешења која су предложена су уграђена у ОПБЛ, а одређена су укључена и у стратегије ОПБЛ.

Уколико се неки од приједлога понављао, навођен је сваки пут у оригиналу, да би се дошло до тачнијих рјешења младих људи у вези унапређењем Бање Луке. Приједлози су навођени оним редом како су и попуњавани, односно скупљани.

Приједлоге је написао 101 испитаник, док 917 испитаника није навело своје приједлоге. Евентуалне граматичке и сличне грешке у приједлозима су исправљене, а увредљиви приједлози нису наведени на списку.

Давани су сљедећи приједлози:

- Више дешавања: културних, забавних и више радних мјеста.
- Културе.
- Недостаје јој много тога.
- Стазе са особе са инвалидитетом.
- Више поштовања према људима.
- Много тога...
- Више спортских манифестација (попут полумаратона) уређених паркова и зелених површина за дружења и излете...
- Иновације у управљању градом. Све остало би се само посложило.
- Више радних мјеста и мање приватних факултета.
- Љетна позорница, филмски фестивал, више промоција књига.
- Више књижевности.
- Инфраструктура... и извео бих културу на улицу.
- Опера. Више концерата квалитетнијих умјетника нпр. *2Cellos*.
- Одвојити више новца у буџету за спорт и културу него до сада.
- Култура људи.
- Недостаје ток са временом, само када бисмо примијенили рјешења из западноевропских и централноевропских пријестоница, ријешили бисмо све проблеме.

- Јефтиније карте аутобуских превозника за студенте.
- Омладински едукативни садржај, кроз забавне радионице.
- Неопходни су одрживи спортски клубови.
- Више културних дешавања, спортских центара, биоскопа, сајмова за запошљавање и догађаја на којима млади произвођачи могу да продају своје производе.
- Подршка и подстицај младих талентованих људи.
- Трим стаза, уређенији паркови и више спортиста.
- Више запослења.
- Више културних дешавања занимљивог садржаја која би привукла омладину и која би била боље пласирана преко медија и друштвених мрежа.
- Запошљавање и свако дјеловање без утицаја политике.
- Спорт.
- Бициклистичке стазе.
- Више паркова.
- Више зелених површина, паркова и бициклистичких стаза.
- Више индустрије.
- Више отворености за друге и другачије.
- Етажне паркинг гараже.
- Туристички потенцијал који је веома неискориштен.
- Бањалука има доста тога у материјалном смислу, оно што недостаје и на чему треба радити јесу међуљудски односи Бањалучана (мислећи на све нас који припадамо граду Бања Лука без обзира са које смо општине).
- Да Бањалучани не глуме шминкере и да буду оно што јесу.
- Изградња дјечијих игралишта, паркова, паркинг мјеста, квалитетнији путеви и рјешавање саобраћајних гужви.
- Велике домаће фирме.
- Организованост.
- Квалитет и квантитет спортских и културних дешавања.
- Понуду за квалитетно искориштавање слободног времена.
- Култура, у сваком смислу. За разлику од просјечности која се култивише, подстрекивала бих изврсност.
- Лоше и уске улице и мало паркинг мјеста.
- Прије свега, Бањој Луци недостаје способна градска управа.
- Више културног садржаја и посла.
- Уређење паркова и више радне снаге за одржавање града.
- Бољи путеви, а не овај ужас од асфалта.
- Спортски терени.

- Паркови, клупе, дјечија игралишта...
- Паркови, дјечија игралишта и спортски терени.
- Бициклистицка стаза.
- Недостаје младих људи у владајућој структури. А конкретно недостаје више простора и средстава за младе, посао за средњошколце и студенте да имају свој џепарац.
- Туристичких садржаја, све везано за мобилност...
- Бољи приступ за инвалиде.
- Културно – историјске манифестације, спортске приредбе, омладинске манифестације итд.
- Развноврснија културна дешавања + више улагања у спорт генерално.
- Више радних мјеста, веће плате радника, више планске урбанизације града, недостају колектори за пречишћавање отпадних вода које се испуштају у Врбас.
- Више спортских активности гдје би сви грађани могли да учествују.
- Ништа.
- Више доступних послова за младе, боље организација градског превоза, уређене обале Врбаса, већи ниво професионализма у спортским колективима, планско грађење и поштовање закона и норми приликом грађења...
- Инфраструктуру.
- Свијест њених грађана.
- Праведно запошљавање.
- Ноћна расвјета и одржавање спортских терена, бициклистицке стазе на територији града, одржавање паркова и зелених површина.
- Задовољно становништво које би прихватило, сугерисало и подржало све оно што се дешава у граду.
- Кадар који зна шта подразумијева култура и спорт и шта је ангажовање у вези с тим.
- Недостаје више паркова, спортских терена...
- Много тога.
- Више књижевних вечери, све се своди на музичке концерте.
- Више дешавања за младе.
- Недостаје довољно правде и затвора.
- Боље коришћење ријеке Врбас, оперска сала, више концерата Бањалучке филхармоније...
- Повећање финансирања спортских удружења.
- Више паркова, парк намјењен само за псе.
- Паркови и фабрике.

- Улагати у индустрију, ИТ сектор и туризам.
- Ред, институције, озбиљна јавност.
- Више спортских манифестација.
- Иде на боље. Треба само времена.
- Смјештајни капацитет, улице.
- Припремио омладину културно. Некултурна омладина и грађани не могу ни допринијети развоју културе.
- Свашта.
- Више умјетничких вечери, спортских организовања и радионица усавршавања.
- Треба вратити Краткофил...
- Јавни превоз, здравство, школство...
- Фабрике, више радних мјеста.
- Организација у сваком смислу, култура понашања, непотизам и корупција на сваком кораку.
- Цестовна инфраструктура.
- Веће укључење младих у друштвена, културна и политичка дешавања у граду.
- Више паркова за дјецу и више зелених површина што упорно уништавамо.
- Више омладинског ангажмана, више финансирања културних садржаја, промоција локалних креативаца.
- Недостатак дешавања и њихова разноврсност као и лоша информисаност о дешавањима.
- Оперска кућа, институција филхармоније, балетска школа, више концерата класичне, џез, блуз музике, представе прилагођеног садржаја за дјецу и омладину, трибина за промовисање младих талената, јефтиније школе свјетских језика као и курсева за информатику-програмирање, умјетничко клизање, боља реклама спортских мечева као и концерата, јер не знамо шта уопште има од дешавања због недостатка или недовољне рекламе.
- Образовани и просвјећени људи који би промијенили све оно што не функционише.
- Окретање природним богатствима, природном начину живљења, његовање наше културе, подрзавање градских спортиста и организовање дружења младих кроз едукативно/креативне радионице.
- Радна мјеста.
- Одбојка и кошарка.
- Боље школство, више културног садржаја, развијање начина за подизање свијести младих људи.
- Повезаност међу људима, осјећај припадности овом граду.
- Недостаје зелених површина, игралишта, вртића, радних мјеста...

2.11. Заштита животне средине и млади

Здрава животна средина је основ за очување здравља младих људи, њихове егзистенције, здравог развоја друштва. Она представља веома битан фактор за ниво живота цјелокупног становништва. У савременом друштву и модерној европској цивилизацији заштита животне средине представља једну од водећих тема. Млади људи се свакога дана могу сусрести са примјерима загађења, како на територији остатка БиХ, тако и на територији Града. На штету садашњих, али и будућих генерација „о горућем проблему, свијест се развила тек када је животна средина дошла до тачке истребљења животињских врста, оштећења озонског омотача, глобалног отопљавања, загађења воде, ваздуха и земљишта. Тек тада се поставило питање односа међународне заједнице, држава и појединца према животној средини и живота у здравом окружењу.“ И поред несумњивог постојања свијести на цјелој планети, ово питање није заступљено колико је потребно и није му дат значај који свакако заврређује.[137]

Када су у питању млади људи у Бањој Луци **екологија и заштита животне средине** су небитне за 4,58%, односно за 45 испитаника. Екологија и заштита животне средине су битне за 52,95%, односно 520 испитаника, док су јако битне за 42,47%, односно 417 испитаника. Свој став је по овом питању изразило укупно 982 испитаника, док то није урадило њих 617.

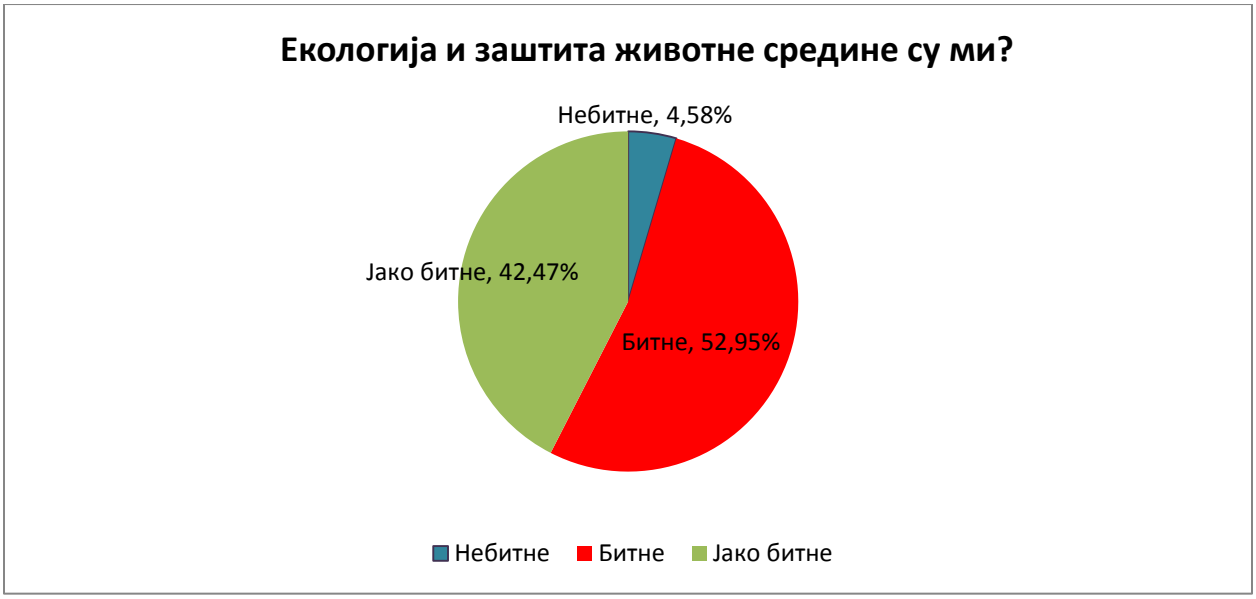

На питање **„Да ли знате постоје ли у Бањој Луци контејнери за разврставање отпада?“** одговорило је укупно 980 испитаника, од којих 73,88%, односно 724 испитаника

[137] Мања Блажић, „Право на здраву животну средину као људско право“, *Заштита животне средине у законодавству и пракси,* [Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд: 2015], страница 17.

зна да у Бањој Луци постоје контејнери за разврставање, док 26,12%, односно 256 испитаника то не зна. Одговор није дало 98 испитаника.

Од 987 испитника, њих 92,2%, односно 910 испитаника би, да имају ту могућност, **разврставали отпад**, док 7,80%, односно 77 испитаника то не би радило. На ово питање одговор није дало 108 испитаника.

На питање **„Да ли бисте се одазвали да волонтерски, бесплатно учествујете у акцији уређења града или обале Врбаса?“** одговорило је укупно 989 испитаника. Од тог броја 821, односно 83,01% испитаника би се одазвало да волонтерски, бесплатно

учествујете у акцији уређења града или обале Врбаса, док се 16,99%, односно 168 испитаника не би одазвало на акцију уређења града или Врбаса. Свој одговор је ускратило 29 испитаника.

Исправно управљање питањима животне средине и ризицима који су у вези са тим захтијева доношење одлука које се заснивају на науци и пракси. Извјештавање о животној средини, које раде одређене организације у Бањој Луци, као што је Центар за заштиту животне средине, премошћује јаз између научних истраживања и употребе науке у процесу доношења одлука у области заштите и управљања животном средином. Но да би се у БиХ, а самим тим и у Бањој Луци, побољшала заштита животне средине те прикупљање и кориштење података који требају бити базирани на поузданим и правовременим подацима и информацијама, потребно је ојачати постојећи правни и институционални оквир.[138] У тај оквир се поред државних и републичких власти свакако треба укључити и локална власт, односно сам Град. Дугорочну заштиту околине може осигурати укључивање захтјева, потреба и циљева у планске документе свих сектора који могу имати везе са Бањом Луком и градском администрацијом. Одлична ствар, када су у питању млади људи у Бањој Луци, је да они схватају потребу да се сачува здрава животна средина. Такође, веома је охрабрујућа чињеница да би се велики број њих укључио у волонтерске акције које су везане за заштиту животне околине и за очување градских ресурса и њихово незагађивање. Град би, у склопу и осталих области у ОПБЛ требало да усмјери своју пажњу на бољу сарадњу са институцијама и организацијама које се баве животном средином, а све у циљу боље заштите природних потенцијала које Бања Лука посједује.

[138] *Извјештај о стању околиша у Босни и Херцеговини 2012,* [Министарство вањске трговине и економских односа Босне и Херцеговине, Сарајево: 2012], страница 222.

2.12. Особе са инвалидитетом у Бањој Луци[139]

Особе са инвалидитетом представљају једну од социјално најугроженијих група становништва која је у сталном ризику од социјалног искључивања. Ризик социјалне искључености за ову категорију становништва произлази из саме природе функционалног и здравственог стања у којем се налазе лица са инвалидитетом. Посебна угроженост постоји за младе људе са инвалидитетом, који у својим формирајућим годинама морају да се изборе са многим изазовима које пред њих ставља друштво и непоштовање стандарда људских права од стране различитих органа. Република путем система подршке има задатак да обезбиједи посебну друштвену заштиту и подршку према особама са инвалидитетом. БиХ је потписница *Конвенције о правима особа са инвалидитетом*. У члану 9. те Конвенције наводи се да државе требају да предузимају одговарајуће мјере у осигуравању приступа „на равноправној основи с другим особама, изграђеном окружењу, превозу, информацијама и комуникацијама, укључујући информационе и комуникацијске технологије и системе, као и осталој опреми, просторима и услугама намијењеним јавности, како у урбаним тако и у руралним подручјима“ како „би се особама с инвалидитетом омогућило независно живљење и потпуно учествовање у свим подручјима живота.“[140]

Од укупно 960 особа које су понуниле Упитник и одговориле на питање **„Да ли имате неку врсту инвалидитета?“** њих 24, односно 2,5% је одговорило да имају неку врсту инвалидитета, док је њих 97,5%, односно 936 особа изјавило да немају инвалидитет. На ово питање одговор није дало 58 особа.

[139] Дио о облицима инвалидитета није у потпуности усклађен са Конвенцијом, већ прати постојећа правна рјешења и оно што млади најчешће идентификују као инвалидитет.

[140] *Convention on the Rights of Persons with Disabilities,* [United Nations, A/RES/61/106, New York: 13.12.2006], article 9.

Од 24 особе које су потврдно одговориле на питање о томе да ли имају неку **врсту инвалидитета** на питање коју врсту инвалидитета имају њих 6, односно 28,57% је навело да има обољење мишића, 57,14% је корисника колица, односно њих 12, док је њих троје, односно 14,28% навело слабовидност као одговор на ово питање. Одговор није дало троје испитаника.

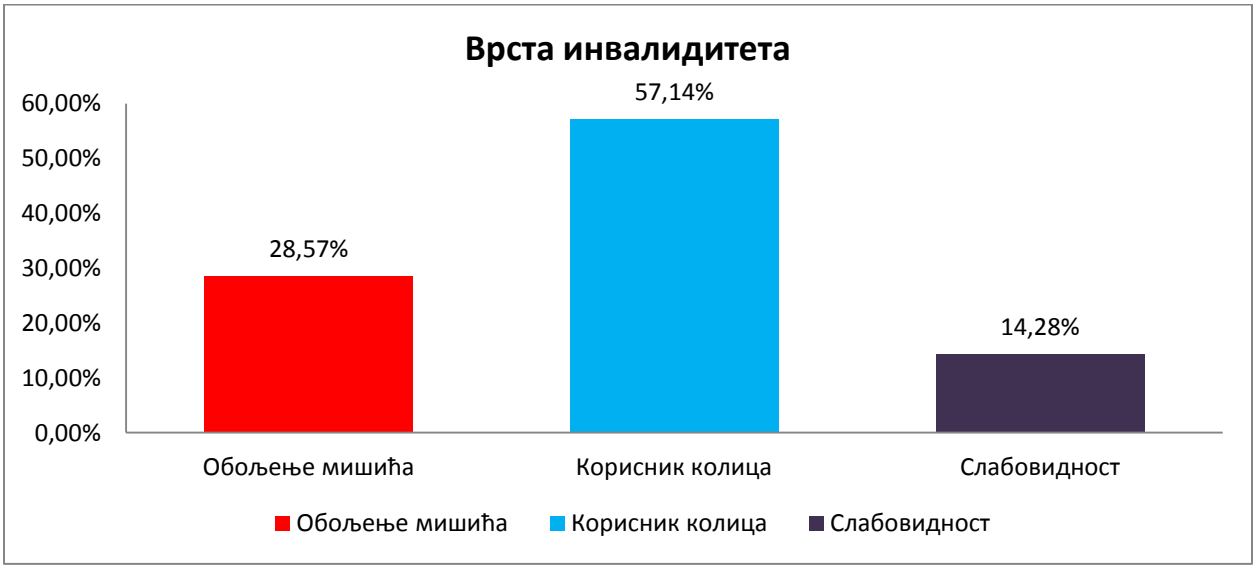

Иако је само 24 испитаника изјавило да има неку врсту инвалидитета, њих чак 163 је одговорило на питање **„Да ли су Вам, по основу Вашег инвалидитета, доступне неке услуге у заједници?“**. Од тога њих 95,09% односно 155 испитаника сматра да нису доступне неке услуге у заједници, док је њих 8 односно 4,91% дало потврдан одговор на ово питање и одговорило да су им доступне неке услуге у заједници на основу њиховог инвалидитета. Одоговор на ово питање није дало 855 испитаника.

Диспропорција у одговору на ово питање у односу на одговоре на питања о томе да ли испитаници имају неку врсту инвалидитета и уколико имају која врста инвалидитета у питању, вјероватно је настала због неразумијевања самог питања од стране испитаника. Испитаници који су одговорили на ово питање, а који немају инвалидитет или који нису дали одговоре на претходно наведена питања су вјероватно мислили да је питање упућено за све испитанике, а не само за испитанике који имају неку врсту инвалидитета.

Ипак, одговор на ово питање је веома значајан јер огромна већина испитаника сматра да особе са инвалидитетом немају приступ неким услугама у заједници. Такав став имплицира да је проблем доступности услуга у заједници препознат, не само од стране особа са инвалидитетом, него и од осталих грађана. Проблем доступности одређених услуга у заједници за особе са инвалидитетом би требало да буде једна од приоритетних области за рјешавање у Граду.

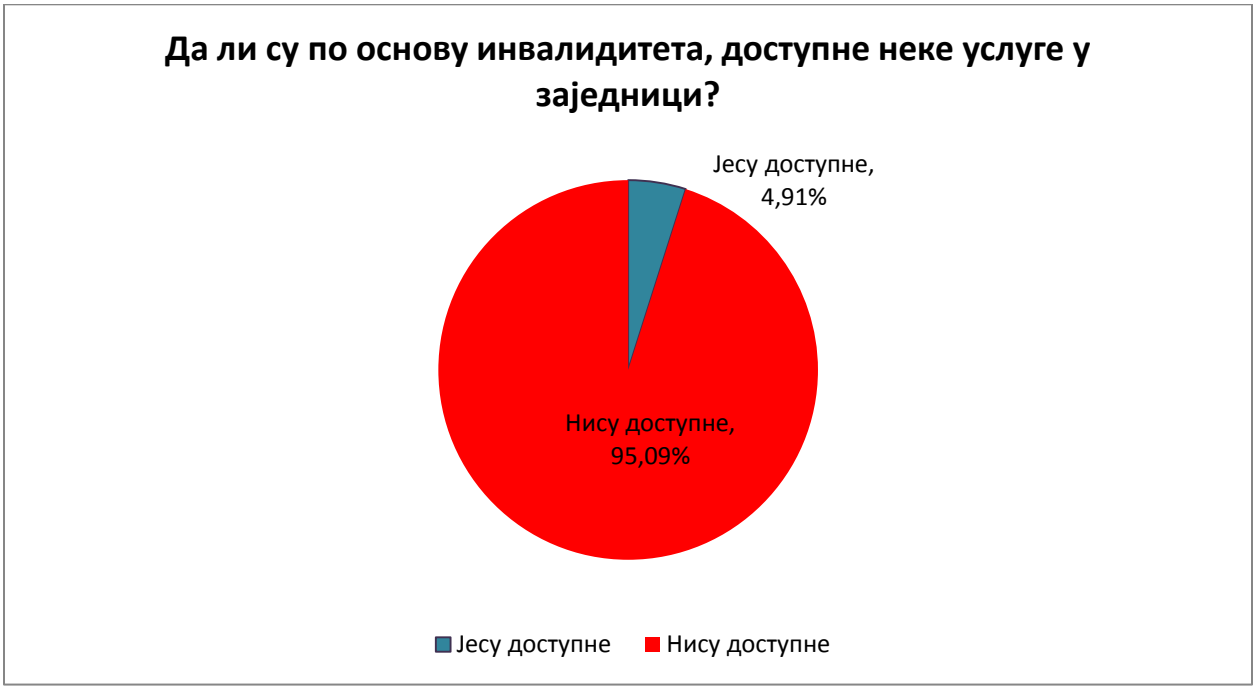

Од укупно 896 испитаника њих 122, односно 13,62% се сусретало са **дискриминацијом по основу инвалидитета**, док се са овом дискриминацијом није сусрело 86,38%, односно 774 испитаника.

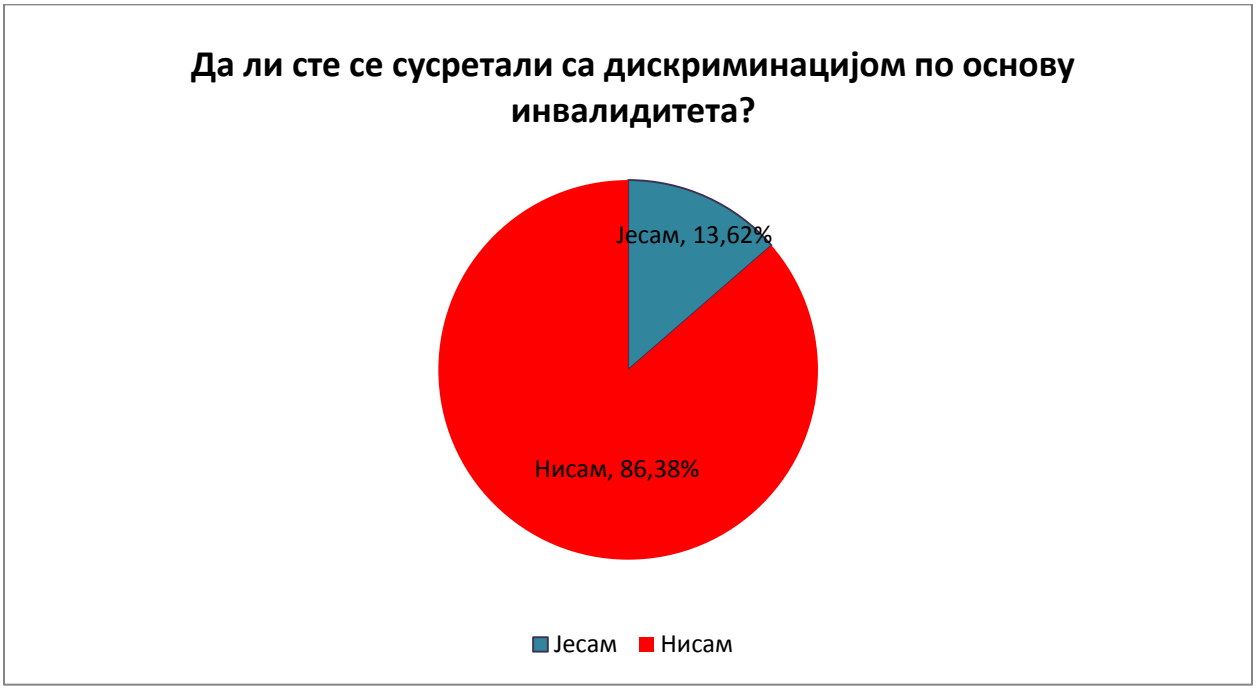

Град Бања Лука је због будућих активности и које су неопходне за побољшање положаја особа са инвалидитетом усвојио *Локални акциони план за унапређење положаја*

лица са инвалидитетом у Бањој Луци за период од 2014. до 2019. године. Бања Лука мора да буде град у коме се поштују права свих група и у коме је свакоме омогућено пуно остваривање његових права на сваком мјесту и у свако вријеме. Ради побољшања положаја младих особа са инвалидитетом неопходно је да Град почне у већој мјери да спроводи активности уклањања архитектонских баријера, адаптације основних и средњих школа за редовно похађање школе, адаптације на УНИБЛ и увођења социјалних услуга.

Потребно је да се обезбиједе ефикасни системи друштвене подршке како би се задовољиле потребе лица са инвалидитетом. За то је потребно користити постојеће и развијати нове ресурсе система и спроводити нове активности како би се у потпуности постигло пуно остваривање права лица са инвалидитетом.[141]

Превасходно је неопходно омогућити приступачност (архитектонску и комуникацијску), свим установама и јавним услугама, и инсистирати, у складу са надлежностима, да и сви остали приватни субјекти такође омогуће приступачност за особе са инвалидитетом. Такође, велики проблем представљају и неадекванта рјешења за особе са инвалидитетом, која проблеме са којима се млади који имају одређени инвалидитет могу само продубити.[142] Као што се види из истраживања путем Упитника, особама са инвалидитетом је неприступачан огроман број услуга у заједници, што је став не само особа са инвалидитетом, него и великог броја других младих људи. Рјешавање тог проблема свакако мора да буде један од приоритета Града. Ово мора да се ријеши кроз ефикасно планирање и сарадњу са истакнутим младим појединцима и организацијама особа са инвалидитетом и организацијама које се боре за поштовање људских права и основних слобода. Такође, неопходно је да се рјешења из *Локалног акционог плана за унапређење положаја лица са инвалидитетом у Бањој Луци* почну спроводити у пракси и да се и на тај начин побољша положај омладине која има инвалидитет у подручју које обухвата Град.

Иако мали број лица са инвалидитетом прима новчану помоћ, не може се рећи да особе са инвалидитетом живе у задовољавајућим условима. Новчани цензуси за помоћ су изузетно ниски и не уважавају чињеницу да су животни трошкови особа са инвалидитетом знатно већи од трошкова особа које немају инвалидитет.[143] Зато је потребно да се Град активније укључи у сазнавање потреба омладине са инвалидитетом и да на непосредан начин нађе начине да побољша њен положај, кренувши од директне финансијске или нефинансијске помоћи.

---

[141] *Стратегија унапређења друштвеног положаја лица са инвалидитетом у Републици Српској 2017-2026,* страница 3.

[142] Примјер за то је апсолутно неадекватан прилаз за особе са инвалидитетом који је при реновирању 2017. године направио „Cineplexx Palas“, чиме је могуће угрожавање живота особа са инвалидитетом.

[143] *Локални акциони план за унапређење положаја лица са инвалидитетом у граду Бањалуци – за период 2014-2019,* страница 3.

2.13. Наталитетна политика и останак младих у Бањој Луци

2.13.1. Наталитетна политика

Бања Лука је највећи и најразвијенији град Републике. У њој се рађа и умире највише становништва у Републици. Укупан број живорођене дјеце у Републици у 2016. години био је 9 452, од тога је било 4 931 дјечака и 4 521 дјевојчица. Од 2002. до 2015. године, Република биљежи смањење броја живорођене дјеце. У истом периоду Република је у просјеку сваке године имала 213 мање живорођене дјеце. Просјечна старост мајке при рођењу првог дјетета у Републици била је 26,9 година.

Вишегодишњи подаци указују да жене одлажу рађање дјеце и да се старосна граница приликом рађања дјеце повећава. Укупна просјечна старост мајке при рођењу дјетета у Европској унији била је 30,5, док је у Републици просјечна старост у 2016. години била 28,8 година. Од укупног броја живорођене дјеце, око 81,4% се роди у старости мајке од 20 до 34 године. Ред рођења дјетета задржао се на сличном нивоу као што је био у 2015. години. Око 46,6% мајки које су рађале у 2016. години родиле су прво дијете, друго дијете око 37,3% мајки, а треће и више дјеце око 16,2% мајки. Око 62,7% мајки које рађају прво дијете, рађају у старосној групи 20-29, око 67,1% рађања другог дјетета је у старосној групи 25-34, а око 87,8% мајки треће дијете рађају у старосној групи 25-39.

На питање о **брачном статусу** одговор је дало 925 испитаника, док је њих 93 ускратило одговор на ово питање. Од 925 испитаника ожењено или удато је њих 95, односно 10,27%. Неожењено или неудато је 830 испитаника, односно 89,73%.

Када је у питању број дјеце испитаника резултати показују да млади људи у великом броју случајева немају дјецу. Тако је на питање **„Имате ли дјеце и колико?“** одговорило 1000 испитаника, док је њих 18 задржало право да не да одговор на ово питање. Од 1000 испитаника који су одговорили на ово питање једно дијете има њих 62, односно 6,2%.

Више од једног дјетета, односно двоје дјеце има 22 испитаника, односно 2,2%, док троје дјеце има двоје испитаника, односно 0,2%, док идентичан број испитаника има и више од троје дјеце (2 испитаника, 0,2%). Велики број испитаника, њих 912, односно 91,2% је изјавило да нема нити једно дијете.

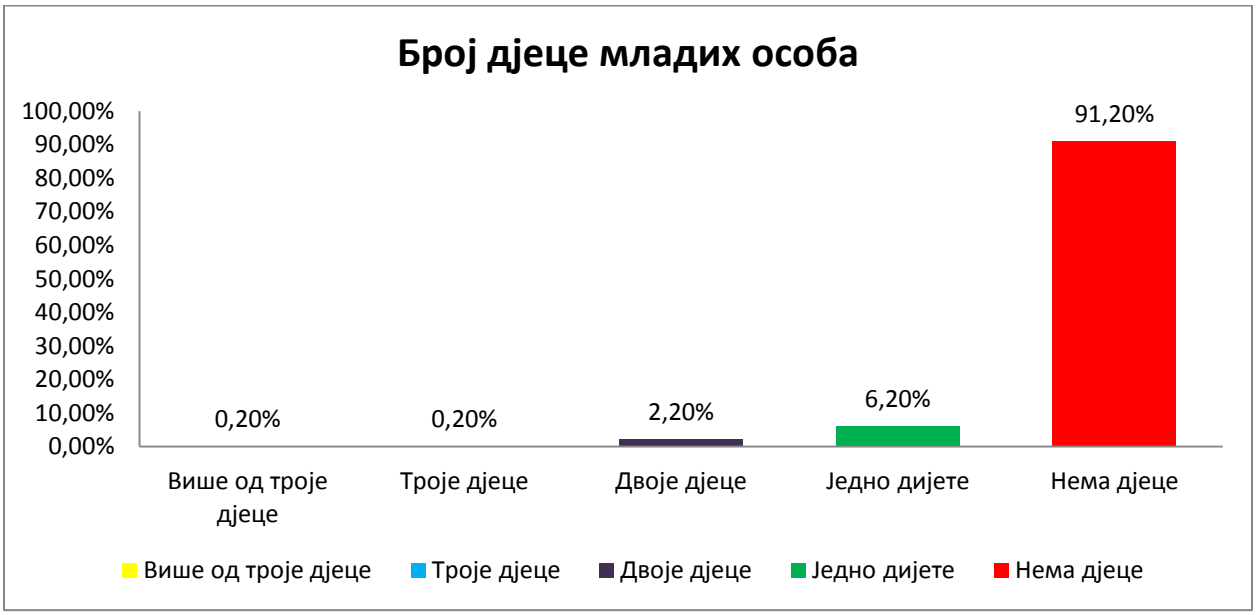

Од 2002. године природни прираштај Републике је негативан, а највећа негативна вриједност забиљежена је у 2015. години 4,0‰. Континуитет пада природног прираштаја указује на све већи број умрлих, а мањи број живорођених.[144] Природни прираштај у Бањој Луци позитиван је посљедње двије године, па је тако 2016. године рођено 3 380 беба, док је умрло 2 507 лица. Већи број рођених у односу на умрле забиљежен је и 2015. године када је рођено 3 268 беба, док је преминуло 2 481 лице.

Ови подаци указују на алармантан податак који казује да млади људи у огромном броју случајева немају дјецу, и уколико видимо повезаност ових одговора са одговорима о запослености у Бањој Луци или са одговором о томе колико младих људи жели да напусти Бању Луку и Републику, долазимо до тога да се Град мора активно укључити у изградњу друштва у којем ће млади људи жељети да остану, јер ће им бити омогућена заједница

[144] Републички завод за статистику Републике Српске, *Рођени и умрли у Републици Српској 2016,* [линк: *http://www.rzs.rs.ba/front/article/2462/,* приступљено 28.10.2017. године у 12:55]

једнаких прилика у којој ће моћи на најбољи могући начин да развијају своје способности и капацитете и у којој ће на много лакши начин него што је то у овом тренутку доћи до запослења.

Иако се у Бањој Луци у посљедњих пар година биљежи позитиван природни прираштај, осјетно је смањење рађања дјеце међу младим људима и неопходно је да Град самостално и у сарадњи са републичким и државним органима почне спроводити разне мјере пронаталитетне омладинске политике. Прије свега, у складу са могућностима, потребно је да Град даје веће новчане подстицаје младим људима за рођење дјеце. Такође, потребно је да Град помаже младим брачним паровима кроз различита савјетовања која би организовао у сарадњи са различитим организацијама и да кроз различите видове нефинансијске помоћи помогне младим паровима у подизању дјеце. У складу са својим надлежностима, потребно је да Град утиче на релевантне органе и институције да се порез на опрему за бебе у потпуности укине, што би била једна од најважнијих мјера пронаталитетне политике за младе особе, које често финансијски не могу да поднесу рођење дјетета, као и да подстиче привредна друштва на свом подручју да своје донације усмјере на младе парове који имају дјецу.

2.13.1. Останак младих у Бањој Луци

Један од основних проблема са којима се данас суочавају Град, Република и БиХ јесте емиграција, односно одлазак великог броја, нарочито младих људи из земље. Након великих миграцијских промјена изазваних ратом у БиХ који је трајао од 1992. до 1995. године, те повремених пост-ратних периода интензивираног одљева мозгова из БиХ, број исељавања из БиХ је током 2016. и 2017. године већи него претходних година. Према доступним званичним подацима „агенција за статистику земаља пријема и дипломатско-конзуларних представништава БиХ обједињених у Миграцијском профилу за БиХ за 2016. годину, процјена укупног броја особа које живе у исељеништву, а које воде порријекло из БиХ износи најмање 2 милиона“. Они чине 56,64% у односу на 3 531 159 укупног становништва у БиХ. Према процјенама Свјетске банке тај проценат је нешто мањи и износи 44,5% што позиционира БиХ на 16. мјесто у свијету по стопи емиграције у односу на број становника у земљи. Подаци Свјетске банке се односе „само на прву генерацију босанскохерцеговачких емиграната, те отуда и разлика у укупном броју и стопи емиграције у односу на укупан број становника у земљи.“ Бања Лука и БиХ су данас суочене са знатно већом емиграцијом становништва у односу на земље регије. Према најновијим подацима Свјетске банке БиХ је „са стопом емиграције од 44.5% знатно испред Србије (18%) и Хрватске (20,9%).“ Међутим, оно што је посебно алармантно у овој цјелокупној ситуацији јесте то што Бању Луку, Републику и БиХ напуштају образовани

млади људи, и то скоро 30% високобразованих људи, од чега је 11,1% љекара, по чему БиХ заузима водеће мјесто у Европи и свијету. [145]

На питање **„Видите ли своју будућност и живот у Бањој Луци или желите да напустите Бању Луку и Републику Српску?“** одговор је дало 983 испитаника, док њих 35 није одговорило на ово питање. У Бањој Луци и Републици Српској жели да остане 48,83%, односно 480 испитаника. У Бањој Луци и Републици Српској не жели да остане 503, односно 51,17% испитаника.

Више од 50% младих људи жели да напусти Бању Луку. Да би се овај број смањио и повећао број оних који желе да остану у Бањој Луци, поред сарадње Града са државним и републичким органима на задржавању младости Републике на њеном подручју, неопходно је и досљедно провођење рјешења, мјера, стратегија и приједлога датих у овој ОПБЛ.

Да бисмо задржали младе људи у Бањој Луци и Републици потребно је константно унапређивати и поправљати однос органа и институција на републичком, државном и локалном нивоу према омладини, како би Бања Лука и Република задржале младе људе на њиховом подручју. Потребно је створити друштвени амбијент у којем млади људи желе да остану, стварају своје породице и раде. Млади Бању Луку носе у срцу и чувају у души и зато Банова Лука мора да иста осјећања покаже према њима кроз спровођење квалитетних рјешења на побољшању њиховог положаја.

[145] *Масовни одлазак младих из БиХ: потрага за послом или бијег од стварности? – студија,* [Heinrich-Böll-Stiftung: Сарајево, јули 2017], страница 3.

III
МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Скупштина Града обавезна је да најраније у децембру године на истеку, а најкасније у фебруару сљедеће године, усвоји, а одмах након тога и јавно објави на интернет страницама Града извјештај о броју реализованих пројеката, буџетским издавањима и реализованим правцима и стратешким циљевима из ОПБЛ.

У извјештају за сваку годину ће се одговорити на питања:

- Ко је добио одређена новчана средства и ради остварења којих циљева и праваца из ОПБЛ?
- Да ли су се средства користила на одговарајући начин?
- Да ли су резултати у складу са уложеним напорима?
- Да ли реализовани пројекти испуњавају очекивања корисника?
- Да ли је новац потрошен на одговарајући начин?
- Да ли се побољшава ситуација са младим људима у Бањој Луци?
- Колико је ефикасна проведба ОПБЛ?
- Које ствари су могле бити квалитетније урађене за провођење циљева датих у ОПБЛ?

Прије слања овог извјештаја у Скупштину Града на одлучивање, а најкасније 30 дана прије тог одлучивања, Град је дужан јавно објавити нацрт извјештаја на својим интернет страницама, да би омладинске и остале организације из Бање Луке могле дати своје примједбе, сугестије, критике и приједлоге на њега. Све примједбе, сугестије, критике и приједлози који се усвоје, као и они које се не усвоје, морају ући у додатак извјештаја за сваку годину и бити јавно објављени, заједно са њим.

Након усвајања у Скупштини Града, ООЗОС ће припремити *Информације о реализованим активностима и спровођењу стратегија и релизовању циљева из ОПБЛ* и јавно их објавити на интернет страницама Града.

Такође, у години прије доношења нове омладинске политике, ООЗОС ће припремити *Извјештај о реализованим активностима и спровођењу стратегија и релизовању циљева из ОПБЛ (2018-2022) у периоду од протекле четири године* који ће дати Скупштини Града на усвајање. Прије слања овог извјештаја у Скупштину Града на одлучивање о њему, Град је дужан јавно објавити нацрт извјештаја да би омладинске и остале организације из Бање Луке могле дати своје сугестије, критике и приједлоге на њега. Све примједбе, сугестије, критике и приједлози који се усвоје, као и они које се не усвоје, морају ући у додатак извјештаја и бити јавно објављени, заједно са њим.

IV
СТРАТЕШКИ ПРАВЦИ И ЦИЉЕВИ

Стратешки правци и циљеви ОПБЛ представљају званичне правце и циљеве којима би требало да се крећу Град, одјељења у градској управи, институције и све остале организације које имају додира са проблематиком која је исказана у ОПБЛ у креирању бољег окружења за младе људе у Бањој Луци.

У оквиру стратегија и циљева, велики дио њих је нов и реформаторски, док су одређене стратегије и циљеви преузети из ранијих ОП на нивоу Града и на нивоу Републике и уграђени у овај документ из разлога што је потребно и у будућности радити на њима и њиховом унапређивању. Један дио стратегија и циљева захтјева дугорочан рад и подразумјева наставак активности у наредним ОП. За квалитетно спровођење циљева и стратегија неопходно је и усвајање одређених приједлога и усмјерења која су дата у цјелокупном тексту ОПБЛ.

Град треба да на путу остварења ових стратегија и циљева заузме лидерску позицију, те да креира и води револуционарне и реформске процесе кроз цјелокупну институционалну структуру која се бави младим људима у Бањој Луци. Све то треба да буде рађено гледајући положај младих и њихову особиту рањивост у различитим областима којима се бави ОПБЛ.

Стратешки правци и циљеви реализоваће се на основу годишњих акционих планова, које треба да усвоји Скупштина Града. Све омладинске организације, организације за младе и остале организације које могу учествовати у реализацији праваца и циљева ОПБЛ дужне су да доставе своје програме и пројекте у складу са дефинисаним стратешким циљевима и правцима, у складу са датумима у јавним позивима, Граду односно ООЗОС, а на основу чега ће ООЗОС припремити Акциони план и доставити га на разматрање и усвајање Скупштини Града.

У оквиру годишњих акционих планова биће представљене и буџетске ставке, односно финансијска средства неопходна за имплементацију стратегија и циљева из ОПБЛ, односно проведбу цијеле ОПБЛ. Ово стога што су претходне омладинске политике садржале буџетске ставке, али оне у огромној мјери нису могле бити реализоване због недостатка средстава у Граду. На овај начин, ОПБЛ нуди ООЗОС могућност да на много садржајнији и квалитетнији начин припремите буџетске ставке за сваку годину.

Остале организационе јединице Административне службе Града, јавне установе, институције и остале организације које су непосредно везане за области из ОПБЛ, требало би да у оквиру својих надлежности, а у складу са пројекцијом буџета Града, планирају реализацију стратешких праваца и циљева.

1. Запошљавање младих

Стратешки правац 1.

Бања Лука као слободна зона freelance послова

Стратешки циљ 1.1. Израда документа „Стратегија слободне зоне *freelance* послова за територију Града Бања Лука“.

Стратешки циљ 1.2. Олакшавање доприноса и пореза када су *freelance* послови у Бањој Луци у питању, путем заговарања и лобирања градских власти на републичком и државном нивоу.

Стратешки циљ 1.3. Подстицање младих људи да усвајају специфична знања која су неопходна за *freelance* послове.

Стратешки циљ 1.4. Подстицање младих људи од најранијег доба када су зрели за *freelance* послове да учествују у таквим пословима.

Стратешки циљ 1.5. Подстицање *freelance* послова међу младим људима на различите неновчане начине.

Стратешки циљ 1.6. Подршка организацијама које су специјализоване за увезивање свих оних који обављају *freelance* послове.

Стратешки циљ 1.7. Формирање посебне комисије састављене од стране Града и од стране самих *freelance* радника, која би пратила *freelance* пословање у Бањој Луци и усмјеравала га на исправне правце, уз оснивање централне организације која би руководила тим процесима.

Стратешки циљ 1.8. У сарадњи са организацијама и институцијама које дјелују на подручју Града организовање програма неформалног и допунског образовања из области од значаја на тржишту рада као што су знања из области информационих технологија, страних језика, компјутерског дизајна и сл.

Стратешки циљ 1.9. Промоција Бање Луке као слободне зоне за *freelance* пословање и лидера у области запошљавања младих људи у оквиру модерних информационих токова.

Стратешки циљ 1.10. Подстицање развоја економског туризма, ради погодности које млади људи из различитих дијелова свијета могу добити доласком и преносом својег пословања у Бању Луку.

Стратешки правац 2.

Повећање домаћих и привлачење страних инвестиција и повезивање предузетника са младим људима

Стратешки циљ 2.1. Повећање и подстицање на различите неновчане начине оснивања нових привредних друштава и предузетничких радњи заснованих на иновацији које генеришу нову потребу за радном снагом.

Стратешки циљ 2.2. Подстицање домаћих и страних привредних друштава да своје дјеловање усмјере на Бању Луку и да у Бањој Луци отварају своја представништва.

Стратешки циљ 2.3. Осигурање веће повезаности система образовања са тржиштем рада.

Стратешки циљ 2.4. Повећавање могућности студентске праксе и стажирања у оквиру свих градских одјељења и инстутуција, као и у оквиру цивилног сектора.

Стратешки циљ 2.5. Развој система професионалне и каријерне оријентације кроз постојеће организације.

Стратешки циљ 2.6. Боља комуникација и презентовање институција, факултета, те омладинских организација средњошколцима – будућим студентима и њихово боље упознавање са потребама тржишта рада.

Стратешки правац 3.

Стварање боље и привлачније предузетничке атмосфере у Бањој Луци

Стратешки циљ 3.1. Израда документа „Стратегија за побољшање предузетничке атмосфере у Бањој Луци“.

Стратешки циљ 3.2. Креирање подстицајног амбијента за генерисање, раст и развој предузетничких идеја младих.

Стратешки циљ 3.3. Административна подршка младим предузетницима, кроз смањење бирократских и других препрека у оснивању и развоју предузетништва и обезбјеђење систематске подршке младим људима који се баве предузетништвом.

Стратешки циљ 3.4. Налажење модела према којем би Град могао да суучествује у одређеним бизнис идејама по принципу сувласништва.

Стратешки циљ 3.5. Оснивање више предузетничких инкубатора на подручју Града.

Стратешки циљ 3.6. Формирање Клуба младих предузетника у оквиру Привредне коморе.

Стратешки циљ 3.7. Увођење предузетничког образовања у систем формалног образовања уз сарадњу са надлежним министарством и институцијама.

Стратешки циљ 3.8. Подстицање и јачање неформалног образовања могућих предузетника.

Стратешки правац 4.

Систематска подршка програмима и пројектима каријерног савјетовања, вођења и стицања практичног искуства током процеса формалног образовања и увезивања младих радника и предузетника

Стратешки циљ 4.1. Израда документа „Стратегија увезивања младих људи и предузетника за територију Града Бања Лука“.

Стратешки циљ 4.2. Организација пракси у привредним друштвима и повезивање тржишта рада и образовања кроз пратеће помоћне активности као што су сајмови, радионице, тренинзи и сл.

Стратешки циљ 4.3. Подршка организацијама које пружају информације о праксама у земљи и иностранству, обезбјеђују информативне алате, организују или суорганизују програме пракси или других облика стицања практичног искуства.

Стратешки правац 5.

Развијање културе и етике рада

Стратешки циљ 5.1. Подизање свијести младих људи из области изврсности у раду и константног учења.

Стратешки циљ 5.2. Развијање и подстицање друштвено корисног и плаћеног рада у оквиру институција и различитих организација.

Стратешки циљ 5.3. Редовна едукација и надоградња младих људи из нових начина пословања и односа према раду.

Стратешки правац 6.

Континуирана подршка запошљавању младих

Стратешки циљ 6.1. Развој и оснаживање капацитета Завода за запошљавање, у циљу запошљавања младих људи.

Стратешки циљ 6.2. Подршка омладинском раду и запошљавању младих људи кроз различите видове новчаних и неновчаних подстицаја од стране Града.

Стратешки циљ 6.3. Унапређивање запошљавања и самозапошљавања у руралним и неразвијеним срединама.

2. Стамбена политика за младе

Стратешки правац 1.

Повећавање броја младих људи са сопственом стамбеном јединицом

Стратешки циљ 1.1. Израда документа „Стратегија повећања броја младих људи са сопственом стамбеном јединицом и изградње омладинских станова у Бањој Луци“.

Стратешки циљ 1.2. Помоћ младима приликом куповине или изградње стамбене јединице.

Стратешки циљ 1.3. Подршка унапређивању и повећавању стамбених кредитних линија за младе кроз заједничке програме Града, Владе Републике, ИРБ-а и комерцијалних банака.

Стратешки циљ 1.4. Додатни подстицаји младих особа са инвалидитетом у оквиру бенефициране групе при одобравању стамбених кредита, ради добијања сопствене стамбене јединице.

Стратешки правац 2.

Дефинисање локације у власништву Града за изградњу омладинских станова, изградња омладинских станова и продаја омладинских станова

Стратешки циљ 2.1. Израда документа „Правилник о продаји омладинских станова“, према смјерницама из „Стратегије повећања броја младих људи са сопственом стамбеном јединицом и изградње омладинских станова у Бањој Луци“, уз тачно

дефинисане групе младих људи који могу купити стан и уз тачно дефинисане услове продаје и откупа.

Стратешки циљ 2.2. Изградња и продаја омладинских станова младим људима по нижим цијенама према претходно расписаном конкурсу.

Стратешки циљ 2.3. Иницирање измјена законских прописа у циљу смањења ренте и таксе за уређење грађевинског земљишта и осталих издатака који су неопходни за спровођење изградње и касније продаје омладинских станова младим људима у Бањој Луци.

Стратешки циљ 2.4. Сарадња са Владом Републике и другим надлежним републичким и државним институцијама при реализацији изградње и касније продаје омладинских станова.

Стратешки циљ 2.5. Сарадња са привредним сектором и инвестирање приватног капитала у изградњу омладинских станова.

Стратешки циљ 2.6. Додатне погодности и олакшице приликом отплате омладинских станова од стране ИРБ-а и комерцијалних банака, уз редовну могућност репрограма кредита у случају промјењених околности.

Стратешки циљ 2.7. Исплаћивање једнократних годишњих субвенција, од стране Града, Владе Републике и осталих релевантних органа и организација, за одређене бенефициране категорије младих људи и младих брачних парова при отплати омладинских станова.

Стратешки правац 3.

Реактивација и пренамјена програма „Мој први стан“ у „Наш први стан“ из ОПБЛ 2007 – 2011 за младе брачне парове испод 30 година старости

Стратешки циљ 3.1. Институционални развој стамбене политике младих и формирање програма „Наш први стан“ на нивоу Града за потребе младих брачних парова до 30 година старости.

Стратешки циљ 3.2. Прилагођавање и доношење правних аката везаних за програм „Наш први стан“ и доношење „Правилника о продаји станова у оквиру програма `Наш први стан`“.

Стратешки циљ 3.3. Иницирање измјена законских прописа у циљу смањења ренте и таксе за уређење грађевинског земљишта и осталих издатака који су неопходни за спровођење програма „Наш први стан“.

Стратешки циљ 3.4. Успостављање сарадње са институцијама и организацијама, као и младим људима који су везани за проведбу програма.

Стратешки циљ 3.5. Активно учешће локалне управе у програму „Наш први стан“ (обезбјеђивање локације, пројектне документације и инфраструктуре) у координацији са изградњом омладинских станова у Бањој Луци.

Стратешки циљ 3.6. Обезбјеђивање финансијских средстава за провођење програма у координацији са изградњом омладинских станова у Бањој Луци.

Стратешки циљ 3.7. Имплементација програма „Наш први стан“ и продаја станова након спроведене конкурсне процедуре по бенефицираним цијенама за младе брачне парове.

3. Образовање, култура и физичка култура

3.1. Образовање

3.1.1. Формално образовање

Стратешки правац 1.

Развој изврсности у формалном образовању

Стратешки циљ 1.1. Наставити подржавати формално образовање ученика и студената стипендирањем изврсности и успјешности.

Стратешки циљ 1.2. Суфинансирати и помагати одласке ученика и студената на међународне семинаре и научне конференције.

Стратешки циљ 1.3. Наградити најбоље студенте и ђаке на крају сваке академске или школске године преносним рачунарима, таблетима, „паметним“ телефонима и осталим компјутерским додацима.

Стратешки циљ 1.4. Промоција програма цјеложивотног учења у оквиру формалног и неформалног образовања.

Стратешки циљ 1.5. Подстицати студентско увезивање и сарадњу, као и сарадњу са студентима из региона и иностранства.

Стратешки правац 2.

Повећање образовања кадра из области дефицитарних занимања

Стратешки циљ 2.1. У сарадњи са образовним установама подстицати упис младих након основне школе на дефицитарна занимања у средњим школама и након средње школе на дефицитарна занимања на факултетима.

Стратешки циљ 2.2. Давање додатних подстицаја младима који се школују или студирају дефицитарна занимања, односно она занимања за које постоји велика могућност запослења након завршетка средње школе или факултета.

Стратешки циљ 2.3. Улагања јавног и приватног сектора у развој и напредак образовања у области рачунарских, роботичких и сличних модерних технологија, који су тражени на домаћем и свјетском тржишту рада.

Стратешки циљ 2.4. Подстицати студентско увезивање и сарадњу из области дефицитарних занимања и субвенционисати скупове младих који су посвећени надоградњи знања из ових области.

Стратешки правац 3.

Развити свијест о потреби сузбијања корупције у области образовања

Стратешки циљ 3.1. Истраживање појава корупције у образовном систему и начина њихове елиминације.

Стратешки циљ 3.2. Кампања сузбијања корупције у области образовања уз сарадњу Града, универзитета, студентских и омладинских организација и ангажованих младих људи.

Стратешки правац 4.

Подстицање међународне сарадње образовних институција

Стратешки циљ 4.1. Омогућити младим људима студентске размјене и стипендирање истих.

Стратешки циљ 4.2. Прилагодити стандарде и квалитет образовних институција у Бањој Луци европским и свјетским критеријумима.

Стратешки правац 5.

Увођење праксе током школовања

Стратешки циљ 5.1. Увођење праксе као стандарда за сва занимања у оквиру средњошколског и факултетског образовања на којима је она могућа.

Стратешки циљ 5.2. Повећавање могућности ученичке и студентске праксе и стажирања у оквиру свих градских одјељења и инстутуција, као и у оквиру цивилног сектора.

Стратешки циљ 5.3. Развој квалитета успостављене праксе и могућности праћења њене успјешности.

3.1.2. Неформално образовање

Стратешки правац 1.

Јачање неформалног образовања младих

Стратешки циљ 1.1. Подизање нивоа језичке писмености, информационо-техничке писмености, писања пријава, биографије и сл.

Стратешки циљ 1.2. Укључивање младих у различите политике и стратегије које се тичу неформалног образовања.

Стратешки циљ 1.3. Квалитетно информисање младих о могућности усавршавања на семинарима, конференцијама и радионицама.

Стратешки циљ 1.4. Развијање сарадње младих и обезбијеђивање услова за учешће у доношењу одлука које се тичу развоја неформалног образовања на подручју Бање Луке.

Стратешки циљ 1.5. Истраживања о корисности и потребама одређених видова неформалног образовања за развој личних и радних способности младих људи, ради будућег планирања улагања новчаних средстава у подстицај развоја знања и вјештина које су неопходне.

Стратешки циљ 1.6. Развој и подршка примјени код младих људи Пасоша компетенција, односно развој и подршка валидирању неформалног и информалног учења.

3.2. Култура

Стратешки правац 1.

Промоција младих стваралаца

Стратешки циљ 1.1. Помоћ и стипендирање идеја младих умјетника и организација које се превасходно баве културом, као и организација које организују културен догађаје, а у којима су чланови превасходно млади.

Стратешки циљ 1.2. Помоћ и стипендирање радова и развоја младих и перспективних умјетника из различитих области културног дјеловања.

Стратешки циљ 1.3. Оснивање посебних подкомисија у Граду (на волонтерској основи) које би укључивале младе и којима би управљали млади, а у којима би се разматрали и планирали приједлози младих везани за културу и њено унапређивање у Бањој Луци.

Стратешки правац 2.

Подизање квалитета умјетничког изражавања

Стратешки циљ 2.1. Повећање разноврсности и квалитета омладинских културних садржаја у оквиру градских пројеката и пројеката које финансирају Град или Република.

Стратешки циљ 2.2. Међународна промоција и размјена културе и умјетности младих.

Стратешки циљ 2.3. Покретање оперне сцене у Бањој Луци и рад на њеном константном унапређењу.

Стратешки правац 3.

Култура као дио бањалучке туристичке понуде

Стратешки циљ 3.1. Израда студије о потенцијалу креативне индустрије за економски и туристички развој Бање Луке.

Стратешки циљ 3.2. Подржавање разних манифестација и догађаја у Бањој Луци

Стратешки циљ 3.3. Оживљавање фестивала Краткофил и унапређење културно-фестивалске сцене у Бањој Луци.

Стратешки циљ 3.4. Промовисање културе и ангажовања младих у култури као фактора економског развоја Бање Луке, Крајине, Републике и БиХ.

3.3. Физичка култура

Стратешки правац 1.

Обезбиједити што боље капацитете и што већи број спортских и рекреативних програма прилагођених потребама младих

Стратешки циљ 1.1. Обезбједити што боље капацитете и што већи број спортских (професионалних и рекреативних) програма прилагођених потребама младих на подручју Бање Луке, као и редовна спортска такмичења на нивоу средњих школа и факултета.

Стратешки циљ 1.2. Омогућити приступ спортско-рекреативним објектима, садржајима и програмима младим особама са инвалидитетом.

Стратешки правац 2.

Информисање о спорту и развој спортског кадра

Стратешки циљ 2.1. Информисање младих о значају и утицају бављења спортом на психо-физичко здравље.

Стратешки циљ 2.2. Стручно и квалитетно оспособљавање младог спортског кадра.

Стратешки правац 3.

Организација средњошколских и студентских спортско-рекреативних такмичења или лига

Стратешки циљ 3.1. Побољшање услова за бављење спортом.

Стратешки циљ 3.2. У сарадњи са универзитетима подстицати их да спроводе студентска спортско-рекреативна такмичења.

Стратешки правац 4.

Даљи развој инфраструктуре

Стратешки циљ 4.1. Изградња малих и великих игралишта по насељима и настављање постављања теретана у природи, бетонских столова за стони тенис, трим стаза и вишенамјенских спортских игралишта у градским и приградским насељима.

Стратешки правац 4.2. Подршка пројектима масовне рекреације младих.

4. Здравље и социјална политика за младе

4.1. Здравље

Стратешки правац 1.

Развој и промоција здравог живота код младих, те подизање свијести о здравом животу и опасностима нездравог живота код младих

Стратешки циљ 1.1. Превенција и смањење алкохолизма међу младима.

Стратешки циљ 1.2. Превенција и смањење наркоманије.

Стратешки циљ 1.3. Превенција полно преносивих болести и ХИВ-а.

Стратешки циљ 1.4. Превенција и смањење пушења међу младима.

Стратешки циљ 1.5. Развити здраве стилове живота код младих.

Стратешки циљ 1.6. Подизање свијести младих у вези са правилном и здравом исхраном.

Стратешки циљ 1.7. Подизање свијести младих о сексуалном и репродуктивном здрављу.

Стратешки циљ 1.8. Подршка програмима који се баве унапређивањем менталног здравља младих.

Стратешки циљ 1.9. Континуирано праћење здравствених потреба и кориштења здравствене заштите младих.

Стратешки циљ 1.10. Развијање јединствене базе података о здрављу младих.

Стратешки правац 2.

Успостављање система активног учешћа младих и организација младих у креирању и проведби здравствене политике на локалном нивоу

Стратешки циљ 2.1. Боља координација и сарадња између носилаца активности и доносилаца одлука, оријентисаних на здравље младих.

Стратешки циљ 2.2. Активно учешће младих у креирању активности везаних за здравље на локалном нивоу.

Стратешки циљ 2.3. Остваривање безбједније и здравије животне, школске и радне средине за младе.

Стратешки циљ 2.4. Учествовање у оцјењивању квалитете рада породичног љекара.

Стратешки правац 3.

Промоција безбједности и превенција повреда у саобраћају

Стратешки циљ 3.1. Промоција безбједности саобраћаја.

Стратешки циљ 3.2. Информативни рад на превенцији повреда у саобраћају.

4.2. Социјална политика за младе

Стратешки правац 1.

Јачање међусекторске сарадње и информисања младих у Бањој Луци

Стратешки циљ 1.1. Боље међусобно повезивање институција које раде с младима.

Стратешки циљ 1.2. Боље информисање младих људи о варијетету и понуди различитих услуга на које имају право у својој локалној заједници, као и изван своје локалне заједнице.

Стратешки циљ 1.3. Увођење већег броја младих стручних сарадника у основне и средње школе, као и на факултете, који би се бавили социјалним проблемима са којима се млади сусрећу.

Стратешки правац 2.

Развој превентивних програма у мјесним заједницама

Стратешки циљ 2.1. Подстицање превентивних програма преко пројеката омладинских организација.

Стратешки правац 3.

Подршка омладини у стању социјалне потребе

Стратешки циљ 3.1. Борба против трговине младима.

Стратешки циљ 3.2. Подршка ромској популацији.

Стратешки циљ 3.3. Подршка младим особама са инвалидитетом.

Стратешки циљ 3.4. Подршка младима без родитељског старања.

Стратешки циљ 3.5. Подршка младим особама жртвама насиља.

Стратешки правац 4.

Афирмација и оснаживање улоге породице у развоју младих

Стратешки циљ 4.1. Подржавање рада Савјетовалишта за брак и породицу.

Стратешки циљ 4.2. Подстицање младих на стварању породице и континуиран рад на информисању о значају здраве породичне средине за сопствени и друштвени бољитак.

5. Информисање младих

Стратешки правац 1.

Централно информисање младих о разлитичким дешавањима и могућностима

Стратешки циљ 1.1. Успоставити званичну интернет страницу која би служила за боље информисање младих у Бањој Луци,

Стратешки циљ 1.2. Успоставити базу омладинских организација која ће бити доступна свим младима преко званичне интернет странице на којој би се млади људи могли информисати.

Стратешки циљ 1.3. Постављање огласних инфо-табли на различитим мјестима у Бањој Луци, на којима би се млади могли лакше информисати о догађајима и програмима који би им могли користити.

6. Равноправност полова

Стратешки правац 1.

Осигурати побољшање равноправности полова

Стратешки циљ 1.1. Организовање семинара, едукативних радионица и подстицање истраживања из разних области друштвеног живота, са аспекта родне равноправности.

Стратешки циљ 1.2. Промовисање принципа родне равноправности у свим организацијама и институцијама.

Стратешки циљ 1.3. Развијање сарадње са Џендер центром Републике Српске, Омбудсманом за дјецу и удружењима која у оквиру своје дјелатности имају и бављење родном равноправности.

Стратешки циљ 1.4. Подстицање различитих политика, које су битне за омладину, а које промовишу равноправност полова.

Стратешки циљ 1.5. Спровођење активности и доношење стратегија и мјера којима би се уклањала неравноправност између полова у свим сферама друштвеног живота.

Стратешки правац 2.

Оснаживање младих жена у области рада

Стратешки циљ 2.1. Рад на елиминацији дискриминације приликом запошљавања младих жена.

Стратешки циљ 2.2. Развијање инструмената откривања и елиминације мобинга на радном мјесту.

Стратешки циљ 2.3. Подршка једнаком односу послодаваца према свим категоријама радника, а посебно младих жена са факултетским дипломама и оним без факултетског образовања.

Стратешки правац 3.

Равноправније укључивање жена у спортске и сличне активности

Стратешки циљ 3.1. Израда документа „Стратегија масовнијег учешћа младих особа женског пола у спортским активностима“.

Стратешки правац 3.2. Подстицање укључивања жена у спорт.

Стратешки правац 3.3. Подршка пројектима укључивања младих особа женског пола у спортске активности.

Стратешки правац 3.4. Подршка образовању младих особа женског пола у области спорта.

7. Мобилност, омладински рад и организовање

7.1. Мобилност

Стратешки правац 1.

Константна и одржива мобилност младих

Стратешки циљ 1.1. Подршка учешћу омладинских организација и организација за младе у раду међународних организација и мрежа, кроз студијска путовања, конференције, семинаре, радионице, тренинге, програме усавршавања, размјене и званичне посјете.

Стратешки циљ 1.2. Подршка програмима и пројектима међународне размјене студената и волонтера.

Стратешки циљ 1.3. Подршка пројектима међународних едукативних, волонтерских и извиђачких кампова.

Стратешки циљ 1.4. Подршка пројектима посјете и размјене ученика и студената, са градовима-партнерима, ради успостављања и унапређења сарадње и размјене, те реализације заједничких пројеката.

Стратешки правац 2.

Већа међуградска и локална мобилност младих

Стратешки циљ 2.1. Подршка програмима међуградске и локалне мобилности младих.

Стратешки циљ 2.2. Подршка побошљавању могућности веће мобилности младих људи из руралних подручја Града.

Стратешки циљ 2.3. Створити програме омладинског туризма у Бањој Луци.

7.2. Омладински рад

Стратешки правац 1.

Развој омладинског и волонтерског рада и дјеловања

Стратешки циљ 1.1. Успостављање нових и развој постојећих локалних волонтерских сервиса и омладинског рада.

Стратешки циљ 1.2. Промоција омладинског рада и волонтирања у заједници.

Стратешки циљ 1.3. Промоција и повећање мобилности волонтера унутар и изван земље.

Стратешки циљ 1.4. Успоставити јасне критеријуме за стандардизацију и оцјену квалитета омладинског рада сваког појединца и групе.

Стратешки циљ 1.5. Награђивање најбољих омладинских радника и волонтера на локалном нивоу.

7.3. Омладинско организовање

Стратешки правац 1.

Подстакнути и оснажити омладинско организовање

Стратешки циљ 1.1. Подстицати омладинско прганизовање у различитим формама.

Стратешки циљ 1.2. Оспособити нове и усавршити постојеће људске и организационе ресурсе.

Стратешки циљ 1.3. Успоставити начин оцјене квалитета омладинског рада, од стране „препознатих“ омладинских организација, организација за младе и других релевантних институција.

Стратешки циљ 1.4. Јачање капацитета у области људских и материјалних ресурса и рад на омасовљавању омладинских и студентских покрета, као и повећање видљивости њихових имплементираних пројеката.

Стратешки правац 2.

Већа сарадња Града и омладинских организација

Стратешки циљ 2.1. Побољшање сарадње Града са омладинским организацијама кроз активности Одјељења за образовање, здравство, омладину и спорт Града.

Стратешки циљ 2.2. Подршка квалитетним пројектима и програмима младих људи, организацијама за младе и омладинских организација.

8. Борба против насиља и криминалитета

Стратешки правац 1.

Едукација и мотивација младих људи о борби против насиља и криминала и превенција појаве насилничког понашања

Стратешки циљ 1.1. Представљање младим људима опасности и санкција кримогеног понашања.

Стратешки циљ 1.2. Рад на подизању свијести младих људи у вези са кримогеним понашањем и његовим опасностима.

Стратешки циљ 1.3. Подршка пројектима који ће утицати на смањење вршњачког насиља и криминала.

Стратешки циљ 1.4. Вршење акција едукације по свим школа и факултетама у вези са различитим облицима насиља, његовом превенцијом и опасностима које долазе из насилничког понашања.

Стратешки циљ 1.5. Пружање подршке жртвама насиља и рад на њиховом брзом и ефикасном опоравку.

Стратешки циљ 1.6. Рад на процесу успјешне рехабилитације младих људи који су осуђени за криминалне радње (поготово малољетника).

Стратешки циљ 1.7. Рад на едукацији и превенцији породичног насиља и насиља над женама.

Стратешки циљ 1.7. Умрежавање и сарадња са европским и свјетским сервисима за превенцију насиља над и међу младима.

Стратешки циљ 1.8. Усмјеравање пажње ка младима који су изложени ризику да буду умјешани у криминалитет или који су већ умијешани у криминалитет.

9. Кориштење слободног времена и партиципација у друштву

9.1. Кориштење слободног времена младих

Стратешки правац 1.

Побољшавање квалитета кориштења слободног времена

Стратешки циљ 1.1. Институционална подршка за омладинске организације, организације за младе и остале релевантне организације које организују садржајне догађаје, акције и радионице о креативном и корисном кориштењу слободног времена за младе људе у Бањој Луци.

Стратешки циљ 1.2. Повећати број квалитетних и разноврсних активности за младе.

Стратешки правац 2.

Повећање капацитета за кориштење слободног времена

Стратешки циљ 2.1. Побољшати инфраструктуру која ће омогућити боље кориштење слободног времена.

Стратешки циљ 2.2. Подршка омладинским центрима, Дому омладине, мјесним заједницама и домовима културе као значајним потенцијалима за кориштење слободног времена младих.

Стратешки циљ 2.3. Подршка новим и иновативним програмима кориштења слободног времена.

Стратешки циљ 2.4. Развој различитих ресурса неопходних за квалитетно кориштење слободног времена.

9.2. Партиципација у друштву

Стратешки правац 1.

Повећати видљивост и активизам младих

Стратешки циљ 1.1. Умрежавање организација које се баве младима и чији су чланови млади.

Стратешки циљ 1.2. Израда анкета о потребама, жељама и преференцијама младих.

Стратешки циљ 1.3. Укључивање младих људи у израде политика и осталих документа који су значајни за развој заједнице.

Стратешки циљ 1.4. Промовисање активног учешћа и активизма младих у свим сферама живота.

Стратешки циљ 1.5. Подстицање пројеката који се баве повећањем партиципације младих у друштву.

Стратешки циљ 1.6. Ефикасан и одговоран рад савјета јединица локалне самоуправе путем чланства, партиципирањем што већег броја омладинских организација, као и ефикасан и одговоран рад омладинских организација, студентских организација и организација за младе.

Стратешки правац 2.

Партиципација младих у политичком животу

Стратешки циљ 2.1. Повећати број младих у политичким партијама и на изборним листама.

Стратешки циљ 2.2. Повећати број младих које излазе на изборе.

Стратешки циљ 2.3. Успоставити канале комуникације и могуће сарадње између омладинских организација и политичких партија.

Стратешки циљ 2.4. Континуирано подстицање младих људи да се ангажују у одређеним политичким акцијама за које није потребно страначко опредјељење.

10. Заштита животне средине и млади

Стратешки правац 1.

Повећан активизам младих и подизање њихове свијести за ову област

Стратешки циљ 1.1. Подизање свијести о значају заштите животне средине, рециклирања и других видова заштите околине.

Стратешки циљ 1.2. Организовање омладинских радних акција у циљу чишћења ријека и осталих површина.

Стратешки правац 2.

Промоција активности и спортова - који промовишу здрав живот у здравом окружењу (бициклизам, планинарење, спортови на води, пјешачење итд.)

Стратешки циљ 2.1. Радионице и семинари за постојеће организације.

Стратешки циљ 2.2. Промоција употребе бицикла, као превозног средства, у свакодневици.

Стратешки циљ 2.3. Промоција природних туристичких потенцијала Бање Луке

Стратешки циљ 2.4. Унапређење „Рекреативне зоне Бања Лука“ и помоћ свим организацијама које се баве заштитом животне средине.

11. Особе са инвалидитетом у Бањој Луци

Стратешки правац 1.

Осигуравање приступачности и инклузије

Стратешки циљ 1.1. Омогућити приступачност (архитектонску и комуникацијску) свих установа и јавних услуга.

Стратешки циљ 1.2. Активирање на развоју свих модела приступачности у приватном сектору.

Стратешки циљ 1.3. Обезбиједити инклузију за све типове инвалидитета у систем формалног образовања.

Стратешки циљ 1.4. Спровођење рјешења из Локалног акционог плана за унапређење положаја лица са инвалидитетом у Бањој Луци.

Стратешки правац 2.

Ефикасан систем друштвене подршке младим особама са инвалидитетом

Стратешки циљ 2.1. Истраживање осталих потреба особа са инвалидитетом, те осигуравање финансијске помоћи за особе са инвалидитетом.

Стратешки циљ 2.2. Омогућити особама са инвалидитетом да се укључе у активности омладинских организација и да активно учествују у њиховим пројектима.

Стратешки циљ 2.3. Интергрисање и осигуравање услова за укључивање у све сфере друштва и друштвеног живота (култура, спорт, религија, рекреација) свих младих особа са инвалидитетом.

Стратешки циљ 2.4. Новчана, неновчана и образовна подршка младим особама са инвалидитетом које исказују посебен таленте.

Стратешки циљ 2.5. Пружити адекватну помоћ кроз сервисе (здравствени, правни, социјални, превоз, савјетовалишта) особама са инвалидитетом у остваривању њихових права и самосталног живота.

Стратешки циљ 2.6. Укључивање у постојећу међународну сарадњу и остваривати нове контакте ради размјене искустава и примјене у Бањој Луци.

12. Наталитетна политика и останак младих у Бањој Луци

12.1. Наталитетна политика

Стратешки правац 1.

Развој наталитета и природног прираштаја

Стратешки циљ 1.1. Израда документа „Стратегија за развој наталитета и побољшање природног прираштаја“.

Стратешки циљ 1.2. Давање новчаних и неновчаних подстицаја младим људима за рођење дјеце.

Стратешки циљ 1.3. Омогућавање савјетовања и едукација као помоћ при подизању дјеце.

Стратешки циљ 1.4. Рад и лобирање на укидању пореза на опрему за бебе.

Стратешки циљ 1.5. Давање квантитативнијих и квалитативнијих првих поклон пакета за рођење дјетета од стране Града.

Стратешки циљ 1.6. Смањивање потребе плаћања одређених пореза и осталих доприноса са сваким рођеним дјететом у одређеној породици.

Стратешки циљ 1.7. Умањивање рата за стамбене кредите са сваким новим рођењим дјететом у једној породици.

12.2. Останак младих у Бањој Луци

Стратешки правац 1.

Побољшање стандарда младих

Стратешки циљ 1.1. Конкретно и безрезервно спровођење стратегија из ОПБЛ и рад на њиховом дограђивању и унапређењу.

Стратешки циљ 1.2. Имплементација политика које се тичу останка младих на подручју Републике и БиХ.

Стратешки циљ 1.3. Рад на побољшању опште друштвене ситуације и олакшавању сналажења младих људи у њој.

ЛИТЕРАТУРА

Anne Isabella Ritchie, *Mrs. Dymond by Miss Thackeray*, [Smith, Elder, & Co., London: 1885]

Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions – *The European Platform against Poverty and Social Exclusion: A European framework for social and territorial cohesion*, [COM(2010) 758 final, Brussels: 16.12.2010]

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, [Council of Europe, Rome: 1950]

Convention on the Rights of Persons with Disabilities, [United Nations, A/RES/61/106, New York: 13.12.2006]

Convention on the Rights of the Child, [United Nations General Assembly, A/RES/44/25, New York: 20.11.1989]

Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, [CETS No. 210, Istanbul: 11.05.2011]

Environment in BiH 2002, [линк: *http://enrin.grida.no/htmls/bosnia/bosnia2002/economy.html*, приступљено 29.10.2017. године у 04:29]

European Charter for Equality of Women and Men in Local Life, [Council of European Municipalities and Regions: 2006]

European Commission White Paper – A New Impetus for European Youth, [Commission of the European Communities, Brussels: 21.11.2001 COM (2001) 681]

European Commission, Participation in civil society, [линк: *https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy/civil-society_en*, приступљено 29.10.2017. године у 9:49]

European Governance - A White Paper. [COM (2001) 428 final, 25.7.2001]

European Social Charter (revised), [Council of Europe, ETS No.163, Strasbourg: 1996]

European Youth Information Charter, [Adopted in Bratislava (Slovak Republic) on 19 November 2004 by the 15th General Assembly of the European Youth Information and Counselling Agency (ERYICA)]

Government at a Glance 2015, [OECD Publishing, Paris: 2015]

Iustitia 1976 – О листу, [линк: *http://iustitia.pf.unibl.org/o-listu/*, приступљено 21.10.2017. године у 13:40]

John Dewey, *Democracy and Education*, [The Free Press: 1966]

Monica Macovei, *Freedom of expression – A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights*, [Directorate General of Human Rights – Council of Europe: 2004[2]]

Paul Spicker, *An introduction to Social Policy*, [линк: *http://www.spicker.uk/social-policy/*, приступљено 29.10.2017. године у 04:19]

Report of the Committee on Human Resources, Training and Development, [International Labour Conference, 88th Session Geneva: 30.5- 15.6.2000]

Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on a European Union Work Plan for Youth for 2016-2018, [Official Journal of the European Union: 2015/C 417/01]

Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life, [Adopted by the Congress of Local and Regional Authorities of Europe (10th session – 21 May 2003 – Appendix to the Recommendation 128)]

School of Literatures, Cultural Studies and Linguistics, University of Illinois at Chicago, *Why Study Foreign Languages?*, [линк: https://lcsl.uic.edu/lcsl/for-majors-and-minors/why-study-foreign-languages, приступљено 21.10.2017. године у 23:42]

Secretary-General's Report to the General Assembly, [United Nations, A/36/215, 1981] *и Secretary-General's Report to the General Assembly*, [United Nations, A/40/256, 1985]

Statutory minimum wages in the EU 2016, [линк: https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/articles/working-conditions-industrial-relations/statutory-minimum-wages-in-the-eu-2016, приступљено 28.10.2017. године у 20:31]

The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women – CEDAW, [United Nations, Treaty Series , vol. 1249, New York: 18 December 1979]

Universal Declaration of Human Rights, [United Nations General Assembly, A/RES/217, Paris: 10.12.1948]

World Employment and Social Outlook 2016: Trends for youth, [International Labour Organization, International Labour Office – Geneva: 2016]

World Employment and Social Outlook: Trends 2017, [International Labour Organization, International Labour Office – Geneva: 2017]

World's largest freelancing and crowdsourcing marketplace, [линк: *https://www.freelancer.com/about*, приступљено 28.10.2017. године у 18:37]

Young people and the youth pay gap, [линк: *https://www.etuc.org/young-people-and-youth-pay-gap*, приступљено 28.10.2017. године у 20:12]

Youth and Employment in Africa – The Potential, the Problem, the Promise, [The World Bank: 2008]

Youth in Europe – a Statistical Portrait, [Publications Office of the European Union, Luxembourg: 2009]

Александра Петрић, Џенана Радончић, *Аналитички извјештај: Анализа праћења кривичних и прекршајних поступака у области заштите од родно заснованог насиља у Босни и Херцеговини,* [Фондација Удружене жене Бања Лука и Центар за правну помоћ Женама, Зеница, Бања Лука – Зеница: 2017]

Ален Бартош, „Здравље и тјелесна активност цивилизацијска потреба модерног човјека“, *Media, culture and public relations,* [Хрватско комуниколошко друштво, Загреб: 2015]

База података о економским индикаторима Републике Српске, [линк ка бази: *http://www.irbrs.net/statistika/UporedniPrikaz.aspx?tab=3&lang=lat*, приступљено 17.10.2017. године у 18:53]

Бањалука и Мостар најавили кандидатуру за Европску престоницу културе, [линк: *http://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=273515*, приступљено 23.10.2017. године у 21:55]

Билтен - статистички преглед, [Завод за запошљавање Републике Српске, Пале: фебруар 2017]

Бобан Стојановић, *Алтернативни извештај о положају и потребама младих у Републици Србији,* [Кровна организација младих Србије, Београд: 2017]

Весница Млинаревић, Весна Гајгер, „Слободно вријеме младих - простор креативног дјеловања“*, Међународна колонија младих Ернестиново 2003-2008 – Зборник радова знанственог скупа с међународним судјеловањем*, [Хрватска академија знаности и умјетности, Завод за знанствени и умјетнички рад, Осијек: 2010]

Вршњачко насиље у образовном систему – Примјена Протокола о поступању у случајевима вршњачког насиља међу дјецом и младима у образовном систему Републике Српске, [Омбудсман за дјецу Републике Српске, Бања Лука: 2010]

Годишњи извјештај Омбудсмана за дјецу за 2016. годину, [Омбудсман за дјецу Републике Српске, Бања Лука: март 2017]

Годишњи календар културних, туристичких и осталих манифестација Града Бања Лука за 2017. годину, [линк: *http://www2.banjaluka.rs.ba/static/uploads/clanci/07/kalendar.pdf*, приступљено 28.10.2017. године у 21:23]

Демографија и социјалне статистике: Анкета о радној снази, [Агенција за статистику Босне и Херцеговине, Сарајево: 11.7.2017]

Дом здравља Бања Лука, *Центар за заштиту менталног здравља,* [линк: *http://domzdravljabanjaluka.com/site/sluzbe/centar-za-zastitu-mentalnog-zdravlja/*, приступљено 29.10.2017. године у 03:25]

Ермин Кука, „Концепт неформалног образовања“, *Живот и школа*, [Факултет, за одгојне и образовне знаности, број 27 (1/2012), година 58, Осијек: 2012]

Закон о забрани дискриминације, [Службени гласник Босне и Херцеговине, бројеви 59/09 и 66/16]

Закон о заштити од насиља у породици Републике Српске, [Службени гласник Републике Српске, бројеви 102/12,108/13 и 82/15]

Закон о омладинском организовању Републике Српске, [Службени гласник Републике Српске, бројеви 98/04, 119/08 и 1/12]

Закон о пребивалишту и боравишту држављана Босне и Херцеговине, [Службени гласник Босне и Херцеговине, бројеви 32/01, 56/08 и 58/15]

Закон о Привредној комори Републике Српске, [Службени гласник Републике Српске, број 65/08]

Закон о равноправности полова у Босни и Херцеговини, [Пречишћени текст, Службени гласник Босне и Херцеговине број 32/10]

Закон о социјалној заштити Републике Српске, [Службени гласник Републике Српске број 37/12]

Закон о спорту Републике Српске, [Службени гласник Републике Српске, бројеви 4/02, 66/03, 73/08 и 102/08]

Закон о средњем образовању и васпитању Републике Српске, [Службени гласник Републике Српске, бројејеви 74/08, 106/09, 104/11 и 33/14]

Заштита жена и дјеце жртава насиља у породици на локалном нивоу – од закона до стварне имплементације, [Фондација Удружене жене Бања Лука, Бања Лука: 2016]

Због велике потражње скочиле цијене станова у Бањалуци, [линк: *http://www.istinito.com/index.php/drustvo/5657-zbog-velike-potraznje-skocile-cijene-stanova-u-banjaluci*, приступљено 28.10.2017. године у 19:44]

Извјештај о стању околиша у Босни и Херцеговини 2012, [Министарство вањске трговине и економских односа Босне и Херцеговине, Сарајево: 2012]

Ирма Ковчо-Вукадин, „Млади и насиље: између перцепције и реалности“, *Криминалистичке теме – Часопис за криминалистику, криминологију и сигурносне студије,* [Број 3-4, Сарајево: 2012]

Како мобилност младих у сврху учења може повећати њихову запошљивост? – Преглед релевантних европских истраживања и података о пројектима мобилности у сврху учења и како они могу побољшати запошљивости младих људи, [Euro desk: 2015]

Карактеристике особа лијечених због злоупотребе опојних дрога у Републици Српској – Преглед извјештаја за 2015. годину, [Институт за јаво здравство Републике Српске: 2016]

Култура и умјетност, [линк: *http://www.banjaluka.rs.ba/front/category/76/*, приступљено 28.10.2017. године у 21:13]

Локални акциони план за унапређење положаја лица са инвалидитетом у граду Бањалуци – за период 2014-2019,

Љубомир ИВ. Јовић, *Језик закона*, [Завод за уџбенике и наставна средства, Београд: 1995[2]]

Марија Бабовић, Драган Станојевић, Јелена Милиновић, Ирена Петровић, Стефан Стефановић, *Родне неједнакости у Републици Српској из перспективе животних токова,* [Влада Републике Српске, Гендер центар – центар за једнакост и равноправност полова, Београд: 2016]

Масовни одлазак младих из БиХ: потрага за послом или бијег од стварности? – студија, [Heinrich-Böll-Stiftung: Сарајево, јули 2017]

Министарство цивилних послова Босне и Херцеговине, *Подаци о младима у БиХ,* [линк: http*://www.mladi.gov.ba/index.php?option=com_content&task=view&id=46&lang=hr*, приступљено 29.10.2017. године у 19:21]

Мињa Блажић, „Право на здраву животну средину као људско право“, *Заштита животне средине у законодавству и пракси,* [Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд: 2015]

Мрежа савјета ученика Републике Српске, [линк: *http://www.mresurs.net/publikacije/pdf/mresurs.pdf*, приступљено 18.10.2017. године у 20:48]

Музеј позоришних лутака Дјечијег позоришта Републике Српске, [линк: http://www.djecijepozoristers.ba/index.php/sr-rs/muzej-lutaka-1, приступљено 29.10.2017. године у 01:21]

Музеј савремене умјетности Републике Српске, *Ноћ музеја,* [линк: *http://msurs.net/index.php/csr/dogadjaji-3/noc-muzeja*, приступљено 28.10.2017. године у 00:23]

Најтраженији програмери за web и апликације, [линк: *http://www.danas.rs/drustvo.55.html?news_id=340287&title=Najtra%C5%BEeniji+programeri+za+web+i+aplikacije+*, приступљено 28.10.2017. године у 18:37]

Насиље међу дјецом и младима – приручник за дјецу, младе, родитеље и школске дјелатнике, [Савјетовалиште „Luka Ritz“, Загреб: 2013]

Насиље преко интернета – cyberbullying, [линк: *http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-preko-interneta/*, приступљено 29.10.2017. године у 13:21]

Национална стратегија за младе Републике Србије, [Влада Републике Србије, 9. маја 2008. године], страна 2.

Нове услуге Центра за заштиту менталног здравља, [линк: *https://www.nezavisne.com/novosti/drustvo/Nove-usluge-Centra-za-zastitu-mentalnog-zdravlja/288477*, приступљено 29.10.2017. године у 03:33]

Одлазак младих из БиХ, Хрватске, Србије и Црне Горе у земље Европске уније, [Институт за развој младих – Култ: сепрембар 2017]

Омладинска политика Града Бања Лука (2013-2017), [Службени гласник Града Бања Лука, број 19/13]

Омладинска политика Републике Српске, [Службени гласник Републике Српске, број 62/16], страна 5.

Омладинско организовање, [линк: http://www.banjaluka.rs.ba/front/category/78/, приступљено 23.10.2017. године у 13:24]

Опште информације о Унији студената, [линк: *http://www.unijastudenatars.com/Home/Oaplikaciji*, приступљено 16.10.2017. године у 12:45]

Политика и стратегија здравља младих Републике Српске за период од 2008. до 2012. године, [Влада Републике Српске, Министарство здравља и социјалне заштите, Бања Лука: 2009]

Посебан извјештај о налазима и препорукама истраживања о социо-економским родним неједнакостима у Републици Српској, [Влада Републике Српске, Гендер центар – центар за једнакост и равноправност полова, Бања Лука: децембар 2016]

Практични приручник за омладински рад у заједници, [Центар за омладински рад]

Привредна комора Републике Српске, *Макроекономија,* [линк: http*://komorars.ba/makroekonomija/*, приступљено 29.10.2017. године у 04:29]

Просјечне плате запослених, септембар 2017, [линк: *http://www.rzs.rs.ba/front/article/2675/*, приступљено 28.10.2017. године у 20:18]

Протокол о поступању у случају насиља, злостављања или занемаривања дјеце, [Бања Лука: новембар 2012]

Равноправност полова – основни појмови, „Равноправно – Џендер рјечник“ [*http://www.ravnopravnors.com/doku_rjecnik.html*, приступљено 18.10.2017. године у 19:48]

Расте потреба за IT јуниорима у 2017. години, [линк: *https://poslovi.infostud.com/vesti/Raste-potreba-za-IT-juniorima-u-2017.-godini/52355*, приступљено 28.10.2017. године у 18:22]

Резултати пописа становништва, домаћинстава и станова у Републици Српској из 2013. године (градови, општине, насељена мјеста), [Републички завод за статистику Републике Српске , Бања Лука: 2017]

Републички завод за статистику Републике Српске, *Рођени и умрли у Републици Српској 2016*, [линк: *http://www.rzs.rs.ba/front/article/2462/*, приступљено 28.10.2017. године у 12:55]

Реч више – потребе и проблеми младих, [Новосадски хуманитарни центар, Нови Сад: децембар 2007]

Сексуално насиље међу младима, [линк: *http://www.dw.com/hr/seksualno-nasilje-me%C4%91u-mladima/a-39277256*, приступљено 29.10.2017. године у 15:28]

Скраћени преглед статистичких података о раду Окружног јавног тужилаштва Бања Лука за период од 01.01.2017 – 30.06.2017. године, [Бања Лука: 2017]

Стамбени кредити за самце и парове из средстава СЕВ, [линк: *http://www.irbrs.org/azuro3/a3/?id=617*, приступљено 28.10.2017. године у 19:44]

Статут Града Бања Лука, [Службени гласник Града Бања Лука, бројеви 25/05, 30/07, 17/12 и 20/14]

Стратегија унапређења друштвеног положаја лица са инвалидитетом у Републици Српској 2017-2026,

Стратегија развоја спорта у Републици Српској за период 2012–2016. Године, [Влада Републике Српске, Бања Лука: фебруар 2013]

У 2016. години регистровано 486 лијечених зависника, [линк: *http://www.srna.rs/novosti1/508861/u-2016-godini-registrovano-486-lijecenih-zavisnika-.htm*, приступљено 29.10.2017. године у 03:45]

Устав Босне и Херцеговине – Анекс IV Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, [преговори започети у Дејтону 21. новембра 1995, а споразум потписан у Паризу 14. децембра 1995], члан 3.

Устав Републике Српске, [Скупштина српског народа у Босни и Херцеговини (данас Народна скупштина Републике Српске), Сарајево: 28.02.1992, Службени гласник

Републике Српске, бројеви 21/92, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 31/02, 31/03, 98/03 и 115/05]

Факултет за годину дана напустило 2 340 студената, [линк: *http://www.banjaluka.com/drustvo/2017/09/19/fakultet-za-godinu-napustilo-2-340-studenata/,* приступљено 21.10.2017. године у 22:44]

Центар за социјални рад Бања Лука: оснивање, циљеви, услуге, [линк: *http://www.csrbl.org/*, приступљено 16.10.2017. године у 13:30]

Часопис Авангарда, [линк: *http://unijastudenatars-avangarda.com/category/%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81/,* приступљено 16.10.2017. године у 12:50]

Школа без насиља – ка сигурном и подстицајном окружењу за дјецу – Како спријечити насиље у школи, [Министарство просвјете Црне Горе и Уницеф]

Шта обухвата трансфузиологија, [линк: *http://www.nbti.org.rs/Institut-za-transfuziju-krvi-Srbije/102/Dobrovoljno-davanje-krvi.shtml*, приступљено 29.10.2017. године у 03:51]

ДОДАТАК

Упитник за истраживање преференција, ставова и потреба младих људи у Бањој Луци

Састављен од стране Давора Стрике, Дејана Лучке, Петра Јокановића и Алексе Проле

САВЈЕТ ОМЛАДИНСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА БАЊА ЛУКА

Пројекат „ОМЛАДИНСКА ПОЛИТИКА ГРАДА БАЊА ЛУКА (2018-2022)“

Поштовани,

Хвала Вам што сте пристали да учествујете у овом истраживању. Упитник који је пред Вама дио је истраживања које Савјет омладинских организација Бања Лука спроводи у циљу израде „Омладинске политике Града Бања Лука (2018-2022)“. Одговарајући на наша питања помажете нам да дођемо до тачних података из ове важне области и тако помогнемо унапређењу живота младих у Бањој Луци.

Гарантујемо Вам потпуну анонимност. Подаци и одговори које нам дате неће открити Ваш идентитет и биће кориштени само за потребе истраживања и научне потребе. Молимо Вас да у потпуности прочитате питања и упутства за одговарање, као и да дајете искрене и тачне одговоре, како би крајњи резултат анализе био што вјеродостојнији.

Уколико се у оквиру одговора нуде понуђене опције, молимо Вас да заокружите редни број испред одабраног одговора (нпр. ① да 2. можда 3. не).

Уколико се у склопу одређеног питања налази празна линија, молимо Вас да на линију напишете Ваш одговор (нпр. друго: (навести) _____троје_____).

Детаљи за одговарање на одређена питања биће објашњени у самом питању.

I дио – Подаци о испитанику/ци

1) Датум рођења: _____

2) Пол:

1. мушки
2. женски

3) Мјесто становања: _____

4) Степен образовања (заокружити број испред одабраног одговора):

1. основна школа
2. средња стручна спрема
3. виша стручна спрема
4. висока стручна спрема (завршен факултет, основни студиј)
5. мастер/магистар наука
6. доктор наука

5) Ваш тренутни статус када је у питању школовање?

1. ђак
2. студент
3. дипломац

6) Имате ли статус избјеглице или расељеног лица?

1. да
2. не

7) Припадате ли породици погинулих бораца?

1. да
2. не

8) Да ли имате неку врсту инвалидитета?

1. да
2. не

9) Ако је одговор на претходно питање (бр. 8) „да“, на линији испод наведите и која врста инвалидитета је у питању и пређите на питање бр. 10.

_____

_____

10) Да ли су Вам, по основу Вашег инвалидитета, доступне неке услуге у заједници?

1. да
2. не

11) Да ли сте члан неке организације?

1. да (наставити питањем бр. 12)
2. раније да, више не (наставити питањем бр. 12)
3. не (прећи на питање бр. 13)

12) Којим областима се бави организација/е у којој/којима сте били или сте сада члан? (Могуће је више одговора)

1. политичка партија
2. омладински активизам
3. друштвени активизам
4. спортско друштво – клуб
5. хуманитарни рад
6. безбједност
7. остало

13) Да ли сте икада били припадник неке неформалне групе?

1. јесам
2. нисам

14) Да ли учествујете у рјешавању проблема у Вашој заједници, преко састанака станара зграде, мјесних заједница или нечег сличног?

1. учествујем
2. не учествујем

15) Ваш брачни статус?

1) ожењен/удата
2) неожењен/неудата

16) Имате ли дјеце и колико?

1. имам једно дијете
2. имам двоје дјеце
3. имам троје дјеце
4. имам више од троје дјеце
5. немам дјеце

17) Да ли сте запослени?

1. да (наставити питањем бр. 18)
2. раније да, више не (прећи на питање бр. 19)
3. не (прећи на питање бр. 19)

18) Запослени сте у?

1. државном сектору
2. приватном сектору

19) Да ли сте икада имали прилику да будете запослени?

1. да (наставити питањем бр. 20)
2. не (прећи на питање бр. 21)

20) Да ли је прилика за посао долазила из:

1. приватног или
2. државног сектора

21) Да ли волонтирате или сте волонтирали?

1. да
2. раније да, више не
3. не

22) Желите ли да се укључите активније у акције волонтирања или друштвеног ангажмана?

1. да
2. не

23) Ваша стамбена ситуација?

1. живим сам/а (прећи на питање бр. 25)
2. живим са родитељима (наставити питањем бр. 24)

24) Да ли сте у неком периоду свог живота живјели самостално и независно од родитеља?

1. јесам
2. нисам

25) Стамбена ситуација (власништво)?

1. посједујем стан
2. изнајмљујем стан

26) Колика су Ваша примања мјесечно?

1. испод 100 КМ
2. преко 100 КМ
3. преко 400 КМ
4. преко 600 КМ
5. преко 800 КМ
6. преко 1000 КМ

II дио – Сазнања

27) Знате ли колика је стопа незапослености младих у Бањој Луци?

1. знам
2. не знам

28) Видите ли своју будућност и живот у Бањој Луци или желите да напустите Бању Луку и Републику Српску?

1. да, желим да останем у Бањој Луци и Републици Српској
2. не, не желим да останем у Бањој Луци и Републици Српској

29) Уколико студирате, сматрате ли да ћете се запослити „у струци“ након завршетка студија?

1. да
2. не

30) Да ли Вам је познато да Инвестиционо-развојна банка Републике Српске има кредите за младе брачне парове по мањим каматним стопама?

1. да
2. не

31) Колико Вам је битно регулисано стамбено питање приликом доношења одлуке о формирању породице?

1. не размишљам о формирању породице
2. небитно
3. јако битно
4. пресудно

32) Да ли подржавате стамбене кредите или сматрате да би Вас стамбени кредит ограничавао у мобилности или предузимању пословног ризика?

1. подржавам, не би ме ограничио
2. ограничио би ме

33) Размишљате ли да покренете сопствени бизнис?

1. да
2. не

34) Шта Вас спречава да покренете сопствени бизнис?

1. недостатак идеје
2. недостатак финансија
3. недостатак мотивације
4. страх од неуспјеха
5. друго: (навести) _____

35) Колико добро познајете рад на компјутеру?

1. основно познавање
2. средње познавање
3. врло добро познавање
4. одлично познавање

36) Колико добро познајете рад у специфичним компјутерским програмима? (Заокружите „не познајем“ уколико не познајете рад у програму, I за минимално знање, а II за професионално знање. Могуће је више одговора)

1. MS Word	не познајем	I	II
2. MS Excel	не познајем	I	II
3. MS PowerPoint	не познајем	I	II

4. Prezi	не познајем	I	II
5. Adobe Photoshop (Gimp 2)	не познајем	I	II
6. Adobe Illustrator (Inkscape)	не познајем	I	II
7. Adobe Premier, Adobe After Effects (Filmora, Sony Vegas)	не познајем	I	II
8. Програмирање (било који облик)	не познајем	I	II
9. WordPress	не познајем	I	II
10. Друго	не познајем	I	II

37) Да ли знате начине на које можете доћи до запослења преко интернета?

1. знам
2. не знам

38) Које стране језике говорите и на ком нивоу их познајете? (Заокружите „не познајем“ уколико не познајете језик, I за минимално знање, а II за професионално знање.)

1. енглески језик	не познајем	I	II
2. њемачки језик	не познајем	I	II
3. француски језик	не познајем	I	II
4. шпански језик	не познајем	I	II
5. италијански језик	не познајем	I	II
6. руски језик	не познајем	I	II
7. неки други језик	не познајем	I	II

39) Да ли бисте хтјели научити неки страни језик?

1. да, хтио/хтјела бих научити страни језик/е
2. не, не бих хтио/хтјела научити страни језик/е

40) Ако је одговор на претходно питање (бр. 39) позитиван, на линију испод напишите који/е језик/е бисте вољели научити.

_____

_____

41) Да ли сте икада били кривично гоњени или осуђивани?

1. да
2. не

42) Да ли сте боловали или болујете од неке теже болести?

1. да
2. не

43) Да ли сте довољно информисани путем различитих начина информисања о могућностима волонтерског ангажмана?

1. да
2. не

44) Да ли сте довољно информисани о семинарима, курсевима и обукама које спроводе институције?

1. јесам
2. нисам

45) Да ли сте довољно информисани о семинарима, курсевима и обукама које спроводе невладине организације?

1. јесам
2. нисам

46) На колико сте обука/семинара/радиоица и сл. ван школског програма присуствовали до сада?

1. нисам присуствовао/ла нити једној обуци/семинару/радионици
2. до 5
3. до 10
4. преко 10
5. преко 50

47) Да ли сте икада били жртва полне, националне или расне дискриминације?

1. да
2. не

48) Да ли сте се сусретали са дискриминацијом по основу инвалидитета?

1. да
2. не

49) Колико је према Вашем мишљењу изражена дискриминација међу младим људима?

1. нимало
2. мало
3. много
4. веома, скоро сви дискриминишу некога

50) Да ли сте користили неки од доступних механизама борбе против дискриминације (бесплатну правну помоћ, Институцију омбудсмана за људска права, услуге организација особа са инвалидитетом и слично)?

1. да
2. не

51) Да ли сте икада били свједок вршњачког насиља?

1. да
2. не

52) Да ли сте икада могли спријечити насиље, а нисте?

1. да
2. не

53) Које насиље је према Вашем мишљењу најизраженије код младих:

1. психичко
2. физичко
3. сексуално
4. неко друго: (навести) _____

54) Како користите слободно вријеме?

1. читам
2. усавршавам се
3. бавим се спортом
4. шетам
5. излазим
6. бавим се ваншколским активностима
7. одмарам
8. интернет и телевизија
9. друго: (навести) _____

55) Да ли сте добровољни давалац крви?

1. да

2. не

56) Да ли сте задовољни својим породичним доктором?

1. да
2. не

57) Да ли користите контрацепцију при сексуалном односу?

1. да
2. не

58) Да ли Бања Лука има превише кафића?

1. да, има
2. не, нема

59) Недостаје ли Бањој Луци више културних садржаја?

1. да
2. не

60) Ако је Ваш одговор на претходно питање (бр. 59) „да“, молимо Вас да на линију испод наведете којих.

_____

_____

61) Посјећујете ли љетње фестивале у Бањој Луци?

1. да
2. не

62) Посјећујете ли позоришта у Бањој Луци?

1. да, посјећујем позоришта у Бањој Луци
2. не, не посјећујем позоришта у Бањој Луци

63) Уколико је Ваш одговор на претходно питање (бр. 62) позитиван, да ли сте задовољни квалитетом представа?

1. задовољан/на сам квалитетом представа
2. нисам задовољан/на квалитетом представа

64) Колико позоришта постоји у Бањој Луци?

Знам за _____ позоришта у Бањој Луци.

65) Посјећујете ли музеје у Бањој Луци?

1. да, посјећујем музеје у Бањој Луци
2. не, не посјећујем музеје у Бањој Луци

66) Уколико је Ваш одговор на претходно питање (бр. 65) позитиван, да ли сте задовољни поставкама?

1. задовољан/на сам поставкама
2. нисам задовољан/на поставкама

67) Колико музеја постоји у Бањој Луци?

Знам за _____ музеја у Бањој Луци.

68) Највећи проблем са којим сте суочени је:

1. незапосленост
2. стамбено питање
3. недостатак културног и спортског садржаја у граду
4. могућности и квалитет образовања
5. информисаност
6. дискриминација (национална, полна, расна, религијска или нека друга)

7. насиље и криминалитет
8. квалитетно слободно вријеме
9. животна средина
10. друго: (навести) _____

III дио – Ставови

69) Желите ли да студирате? (Питање намијењено само за особе без завршеног факултета)

1. да
2. не

70) Зашто сте се одлучили да упишете факултет који сте уписали?

1. нисам могао/ла да пронађем запослење
2. свиђа ми се тај позив и хтио/хтјела бих да се усавршим и бавим са тим у будућности
3. тај позив је на тржишту рада траженији од осталих позива и сматрам да бих брже пронашао/ла запослење са тим факултетом
4. притисак породице
5. нешто друго: (навести) _____

71) Да ли сте задовољни или незадовољни културним и спортским дешавањима у Бањој Луци?

1. задовољан/на сам
2. незадовољан/на сам

72) Шта бисте унаприједили и поправили, шта је оно што недостаје Бањој Луци?

Граду Бања Лука недостаје:

_____

_____

73) Да ли сматрате да млади људи у слободно вријеме имају адекватне прилике за спортско-културе активности?

1. да
2. не

74) Желите ли да буде друштвено ангажовани?

1. да
2. не

75) Како бисте оцијенили свој досадашњи друштвени ангажман?

1. слаб
2. добар
3. активан/на сам и помажем заједници на различите начине

76) Да ли као појединац или као члан одређене организације можете више помоћи заједници?

1. као појединац
2. као члан организације

77) Екологија и заштита животне средине су ми?

1. небитне
2. битне
3. јако битне

78) Да ли знате постоје ли у Бањој Луци контејнери за разврставање отпада?

1. знам да постоје
2. не знам да постоје

79) Да имате ту могућност, да ли бисте разврставали отпад?

1. да
2. не

80) Да ли бисте се одазвали да волонтерски, бесплатно учествујете у акцији уређења града или обале Врбаса?

1. да
2. не

Ваши одговори ће помоћи да се на што квалитетнији начин формулише Омладинска политика Бање Луке од 2018. до 2022. године.

ХВАЛА ВАМ НА САРАДЊИ